

Cnuasach Focal as Oirialla

(Focail agus Cora Cainte ó Ghaeilge
Labhartha Oirialla na 20ú haoise)

Eagrán leasaithe 1.1 (2025), © Ciarán Dunbar

Ciarán Dunbar

(fogharscríbhinní curtha in eagar
ag an Dr. Giuseppina Siriu)

Réamhrá

I dtaca leis an chnuasach focal seo de, is ionann Oirialla agus Deisceart Chontae Ard Mhacha, Tuaisceart Chontae Lú, Oirthear Chontae Mhuineacháin agus Deisceart Chontae an Chabháin.

Is éard atá sa saothar seo ná focail agus cora cainte nach bhfuil ar fáil i *bhFoclóir Gaeilge-Béarla* Uí Dhónaill (1977), nó nach bhfuil an chiall chéanna leo is atá i bhFoclóir Uí Dhónaill. Cuirtear san áireamh corrfhocal atá ar fáil in FGB, áfach, nuair a léirítear gnáthfhoirmeacha a bhí in úsáid sa chanúint. Tarraingíodh an cnuasach as an *Linguistic Atlas and Survey of Irish Dialects*, as an bhéaloideas, as gluaiseanna focal agus as ailt faoin chanúint.

Den chuid is mó, canúint amháin ba ea í Gaeilge Oirialla ach ní hionann sin is a rá gurb ionann Gaeilge Fhearnaigh, Gaeilge Ard Mhacha Theas, Gaeilge Ó Méith agus Gaeilge an Chabháin Theas ó thaobh foclóra de, bhí miondifríochtaí ann agus déantar iarracht sin a chur in iúl chomh fada agus is féidir.

Mura bhfuil ach ceantar amháin luaite le hiontráil, níor cheart a ghlacadh leis, áfach, gurb ionann sin is a rá nach raibh an focal sin ar fail sna ceantair eile in Oirialla. Is fearr glacadh leis go raibh, ach bheadh corpas de dhíth chun sin a dhearbhadh i gcás gach focail. Déantar iarracht cur in iúl nuair a bhain focal éigin le ceantar ar leith. Fiú ansin, áfach, níorbh fhéidir a bheith iomlán cinnte de bhrí gur canúint mharbh í Gaeilge Oirialla inniu agus mar sin de, ní féidir dul ar ais chun athmheasúnú a dhéanamh ar an ábhar ar fágadh againn nó chun ceisteanna a chur ar na cainteoirí.

Bailíodh an t-ábhar go léir atá sa chnuasach seo idir 1896 go 1961, tráth ina raibh an Ghaeilge dhúchasach ag fáil bháis sa cheantar. Fuair an cainteoir dúchais deireanach, Anna Bean Uí Annluain as Ó Méith, bás i 1969, cé gur mhair daoine le corrfhocal Gaeilge agus amhráin agus daoine a d'fhoghlaim an chanúint níos faide na sin.

Níor cuireadh focail Ghaeilge atá in úsáid i mBéarla na háite san áireamh cionn is nach féidir a chinntiú go raibh siad ann sa chanúint

agus nár tháinig siad isteach ó cheantair eile leis an Bhéarla féin. Ní dhéantar tagairt de fhoclóir nach raibh le fáil ach i bhfilíocht agus i dtraidisiún amhránaíochta Oiriaila ar an ábhar céanna, agus cionn is nach ionann an foclóir san fhilíocht agus sa cheol agus gnáthchaint na ndaoine.

Tugadh an chéadrogha d'eolas a tháinig díreach ó na cainteoirí (i.e. taifeadáin, *LASID* etc.) agus an dara rogha d'fhoinsí a tháinig tríd idirghabhálaithe (i.e. Béaloideas a foilsíodh in *An tUltach*). Ina dhiaidh sin, cuireadh isteach focail as foinsí nár luadh ainm cainteora dúchais leo nó a tháinig ó dhaoine nach cainteoirí dúchais as Oiriaila iad, i.e. Seán Ó hAnnáin nó an tAthair Lorcán Ó Muireadhaigh. Tugadh céad áit d'fhoinsí níos déanaí chomh maith. Baintear úsáid as ainmneacha na gcainteoirí le taispeáint cá huair a bhí is cá háit a raibh na focail le cloisteáil.

De ghnáth, litrítear na focail de réir mar a fhuaimnítear iad¹. Má tá litriú Gaeilge dearfa ar fáil a léiríonn fuaimniú an fhocail, baintear úsáid as². Ní dhéantar caighdeánú ar an litriú ach amháin i gcásanna nuair is féidir a bheith cinnte nach ndoiléirítear fuaimniú na canúna agus nach mbaineann an litriú atá san fhoinsé le sainfhuaimniú éigin. Ar uairibh, baineadh úsáid as uaschamóga sna foinsí leis an fhuaimniú a chur in iúl agus tá siad fágtha mar a bhí siad, mar shampla, 'a'n' (<aon). Lena chois sin, baintear corr-úsáid as uaschamóga i bhfocail a athscríobhadh i ngnáth-litriú as an *LASID* le iarracht a dhéanamh leis an fhuaimniú a shoiléiriú, mar shampla "fua'" (<chuaigh). In amanna, fághtar an bunlitriú sna samplaí chun tuiscint ar na bunfhoinsí a chothú a oiread agus is féidir.

Déantar crostagairtí le focail atá in FGB nuair nach bhfuil ach miondifríochtaí eatarthu agus an fhoirm as Oiriaila. Má tá difear suntasach ann nó mura bhfuil an focal ar fáil in FGB ar chor ar bith, tugtar éachtaint an tsanasáíocht a léiriú chomh fada agus is féidir.

Cuirtear eolas ar fáil ar an ghramadach chomh fada agus is féidir. Nuair nach féidir a bheith cinnte faoi inscne ainmfhocal scríobhtar *n*.

¹ I gcasann nach bhfuil Ó Muireadhaigh agus Dinneen ar aonfhocal faoin litriú, baineadh úsáid as litriú an Dhuinnínigh

² Baintear úsáid as litriú atá/a bhí ar fáil in Albain chomh maith.

Tá samplaí den tuiseal tabharthach iolra ar fáil sna samplaí. Ní chreidim, áfach, go raibh an tuiseal tabharthach iolra beo sa chaint in Oiriaila sa tréimhse seo ar chor ar bith. Creidim gur chuir An tAthair Ó Muireadhaigh agus Seosamh Laoide isteach na samplaí seo agus an t-ábhar á chur in eagar acu.

Tugtar scríobh foghraíochta nuair atá sampla ar fáil agus nach léiríonn an litriú an fhuaim a bhí leis an fhocal agus nach n-aontaíonn le gnáth-fhuaimniú na canúna de réir fianaise atá ar fáil sa *LASID* agus *South Armagh Irish*. Ar an drochuair, níl fuaimniú ar fáil do gach focal sa chnuasach.

De bhrí go dtagann na samplaí i scríobh foghraíochta as foinsí éagsúla, bhí sé riachtanach iad a chaighdeánú go córas amháin agus rinneadh úsáid as an Aibítir Idirnáisiúnta Foghraíochta (*International Phonetic Alphabet*) chun sin a dhéanamh³.

Má tá ceartúcháin, eolas, nó smaoineamh ar bith ag duine ar bith faoi ábhar an chusaigh seo, ná bíodh aon drogall ort dul i dteagmháil liom tríd an ríomhphost seo a leanas (ciaran_dunbar@hotmail.com).

Ba mhaith liom mo bhuíochas a thabhairt do na daoine seo a leanas, Dr. Guiseppina Siriu, an Dr. Ciarán Ó Duibhín, an tOllamh Dónall P. Ó Baoill, Nioclás Mac Cathmhaoil, Cóilín Ó Floinn agus Pádraig Ó Snodaigh.

An English translation of this introduction is available on request.

³ Nósanna : Cé go léirítear cosain chaola go soiléir (leis an sainchomhartha idirdhealaitheach IPA), ní fhágtar rian ar an tsraith eile de chosain, na cinn chogúsacha. Mar sin féin, ba cheart a thuiscint go bhfuaimnítear na cosain seo le fuaimniú cogúsach tánaisteach go pointí éagsúla agus de réir phríomhfhuamniú na gconsan iad féin agus na bhfuaimneanna in aice leo. I roinnt de na trascribhinní, trascriobhadh siombailí fuaimnithe mar shiombail idirdhealaitheach, de réir na mbun-trascribhinní, ag cur in iúl fuaimneanna idirchéimeacha laga.

Príomhfhoinsí

ANC	Allidh Ní'l Choilleadh ⁴ (sic.), Baile an tSeascáin, Ó Méith, Cairlinn, Co. Lú
ANG	Aillis Ní Ghamhna, Corr Eonach, Na Feá, Co. Ard Mhacha
ANL	Áine Ní Lorcáin, Lios Liath, Ó Méith, Cairlinn, Co. Lú
ANR	Aillidh Ní Raghallaigh, Baile an tSeascáin, Ó Méith, Cairlinn, Co. Lú
AÓM	Aindrias Ó Marcaigh, Baile na gCléireach, An Creagán, Na Feá Uachtaracha, Co. Ard Mhacha
AUA	Anna Uí Anluain, An Bábhún, Ó Méith, Cairlinn, Co. Lú
BC	Bean Connolly, An Mhaigh, Cill Shléibhe, Na hOirthir Uachtaracha, Co. Ard Mhacha
BMC	Brian Mac Cuarta, Ard Achaidh, Ó Méith, Cairlinn, Co. Lú
BNC	Bríd Ní Chaslaigh, Drum na Muclach, Ó Méith, Cairlinn, Co. Lú
BNE	Bríd Nic Eoghain, Cláranach, Creagán Uachtarach, Co. Ard Mhacha
BÓC	Brian Ó Cathaláin? ‘of the neighbourhood of Cullovilla’, Fearnaigh, Co Mhuineacháin.
BR	‘Bean darb ainm Róise’, Taobh Chrom, Droim an Tí, Cill Shléibhe, Co. Ard Mhacha
CNC	Caitriona Ní Chumascaigh, Achadh Farcáin, Domhnach Maighean, Fearnmhaigh, Co. Mhuineacháin
DE	‘Duine éigin as na Fiodh,’ Na Feá, Co. Ard Mhacha
DP	Donn Piatt (Níor chainteoir dúchais é)
DT	Dan Tuíte, Mullach Uinseannach, Domhnach Maighean, Fearnaigh, Co. Mhuineacháin
EMB	Eoghan Mhac an Bháird, Cúil Fobhair, Carraig Mhachaire Rois, Fearnaigh, Co. Mhuineacháin.
ENA	Eibhlín (Nelly) Ní Anluain, Corr na Muclach, Ó Méith, Co. Lú

⁴ Is dócha gurb ionann í agus ANR - Aillidh Ní Raghallaigh. Féach Ó DUIBHÍN, C., ‘*Cainnteoirí dúthchais agus foinsí béaloidis Gaedhilge as Oirthear Uladh*’ (<http://www.smo.uhi.ac.uk/~oduibhin/cainnteoir/index.htm>)

ÉÓA	Éamonn Ó hAnluain, Lios Liath, Ó Méith, Cairlinn, Co. Lú
HF	Hugh Fitzsimmons, Carraigeach Bruis, Lochán, Caisleán Chiaráin, Co. an Chabháin.
LM	Lúcás Ó Muirgheasa, An Caisleán Thoir, Domhnach Maighean, Fearnaigh, Co. Mhuineacháin
LÓM	Lorcán Ó Muireadhaigh (Níor chainteoir dúchais é), An Chairlinn, Co. Lú
MM	Mac Mhurchaidh, Lios Liath, Cill Shléibhe, Na hOirthir Uachtaracha, Co. Ard Mhacha
MMA	Micheál Mhac Árdghail, Droim Mullaigh, Ó Méith, Cairlinn, Co. Lú
MND	Máire Ní Dhálaigh, Machaire Cluana, Fearnaigh, Co. Mhuineacháin
MÓC	Micheál Ó Cathaláin, Caisleán Thoir, Lios Dúnáin, Domhnach Maighean, Fearnaigh, Co. Mhuineacháin.
MUC	Maighréad Uí Cheallaigh, Carraig an Staicín, Foirceal, Na hOirthir Uachtaracha, Co. Ard Mhacha
MUF	Mac Uí Fhionnagáin, Machaire Cluana, Fearnaigh, Co. Mhuineacháin
NMC	Néill Mac Chon na nGall, Cluain an Laig, An Creagán, Na Feá Uachtaracha, Co. Ard Mhacha
OC	Owen Coyle, Cluain Chaochmhaí, Caisleán Raithin, Co. an Chabháin
PF	Peter Fitzsimmons, Carraigeach Bruis, Lochán, Caisleán Chiaráin / Lochán, Co. an Chabháin.
PMC	Padhra Mhac Caolaidh, Áth an Daimh, An Mullach Bán, Foirceal, Na hOirthir Uachtaracha, Co. Ard Mhacha
PMCM	Pádraig Mac Con Midhe (Níor chainteoir dúchais é) ⁵
PME	Peadar Mag Eoin, Cnoc na nGabhrán, Ó Méith, Cairlinn, Co. Lú
PMU	Proinnsias Mag Uinnseacháin, ‘Baile Biadhtach Fhuirceála,’ Foirceal, Na hOirthir Uachtaracha, Co. Ard Mhacha.
PÓA	Páidí Ó hAnluain, Lios Liath, Ó Méith, Cairlinn, Co. Lú

⁵ Is dócha go bhfuair sé bunús a chuid eolais ó ‘Mháiréad Bean Uí Chealla’ (MUC). ‘...thar duine ar bith eile tá mé féin, go pearsanta, faoi chomaoin mhór ag Máiréad Bean Uí Chealla.’ PMCM.

PÓD	Párra Ó Dálaigh, An Bac, Domhnach Maighean, Fearnaigh Co. Mhuineacháin
PÓF	Páidí Ó Fearáin, Ó Méith, Cairlinn, Co. Lú
RMC	Roibeirt Mhic Ceamhna, Tulach, Ó Méith, Cairlinn, Co. Lú
SMG	Séan Mac Gruadair, Eachroim Beag, Inis Caoin, Fearnaigh, Co. Mhuineacháin
SNA	Sorcha Nic Amhlaidh, Ceathrún a' Doctúra, Cill Shléibhe, Na hOirthir, Co. Ard Mhacha
SND	Siubhán Ní Dhubhghaill, Machaire Cluana, Fearnaigh Co. Mhuineacháin
SNH	Sorcha (Pheadair Duibh) Ní hAnnluain, Corr na Muclach, Ó Méith, Cairlinn, Co. Lú
SÓC	Séan Ó Catháin, Lios Liath, Ó Méith, Cairlinn, Co. Lú
SÓCR	Séamus Ó Cruadhloigh, 'in aice le hInis Caoin', Carraig Mhachaire Rois, Machaire Rois, Fearnaigh, Co. Mhuineacháin
SÓH	Séan Ó hAnnainn (Níor chainteoir dúchais Oiriaila é), bhí cónaí air i gCrois Mhic Lionnáin.
TME	Tomás Mac Eoghain, Lios Aimhréidh, Loch Ros, An Creagán, Na Feá Uachtaracha, Co. Ard Mhacha
TMR	Tomás Mac Ruadair, Carraigeach Lios na nAirne, Domhnach Maigheann, Fearnaigh, Co. Mhuineacháin
TÓC	Tomás Ó Corragáin, Caisleáin Thoir, Domhnach Maighean, Fearnaigh, Co. Mhuineacháin
?BF	Cainteoir gan ainm, Béaloideas ó Fhearnmhaigh (Ó Tuathail)

Fo-fhoinsí

(de Bhal.)	Tomás De Bhaldraithe
(Din.)	Patrick Dinneen
(EÓT)	Éamonn Ó Tuathail
(FGB)	Foclóir Gaeilge Béarla
(Lane)	T O' Neill Lane
(Ó Doc.)	Cathaoir Ó Dochartaigh
(Ó Duibhín)	Ciarán Ó Duibhín
(Ó M.)	Réamonn Ó Muirí
(Sg. Ó.)	Seosamh Laoide
(Sto.)	Gearóid Stockman
(Wag.)	Henrich Wagner
(Williams)	Nicholas J. A. Williams

Noda

a.	< adjective
adv.	< adverb
Arm.	< Armagh
bot.	< botanical term
cf.	< cross reference
comp.	< comparative
conj.	< conjugation
corr.	< corrupt
Eng.	< English
f.	< feminine noun
Far.	< Farney
inter.	< interrogative
m.	< masculine noun
Mon.	< Monaghan
n.	< noun of uncertain gender
num.	< numeral
Om.	< Omeath
Or.	< Oriel
pl.	< plural
prep.	< preposition
Sc. G.	< Scottish Gaelic
subj.	< subjunctive
subs.	< substantive
v.	< verb
va.	< verbal adjective
vn.	< verbal noun

A

ábhar *m.* reason, cause (a.) *b'fhéadfai go rabh ~ aige* perhaps he had cause (Ó Méith) MMA1. (b.) *sin an t-ábhar nach gcaithimise culaith maith éadaigh* that is why I don't wear a good suit of clothes (Cill Shléibhe) SNA2. (c.) *an n-ársochaidh tú goidé an t-ábhar ... a léimeann tú rás an mhuilinn?* will you tell me why ... you jump the mill-race? (Domhnach Maighean) TÓC8.

achainí : **athchuinge** *f.* ~ *ar bith a iarras tú bheirfidh mé duid é* whatever you request I will give it to you (Ó Méith) ENA1, [cf. *athfuinge* (Ó Méith) LÓM1.]

acmhainneach : **acfainneach** (Domhnach Maighean) TÓC4, *tá mé go hac 'uinneach* I am well (Fearn.) SND.

Ádhamhchlann : **Áflainn** (Ó Méith) LÓM1.

adharc : **adharc** /ɛ:rk/ (Domhnach Maighean) DT1. *pl. adharcu* /e:rkʉ/ horns (Ó Méith) AUA4. [‘*aodharc*’, (Ó Méith) LÓM2.]

adhlocadh : **iolcadh** *m.* (Ó Méith) POA1.

admhaigh : **aidigh** *d'aidigh sé, aidím* he admitted, I admit (Ó Méith) LÓM1.

ag : **aige**

againn /əgm^ɪ/ (Ó Méith) AUA4.

aghaidh *f.* (a.) *nifeadh siad a n-aghaidh* they would wash their faces (Ó Méith) AUA4. (b.) (*Seanfhocal*) *an duine agus a aghaidh amach, chan fhéarr don dteach é bheith ionn* (An Creagán) BNE1.

aghaidh *prep.* *h-~ scéal fada a dhéanamh goirid* to cut a long story short (Cill Shléibhe) SNA1.

aibí : **apaidh** (Domhnach Maighean) TÓC11.

aibíd : **abaid** *f.* dress, habit, uniform. ~ *uasal* vestments (Ó Méith)
LÓM1.

Aibreán : **Aibreáile** /ɔbrɪlʲə/ (Ó Méith) AUA3, *Mí 'n Aibreáil*
/mʲi: ən jɛbʲrɪlʲ/ (An Creagán) AÓM1.

aice *a.* + *le*; almost. *Trí mí eile, in aice leis* ‘almost three months’
(Wag.) (Ó Méith) AUA4.

aice *f.* as *aice an tigh* ‘from the neighbourhood of the house’ (Sg. Ó)
(Domhnach Maighean) TÓC6.

aicearra /acərə/ *a.* **1.** shortly. (a.) *beidh siad pósta go haicearra* they
will be married soon (Ó Méith) AUA4. (b.) *tchífidh sibh fear uasal*
ag teacht aníos a' bóthar go h~ you will see a gentleman coming up
the road shortly (Ó Méith) BNC2. **2.** close. *tá sé 'na chónaí ~ domh*
he is living close to me (Ó Méith) AUA4.

aicearra /acrə/ *n.* a shortcut (Ó Méith) AUA3.

aicis : **acais** *f., gen. acaise* (Domhnach Maighean) TÓC12.

aiciseach : **acaiseach** *measaim go bhfuil tú áibhéal* ~ I think you were
quite spiteful (Na Feá) SÓH1.

aicme : **aicne** (Fearn.) ‘used in Monaghan’ (Sg. Ó).

Aifreann : **aifhreann** /ɛrɪnʲ/ *f.* (Ó Méith) AUA4. (*Seanfhocal*) *Cha déan'*
tú sin go dtiocfaidh Fionn go h~ na Geine (Na Feá) SÓH1.

aige *prep.* **1.** [often followed by epenthetic *n*] (a.) *aige n-a thoighe* at his
house (Ó Méith) LÓM1. (b.) *aige n-a mhnaoi* at his wife (Domhnach
Maighean) TÓC2. **2.** [often followed by epenthetic *s*] *aige-s na*
cearca at the hens (Ó Méith) AUA4. **3.** for. *Bhí sé ag obair aige*
scolóig he was working for a farmer (Domhnach Maighean) TÓC14.

áil : **áin** (Na Feá) SÓH1.

aimsir : **aimsear** /ɛmɕər/ (Ó Méith) AUA1. **1.** "*falc na Bealtaine agus tart Lúnasa,*" 'sé an aimsear le h-aghaidh an ghoirt' "a flood in may and a drought in August" that's the weather for the field (Na Feá) SÓH1. **2.** *cha dteachaigh siad chuig an scoil i m' aimseartha* they did not go to school in my time (Ó Méith) AUA4.

aingeal /ə̃wəl/ *m. pl. aingiltí* (Ó Méith) AUA4, *pl. ainglí* (An Cabhán Theas) HF, OC ['ng is heard' in An Cabhán Theas ÉÓT].

ainm : **airm** /ir̃im/ (Domhnach Maighean) LM1.

ainm *f.* (a.) *arbh ~ dó Séan A' Dheacair* by the name of Shane Hardy (Ó Méith) BNC1. (b.) *gá h-ainm at' ort, gá h-ainm thú* what is your name (Na Feá) SÓH1. (c.) *goidé an ~ atá ort* what is your name (Ó Méith) AUA4.

aint : **antaí** (Ó Méith) AUA4.

airc *f.* happiness. *is ar mo chroí a bheadh an ~* (Ó Méith) LÓM1.

airchis *f.* meeting. *rachaidh mise in ~ an rí* I will intercept the king (Ó Méith) BNC2.

aird *f.* (a.) *gárb ~ duid?* From where have you come from?, where are you from (Domhnach Maighean) TÓC2. (b.) *chruinneochadh siad as gach aon aird chuig an damhsa* they would gather from every direction to the dance (Ó Méith) ENA1.

aireach *a.* **1.** careful. *caithfidh muinn bheith ~* we will have to careful (Ó Méith) PME1. **2.** carefully. *dhruid Séan leis go h~* Shane carefully sneaked up to him (Ó Méith) BNC1.

airfí-inné /ɛr̃f̃i ñe:/ the day before yesterday (Ó Méith) AUA4.

airgead *m.* /ɛr̃iɟəð/ *tá dornán ~ uaim* 'I need some money' (Wag.) (Ó Méith) AUA4.

áirithe : **áiriste** *seal ~* (LÓM3) a certain length of time (Ó Méith) BNC2.

áise *vn.* telling. *ag ~ duit* telling you (Ó Méith) AUA2. [this form is probably corr. a confusion of *arsú* and *aithris*, as is entry 1143, lch. 65, LASID, /a:rçi/. It appears to be restricted to this speaker. cf. *ársai*].

áiseach *a.* easy. *tigeann sé go h-~ chugam* it comes easy to me (Ó Méith) LÓM1.

aisteach : **aistíoch** /εçtʲiwa/ *a.* (<*aistidheach*) (Ó Méith) AUA4, '*bhfuil scéal ~ coimhthíoch agat* have you any news (Na Feá) SÓH1.

aistear : **asdar, astar** journey ('especially on foot' – Sg.Ó.) (Domhnach Maighean) TÓC4.

aistrigh : **astar** *d'astar siad siar sa reilic* they moved back in the graveyard (An Creagán) AÓM3.

aistrigh : **astrai**gh (Ó Méith) LÓM1.

áit : **áitigh** /a:tʲçi/ AUA4. (a.) *gán ~ /gə 'na:tʲçi/* everywhere (b.) *daoine den ~ seo* the people of this place (Ó Méith) AUA4. (c.) *san ~ seo* in this area (Ó Méith) ANR1.

aiteas *m.* fun. *labhair sí liom thríd ~* she spoke to me for fun (Ó Méith) ENA7.

aithghiorrú *vn.* to cut short, *chun an scéal a ~* to cut a long story short (Ó Méith) LÓM2. [the spelling *aicearrú* could be employed].

aithghreim *f.* a further, new, better grip. *Bhí mé ag fáil ~ suas i gcónaí* I was working my way up constantly (Domhnach Maighean) TÓC4.

aithne /eɲʲə/ *f.* *tá ~ cheart agam air* I know him well (Ó Méith) AUA4.

aithnigh *v.* recognise. *d'aithnigh sí i gur bean a rí í* she recognised that she was the king's wife (Ó Méith) LÓM3.

aithreachas : **aithreach** *m.:* *ghlac sé ~* 'he regretted' (Sg Ó), he began to regret (Domhnach Maighean) TÓC6.

am *m. beidh tú am go leor* you will be on time (Domhnach Maighean) TÓCR1.

amach *a. 1. gabh 'mach* go out (Domhnach Maighean) TÓC8. **2.** *very. is maith ~ é* it is very good (Na Feá) SÓH1.

amárach *a. lá 'máirigh* tomorrow (An Creagán) AÓM1.

amharc *m. cha rabh dadadh ar an ~* there was nothing to be seen (Ó Méith) BMC1

amharc *v. ársaigh damh (: domh) god (: cad) chuige ar amhair' tú orm* tell me why you looked at me (Domhnach Maighean) TÓC13.

amharc *vn. ag amharc 'na dhéidh* looking after him (Foirceal) MUF1.

amhastraigh *f. a fool (one who barks). ná teana amhastraigh díot fhéin* 'don't make a 'howler' of yourself' (Na Feá) SÓH1.

amhlaidh *adv. /õn̩li/ (An Creagán) AÓM1. is ~ is fearr* 'it is best so' (Ó Duibhín) (Domhnach Maighean) TÓC4.

amú : **amudha** /ə'möβə/ lost (Som.) (An Creagán) AÓM1, *amogha* (Domhnach Maighean) TÓC11.

amú *a. tá do mheán-lae /β'an'le:/ ... tá sé 'na amú /n̩ə 'mo:/ ort* your lunch ... it is wasted on you (Ó Méith) AUA4.

amur *conj. (<ach-mura) amur ndéanfaidh sibh sin* but if you don't do that (Ó Méith) BNC2.

an : **am** (a.) *a' lá Nollag go dtí 'm /m̩/ bliain úr* from Christmas day to the new year (Ó Méith) AUA4. (b.) *fuaidh 'm /m̩/ bada síos* the boat went down (Ó Méith) AUA4.

anáirde *a. above.* (Ó Méith) AUA4.

anam *f. 1. (a.) chuir sé an t~ asam* It frightened the life out of me (Ó Méith) AUA4, (b.) *tá eagal mo anam' orm* I am very frightened (Ó

Méith) AUA4. **2.** *rith sé lena* ~ he ran as fast as he could (Ó Méith) POA1.

aná *m. d'fhág tú ar an* ~ mé you left me wanting (Ó Méith) LÓM1.

ann : **ionn** /in/, /ɪn/ (Ó Méith) AUA4, *bhí rí aon uair amháin ionn – má bhí ariamh* there was once a king – if there ever was [as emphasis] (Ó Méith) ENA1.

ann : **ionna** (Domhnach Maighean) TÓC1.

anseo : **innseo** (Domhnach Maighean) TÓC1.

anráilte *n.* need, distress (Ó Méith) LÓM1.

anráthtach *a. céilidhe anráthta* ‘an over-long visit’ (Ó Duibh.) (Domhnach Maighean) TÓC18. [also found as *anráilte* in *Far.* (Sg. Ó)]

aoibh *f. 1.* appearance. *nil sé faoi* ~ *gáire* he is not inclined to laugh (Som.) (An Creagán) AÓM1. **2.** humour, good form. *chan fheil an ~ ort anocht* you are not in good form tonight (Na Feá) SÓH1.

aoibhinn *a. tá mé go haoibhinn* I am very well (Fearn.) SND.

aon : **a'n** *m. má bheas mé gan a'n fhocal* /'nəkəl/ *a labhairt chomh fada is a bheas mé beo* if I will not speak another word as long as I live (Ó Méith) BMC2.

ar (*prep.*) **1.** in. (a.) *bhéarfáidh mé each duid t' ar an stábla* I will give you a horse which is in the stable (Domhnach Maighean) TÓC4. (b.) *ag teacht ar amharc* coming in sight of (Ó Méith) ENA1. **2.** for. *Chan fhanfainn anocht ar a bhfeil ins an ríocht* I will not stay tonight for all that is in the kingdom (Ó Méith) ENA1. **3.** (a.) through. *léim sé den mbéitheach isteach ar an fhuinneoig* he jumped from the beast through the window (Domhnach Maighean) TÓC4. (b.) *nuair a bhí siad ag dul amach ar an gheata* when they were

coming out through the gate (Domhnach Maighean) TÓC3. 4. to. *scológ a thug comhairle ar an táilliur* a farmer who gave advice to the tailor (Machaire Rois) EMB2.

ár : **nár** (a.) *leagfar ~ sáith aráin agus ime fúinn* our fill of bread and butter will be set for us (Domhnach Maighean) TÓC8. (b.) *go sábháilí Dia inn ar nár namhaid* may God save us from our enemies (Na Feá) SÓH1.

ar-ais /ə'ɾɛɕ/ (Ó Méith) AUA4.

ard-ghaisgíoch *m.* 'chief champion' (Sg. Ó) (Domhnach Maighean) TÓC4.

argáil *v.n* arguing (Ó Méith) LÓM1.

arguin *v.n* arguing (Ó Méith) LÓM1.

arís : **aríst** (Ó Méith) AUA4.

arsaí *vn.* telling. *tá tú ag ~ bréaga anois* you are telling lies now (Ó Méith) BNC2.

ársaign *v.* (<*aithris* - Williams) tell (a.) *d'~ Nansaí di* Nancy told her (Ó Méith) POA1. (b.) *d'ársaign siad don rí* they told the king (Ó Méith) ANR1.(c.) *ársó' (<ársochaidh) mé duit goidé dhéanfas tú* I will tell you what to do (Ó Méith) POA1. (d.) *go n-ársóchadh sé* that he would tell (Machaire Rois) EMB1.

arsnach *m.* top of shoulders, *chaith mé suas ar arsnach mo ghuaille é* I threw it/him up over my shoulder (Domhnach Maighean) PÓD. [cf. *astrach*]

arú : **ara** (Domhnach Maighean) TÓC8.

as *prep.* *tá dréir damhsa (: domhsa) ina chónaí i bhfad as seo* I have a brother living far from hear (Ó Méith) ENA1.

asal *m., pl. aslaí* (Ó Méith) AUA4.

astrach *m.* ‘burden-bearing part of shoulders’ (Sg.Ó.). *Sean-bhéitheach bán ar astrach a ghuailneach* an old white beast across his shoulders (Domhnach Maighean) TÓC5. [cf. *arsnach*]

áth /ã:n/ *gen.* /ã:nə/ a ford (An Creagán) AÓM1.

athair /a:r/ (Ó Méith) AUA4.

áthas *m.* *bhí sé lán áthais* he was overjoyed (Domhnach Maighean) TÓC9.

athbhainis *n.* second marriage feast.(Ó Méith) LÓM3.

athbhaisteadh *m.* renaming (Domhnach Maighean) TÓC12.

athchairt *f.* ‘a new leaf’. *thosaigh sé ar ~* he amended his ways (Ó Méith) LÓM1.

athchognadh *vn.* re- chewing (the cud) (Ó Méith) AUA3.

athchré *f.* ‘mould thrown over plants, potatoes etc’ (?) (Ó Méith) LÓM1.

athrú /a:rhə/ *m.* (a.) *tá ~ an ghealach againn* we have a change in the moon (Ó Méith) AUA4. (b.) *cha déanann tú ~ air* you will not change it (Na Feá) SÓH1.

athrú : **athrach** stirring. *ag ~ an chinn 'sa phota* stirring the head in the pot (Sg.Ó.) (Domhnach Maighean) TÓC9.

B

bá : **báigh** (Ó Méith) DP1.

bá : **báighe** *f.* recess (Din.), apartment (in a house) (Sg.Ó.) (Ó Méith) ENA2.

babhta : **bonhta** *ná teana sin an dara* ~ do not do that the second time/again (Domhnach Maighean) TÓC6.

bábhún *m.* ‘*sráid*’ i.e. a ‘street’ in Ulster *Eng.*, a yard (Ard Macha) PMCM. ‘a fenced laneway’ (Ulster - Din.).

bacadh : **bacáilt** *gá hé atá* ‘~ *leat?* who is interfering with you? (Na Feá) SÓH1.

bacán *m.* ledge behind the fireplace (Ó Méith) LÓM1.

bacstaí : **boctsaí** (Ó Méith) AUA4.

bád : **báda** (Ó Méith) ENA1.

báicéir : **báiceor** (Ó Méith) LÓM1.

baicle : **baicleach** (Domhnach Maighean) LM2.

báigh *v.* *bháigh sí le deoraibh é* she washed (lit. drowned) him with tears (Ó Méith) ENA1.

baile *m.* *sa mbaile* /sə'mʲəɫʲə/ at home (Ó Méith) AUA4, *baile talaimh* townland (Fearn.) (ÉÓT).

báillí *m.* bailiff (Ó Méith) LÓM1.

bain : **buin** (Domhnach Maighean) PÓD.

bain *v.* **1.** [*bainim* is pron. *buinim* in Far.] *an té bhainfeadh trí gháire aisti* the person who would make her laugh three times (Domhnach Maighean) TÓC2. **2.** *bhain sé amach* ‘he made off’ (Sg. Ó) (Domhnach Maighean) TÓC14. **3.** + *faoi*; (a.) *bainfidh mise faoi* I

will humble him (Na Feá) SÓH1. (b.) *bainfear fút go seadh* you will be humbled yet (Na Feá) SÓH1. **4.** + *faoi*; ~ *fút anois tamailt* settle yourself for a while (Na Feá) SÓH1. **5.** + *le*; punishing, beating. *cha bhainim leat* I won't punish you (Ó Méith) LÓM3. **6.** + *as*; *bhain sé as a stuaim fhéin é* he invented/composed it himself (Ó Méith) SNH1. **7.** abandon. (*Seanfhocal*) *char bhain duin' ar bith a dhúil do Dhia, char bhain ariamh ach duine dona* (Na Feá) SÓH1. **8.** *Bainfeamuinn* we will cut/win (Ard Macha) PMCM.

bainne /bɑɲ¹ə/ (Ó Méith) AUA4, /bɑɲ¹ə/, ~ *bláthach* butter milk (An Creagán) AÓM1.

bainne-circe *m.* 'eggnog', egg white (Ó Méith) LÓM1.

báinseog /bɑɲ¹ɕɔg/ *f.* **1.** a bank. ~ *mónadh* turf-bank [corr.?] (Ó Méith) AUA4. **2.** a green spot (Sg. Ó). *goidé an sgéal don mbáinseoig a bheith lán rósaí is pamhsíní* 'why is the green full of roses and posies' (Ó Duibhín) (Domhnach Maighean) TÓC2.

baint : **baineadh** *v.n nuair atá siad gabháil a bhaineadh* /wõɲə/ *mónadh* when they are going to cut turf (Ó Méith) AUA4.

baint *f.* *chan fhuil ~ agam duit* I have nothing to do with you (Domhnach Maighean) TÓC2.

baint *vn.* *bhí nár macánaí 'n fúfa (<futhu)* our boys were beating them (Na Feá) SÓH1.

bairéad : **bearad** bonnet, hat. ~ *a dheanamh den craiceann* to make a hat from skin (Ó Méith) BNC2.

báirneog *f.* barnacle (Ó Méith) LÓM1.

báirseoir *m.* bailiff (Ó Méith) LÓM1.

báisteach : **báisleach** (a.) (*Seanfhocal*) *Nuair a thioctas an fhearthainn tíoctaidh 'n ~* It doesn't rain but it pours (Na Feá) SÓH1. (b.) ~ *ó*

Dhia chugainn, is gan é bheith fliuich - cuid an lae 'máraigh go dtí anocht (An Creagán) AÓM5.

báisteach : **báislí** *tháinig cith mór* ~ heavy rainfall began (Ó Méith) LÓM2.

baistigh v. *baistiomus* (<*baistimis*) let us name (Domhnach Maighean) TÓC12.

báite : **báiste** /ba:tʰɛə/ (Ó Méith) AUA4.

bál : **bála** m. (<Eng.) **1.** *ag imirt a' bhála* playing (foot)ball ENA8 **2.** 'success', 'victory (Sg. Ó), *goidé mar d'imreochadh sé a bhála* how he would play his ball [i.e. how he should act (so as to have success) Sg. Ó.] (Ó Méith) ENA1.

ball m. **1.** *ar ball* soon (Ó Méith) AUA4. **2.** *ar a bhall* presently (Ó Méith) LÓM3. **3.** a spot. *tháinig chuici ~ glas* she came upon a green spot (Ó Méith) ENA1. **4.** part. *tá 'n ~ is measa le dul trasna agam go fóill* I still have to go past the worst part (Ó Méith) ENA1.

ballán m., pl. *ballánaí* (Ó Méith) AUA3.

baltrán-buí /balʰran bi:/ m. ragweed (Ó Méith) AUA4.

bán m. waste lay waste, destroy. *cuir 'un bái*n send to destruction (Ó Méith) LÓM1.

bánadh m. ~ *an lae* day break (Ó Méith) LÓM2.

bancán m. **1.** (pl.?) *bancán gaineamh* sand banks (Ó Méith) AUA4. **2.** (a.) 'a grassy bank' (Sg. Ó) (Ó Méith) ENA1, (b.) 'an earth bank' (Lane). ['The form *pancán* is also used, esp. in Arm. and Far. (Sg. Ó.)]

banna m. bet, bail. *racha' mé i mbannaí ort nach ndéan' tú é* 'I'll warrant that you will not do it' (Na Feá) SÓH1.

banríon /ba:ri:nʰ/ (An Creagán) AÓM1.

bára (<Eng?) bargain. *chuir sé ins an bára* he made it part of the deal (Ó Méith) BNC6

barr *m.* ~ *an láin mhara* the highest extent of the high tide (Ó Méith) ENA1.

barr *m.* crop (result). *tá ~ maith coirce againn ar a' bhliain seo* we have a good crop of oats this year (Ó Méith) AUA4.

barrach *m.* dust. *beidh tú d'thachtadh le ~ na tíre* you will be choked with the dust of the country (Ó Méith) LÓM1.

barraíocht /bariaɪt̪/ (Ó Méith) AUA4.

barr-áithe *n.* kiln-cast (Domhnach Maighean) TÓC1., [‘i.e. ash of grain to be dried as fits in the top of a kiln’ (Sg. Ó)]. (Seanfhocal) *is lia lá maith ná barr áithe againn* ‘oftener we have a fine day than a kiln-cast’ (Fearn.) (Sg. Ó).

barr-chos *f.* ‘the end of the foot, i.e. the toes and instep’ (Ó Duibh.). (a.) *Bhuaíl sé barr-chos air* he kicked it (Domhnach Maighean) TÓC2. (b.) *thóg sé le barr-chos é* he lifted it (from with his toe, i.e. a ball from the ground (Ó Méith) ENA1. (c.) *barrchois* a trip. *Buaileadh fúmsa* ~ I was tripped up (Ó Méith) LÓM1.

barr-iall *f.* **1.** top-lace (Sg.Ó.). *tháinig an Gruagach bocht abhaile agus a shrón thíos ar bharr-iallaibh* the hairy one came home with a very long face (Ó Méith) ENA9. **2.** a ‘whang’ (Ard Macha) PMCM.

barrmhúinte *a.* unmannerly (Ó Méith) LÓM1.

barróg *f.* corn just above ground (Din.) (Ó Méith) LÓM1.

bás *m.* **1.** *ar do bhás* on your death (pledge) (Ó Méith) BMC2. **2.** *fáil bháis* dying (Ó Méith) AUA4. **3.** *cha bhíonn do bhás orm* I will not be responsible for your death (Ó Méith) ENA8 **4.** *a thabhairt suas le bás* ‘to give him up to death’ (Sg. Ó) (Domhnach Maighean) TMR2. **5.** *a bhí le bás* who was near death (Domhnach Maighean) TMR2.

basca *n.* crown (of head) (Ó Méith) LÓM1.

bascaed : **basgaid** /basqɑdʲz/ (Ó Méith) AUA4.

bata *m.* *dar mo bhata báis* by my death stick (exclamation) (Machaire Chluana) MND.

béacaint *vn.* shouting. *cha dtiocfadh léi 'bhéacaint fhéin* she could not even shout (Ó Méith) LÓM3.

béacán *m.* cloud (Arm LÓM, Mon. Din.) (Ó Méith) LÓM1.

beag /bʲiɡ/ *a.* (An Creagán) AÓM1. [note that *bheag* is pron. /wög/ in Om.] (Ó Méith) BMC2.

béal *m.* *bean ar a bhéalaibh is bean ar a chúlaibh* a woman in front of him and a woman behind him (Domhnach Maighean) TÓC9.

béalghob *m.* sweet mouth (in song) (Ó Méith) LÓM1.

beallán *m.* grape, fork (Ó Méith) LÓM1.

bealthach *a.* fat, greasy. *A bhúisteoir bhealthaí* You fat greasy butcher (Domhnach Maighean) PÓD.

bean /bʲɛːn/ (Ó Méith) BMC2.

beann *f.* care, regard. *níl ~ agam air* I do not care about it (Cill Shléibhe) SNA1.

beannacht *f.* *beannacht leat* goodbye (An Creagán) AÓM1.

beannaigh *v.* (*Seanfhocal*) *go mbeannaí Dia do bhó, is nár dhoirtí sí báiinne ort* (Na Feá) SÓH1.

Béarla *m.* *Cha dtiocfadh léi dhá fhocal ~ a labhairt* she had not any English (Ó Méith) AUA2.

beatha *f.* *'sé do bheatha* greetings, hello (Ó Méith) ANR1.

beathaí *a.* well fed (Ó Méith) LÓM3.

beathú *vn.* *Dúirt sé leis go bhfuigfeadh sé dóigh bheathú air* He told him he that he would leave a way of feeding him (Domhnach Maighean) TMR2.

béic *f.* *leig sé ~ as a chluinfeá thiar i mBinn Éadáin* he let a roar out of him that would be heard in Howth (Ó Méith) SNH1.

béicní /b^hejn^hi/ *vn.* shouting, bellowing (Ó Méith) AUA4. /b^hej:cn^hi/ *tá sé 'béicní* she (a cow) is bellowing (Ó Méith) AUA4.

beir *v.* **1.** take (a.) *bhéarfaidh mé abhaile í* I will take her home (Ó Méith) LÓM2. (b.) *bhéarfaidh mé an scian liom* I will take the knife with me (Cill Shléibhe) SNA2. **2.** to grasp, catch. *bheir sé* (i.e. *rug sé*) *greim dhá adhairc air* he caught him by the two horns (Domhnach Maighean) TÓC2. **3.** to give, to grant (a.) *bhéaraim* I give (Ó Méith) LÓM1. (b.) *bheirim pardún duid* I grant you pardon (Domhnach Maighean) TÓC4. (c.) *bhéarfa mé* I will give (Ó Méith) AUA4. **4.** to bring. (a.) *goidé rug ag teacht a chomhair m'áite thú?* what brought you coming near my place? (Domhnach Maighean) TÓC2 (b.) *goidé bheir ag teacht fá mo chúirt thú* what takes you to my court (Domhnach Maighean) TÓC2. (c.) *bheirfeamuidne* we will bring (Ó Méith) SNH2 **5.** [present tense operation as future tense] *bhearann tú leat iad ar an éadan ón rí go dtí an bacach* you will take them together from the king to the cripple (Domhnach Maighean) TMR2 **6.** + *as*; ~ *as duit* leave immediately (Na Feá) SÓH1 [Or. Din.] **7.** + *suas*; to give up, surrender. *mur mbearfaidh sé suas* if he does not give up (Domhnach Maighean) TÓC4. **8.** [synthetic future forms occur in Far.] *bheiraid* (Domhnach Maighean) TÓC9, *bhéarfaid* (Machaire Rois) SÓCR1, I will bring, give. **9.** *go mbearamuid* that we may give (Domhnach Maighean) TÓC12. **10.** *cond.* (a.) *go mbearfadh sé* that he would give

(Domhnach Maighean) TÓC13 (b.) *cha bhearfadh sé* he would not give (Machaire Rois) SÓCR1 (c.) *'a mbearthá* if you would give (Domhnach Maighean) TÓC9. [cf. *tabhair*].

beo : **beó** /bʲi:ɔ:/ (Ó Méith) AUA4.

beo-bocht *a.* extremely poor. *cha rabh siad ach* ~ they were extremely poor (Ó Méith) BNC3.

bhásta *m.* (<Eng. waist) *go dtí bhásta a bhristí* up to the waist of his trousers (Domhnach Maighean) TÓC2.

bheist (<Eng.) waste coat.(Ó Méith) LÓM3.

bhuig (<Eng.) wig (Ó Méith) LÓM1.

bhur : **mur** (Cill Shléibhe) SNA2. *Dé ~ mbeatha* Greetings ('said to a priest') (Ó Méith) LÓM1.

bí *v.* **1.** + *do*; to need. *chan fhuil domh ach mo bhia* I need only my food (Na Feá) SÓH1. **2.** + *ó*; to want. *tá deoch bláthach uaim* I want a drink of butter milk (Domhnach Maighean) DT1. **3.** *cha bhionn tú* you are not/will not (Domhnach Maighean) TÓC1. **4.** *cha bhím ábalta dhul abhaile leis an ocras* I will not be able to go home with the hunger (Domhnach Maighean) TÓC8. **5.** *Chan fheil fairsinge agam* I have no room (Ó Méith) BNC6 **6.** *p'fhéadaí nach fheil /nq heɫʲ/* perhaps it is not (Ó Méith) AUA4 **7.** *táim* I am (Ó Méith) LÓM2. **8.** *a' bhfeil /βʲəɫʲ/ corraí ort?* are you angry? (Ó Méith) BNC6 **9.** *nuair a bhionns an sac líonta* when the sack is/will be full (Ó Méith) BMC2. **10.** /ha 'neɫʲ/,nʲi:ɛɫʲ/ *chan fheil* [it] is not (Ó Méith) AUA4. **11.** *Chan fhuil* [it] is not (Domhnach Maighean) TÓC10. **12.** *chan fhuil sé* it is not (An Cabhán Theas) HF **13.** *cha rabh sin* that was not (Domhnach Maighean) TÓC1.

bia : **biadh** /bʲi:əɣ/ /bʲi:əg/ (Ó Méith) AUA4.

biolar *m.* trace. ~ *fola lena bhéal* a trace of blood on his mouth (Ó Méith) LÓM1.

bionnaid (<Eng.) bonnet (Ó Méith) LÓM1.

biorán *m.* ~ *suain* sleeping pin (Ó Méith) ANR1.

biseach *f.* (a.) *caithfidh muinn ~ a chur uirthi* we have to cure her (Domhnach Maighean) DT1. (b.) *go bhfuigheadh sé* ~ that he would recover (from illness) (Domhnach Maighean) TMR2.

bith *m.* **1.** (a.) *cha dtáinig sé abhaile ar* ~ he did not come home at all (Ó Méith) AUA4. (b.) *char chualaidh na coinín' mé ar* ~ the rabbits did not hear me at all (Ó Méith) AUA4. (c.) *'n (<chan) fheil creideamh aige ar* ~ he has no religion at all (Ó Méith) AUA4. (d.) *goidé a tháinig ort ar ~?* what came over you anyway? (Ó Méith) ENA1. **2.** *is tú is cniosda ar* ~ you are the most even handed of all (Domhnach Maighean) TMR2.

bithiúnach : **bifineach** thief (Ó Méith) LÓM1.

blaincéad : **plaincéad** (Ó Méith) LÓM1.

bláth *m.* **1.** *codladh gan* ~ restless sleep (Na Feá) SÓH1. **2.** hue, look. *tá ~ modhúil uirthi* 'she has the hue of decency' (Na Feá) SÓH1.

bláthach : **blaodhach** *vn.* flowering (Ó Méith) LÓM1.

bláth-buidhe *a.* pale delicate colour (Ó Méith) SNH1.

bleacht *vn.* sipping (Ó Méith) LÓM1.

bleán : **bleaghan** /b'ɫʲiɣən/ *v.n* to milk (An Creagán) AÓM1, (Domhnach Maighean) PÓD.

bleán : **bleáint** *v.n ag* ~ *na mart* milking the cows (Ó Méith) BNC2.

blí *vn.* milking (Domhnach Maighean) DT1. [cf. *bleán* : *bleáint, bleaghan*]

bligh : **bleagh** *v.* (Ó Méith) LÓM2.

blíocair *m.* trade of some kind, dairyman? (Ó Méith) LÓM1.

bó *f. pl. buae* /b^wε:/ cattle (Ó Méith) BMC2, *cuireadh deireadh leis an tsean-bhóin* an end was put to the old cow (Ó Méith) LÓM2.

bob-fheille *m.* foul trick. (*Seanfhocal*) *buaileann/sáraíonn sé ~~, agus bhuaíl /sháraigh ~~~ an diabhal* (Na Feá) SÓH1.

bocadaigh-bacadaigh *vn.* limping. *ag ~~~ síos a' casán* limping down the path (Ó Méith) POA1.

bocáí *m.* fairy (Ó Méith) LÓM1.

bocán-bearach *m.* mushroom (Ó Méith) LÓM1.

bodach *m.* ~ *dubh* type of cod (An Creagán) AÓM1.

bodar (<Eng.) bother (Cill Shléibhe) SNA1.

boirleach *m.* dam (Ó Méith) LÓM1.

boladh /balu/ (Ó Méith) AUA3.

bolg : **bulg** *shéid sé na builg* he blew the bellows (Domhnach Maighean) TÓC9.

bollaigh *pl.* (*Curse.*) *cha déanaim mallacht nó eascainí orthu, ach ~ ifrinn go dtitfí orthu* (Na Feá) SÓH1.

boltán-buidheacha *m. pl.* ragweeds (Ó Méith) BNC1.

bomainte : **bimide** /b^jim¹əd¹zə/ *m.* (Ó Méith) AUA4, *ar an mbimide* at once, immediately (Domhnach Maighean) TÓC13.

bonnóg : **bunnóg** (Domhnach Maighean) TÓC11.

borgán *m.* kind of blouse (Ó Méith) AUA4.

bos *f.* *rinn sé é le teanntaigh na boise* he did it as quickly as a turn of hand (Na Feá) SÓH1.

bóstáil *vn.* boasting (<Eng.). *ag ~ ar a gcuid féin* boasting of their possessions (Ó Méith) SNH1.

brách : **bráthach** *cha dtéim ar ais a choíche nó go ~* I will never come back (Ó Méith) POA1.

brachadóir-a'-mhuilinn *m.* miller (Ó Méith) LÓM1.

brachashúileach *a.* matter coming from the eyes (LÓM), bleary eyed (Din.) (Ó Méith) LÓM1.

bradaíl : **bradach** *vn.* thieving. *tá sí* ~ she is thieving (referring to a cow) (Ó Méith) AUA4.

bragartha *a.* boastful (Din.) (Ó Méith) LÓM2.

braicne *f.* cat (Ó Méith) LÓM1.

bráid : **brághad** *f.* *bhain sé amach, ~ a chinn* he made off as fast as he could (Na Feá) SÓH1.

bráid *f.* *dúirt sé go n-imtheóchadh se ~ a éadain* he said that 'he would flee headlong' (Sg.Ó.) (Domhnach Maighean) TÓC9.

braithlín /bra:ʃin/ (An Creagán) AÓM1. a sheet (Ó Méith) POA1.

brat *m.* ~ *cró-dhearg* blood covered cloth (Ó Méith) LÓM3.

bratach *m.* a sail (Domhnach Maighean) TÓC4.

breá *a.* ~ *te* nice and hot (Domhnach Maighean) TÓC9.

breab : **bríoba** (Ó Méith) SÓC1.

breaclineach *m.* lingering sickness (Ó Méith) LÓM1.

breacóg *f.* 'a freckled girl' (Sg. Ó) (Domhnach Maighean) TÓC5.

bréagach *a.* (Prov) *tá sé chomh ~ is an té a dúirt go bhfaca sé an gearrfhiadh ag athchognadh ar Shliabh gCuileann* (Na Feá) SÓH1.

bréagadh : **bréagradh** 'coaxing' (Sg. Ó.) (Domhnach Maighean) TÓC2.
[cf. *bréagnadh*, Lane]

bréagadóir : **bréagóir** *m.* 'a narrator of untrue stories' (Sg. Ó) (Domhnach Maighean) TÓC11.

bréag-chliabh *n.* wig (Ó Méith) LÓM1.

brealaidí /bʲralaɟʲi/ *vn.* (<*brionglóidí*) dreaming (Ó Méith) AUA3,
/bralaɟʲi/ (An Creagán) AÓM1. [cf. *bréalóide* (Na Feá) SÓH1.]

breall *m.* mistake, mess. *rinne sé ~ de* he made a mess of it (Ó Méith) LÓM1.

brí *f.* *goidé is brí é* ‘what good is it’ (Sg. Ó) (Domhnach Maighean) TÓC11.

bricfeasta : **bricfeast** (Ó Méith) ENA1.

bricíní /brejɛnʲɪ/ *m.* freckles (Ó Méith) AUA4.

brídeach : **brídeog** (Ó Méith) AUA4. *cailíní brídeóg* bridesmaids (Ó Méith) ENA1.

brinnte *a.* extremely warm (as to make a person sweat, LÓM), sultry (Din.) (Ó Méith) LÓM1.

briosanta *a.* brisk, lively (Ó Méith) LÓM1.

brob (<Eng.) broth. *sin ~ in do bhéal* there’s broth in your mouth (Ó Méith) POA1.

brobh *m.* a straw. *agus brobh in do bhéal* and a straw in your mouth (Domhnach Maighean) TÓC1.

brocaí *n.* spotted place (Ó Méith) LÓM1.

brochán /brɔːən/ *m.* porridge. ~ *lom* gruel (Ó Méith) AUA4.

broim *m.* *lig sé ~ as* he let a fart (Domhnach Maighean) DT1.

brona *n. pl.* piglets (Ard Macha) PMCM.

bronn : **pronn** (Ó Méith) ENA3.

brot *f.* broth. *ghlac sé úr-spéis sa bhrot* ‘she took the soup’, lit. ‘he took a new interest in the broth’, referring to converting to Protestantism (Arm.) BÓC1.

brothaire *m.* butcher (Ó Méith) LÓM1.

brothshúileach *a.* ‘bleary eyed’ (Ó Méith) LÓM1.

brúid *f.* bondage, misery (Ó M.) (Ó Méith) LÓM1.

brúideal *m.* beast. (Ó Méith) LÓM1.

bruidím *v.* I encourage (An Creagán) AÓM2.

bruidiú *m.* goading. ~ *an fhir mhire 'un a mhí-thapa* goading the madman on to his ruin (Din.) (Na Feá) SÓH1.

brúigh *v.* *brúifidh mé an salann agus cuirfidh mé thríd an im é* I will crush the salt and put it through the butter (Cill Shléibhe) SNA2.

brúigheoir *m.* brewer (Ó Méith) LÓM1.

brúis *n.* soup (Ó Méith) LÓM2.

bruite : **bruiste** *va.* (Ó Méith) AUA3, *bhí sé ~ briste, cortha claidhte* he was battered bruised and exhausted (Ó Méith) ENA1.

brúiteán *m.* mash. *teanamh ~ dófa* mashing them (potatoes) (Ó Méith) AUA4.

bruscarnach *m.* ‘corner-boy’ (LÓM), ‘a rough’ (Din.) (Ó Méith) LÓM1.

bruthach : **bruthnach** (Ó Méith) AUA4.

bua : **buaidh** ~ *dhe go bráth le croidhe na ngasúr!*, ~ *dhe leat* eternal victory to the hearts of boys, well done (Na Feá) SÓH1.

bua-amhráin *m.* victory song (Ó Méith) LÓM1.

buachail *m., pl. buachailli* /bo:ʃi/ (Ó Méith) AUA4.

buachailleacht /bö:əʃaʃ/ *vn.* (Ó Méith) AUA4, tending to cattle, booleying (Ó Méith) ANC1.

buachail-gamhna *m.* cowboy (Ó Méith) LÓM1.

buachalán *m.* (*Seanfhocal*) '*sé an ~ amuigh, is an fothannán amuigh* (An Creagán) BNE1.

buailtín /buəʃcənʃ/ (Ó Méith) AUA4.

buaireamh : **buaramh** *m.* 1. /b^wɛ:ru/ trouble (Ó Méith) AUA4. 2.

/b^wɛ:ruβ/ *ná bí do mo bhuaramh* do not be bothering me (An

Creagán) AÓM1. 3. anxiety. (a.) ~ *mór ar a chroí* great anxiety on

his heart (Ó Méith) LÓM3. (b.) *chan fhuil ~ nó bearrán orm* I am neither worried nor perturbed (Na Feá) SÓH1.

bualadh *vn.* *ag ~ maistreadh* churning (Cill Shléibhe) SNA2, ~ *maistreadh* /bo:lu moɕtʰəru/ (Domhnach Maighean) DT1.

buaplaí *m. pl.* buckles, handles (Ó Méith) LÓM1.

buartha : **buaidheartha** [‘pronounced *bwaer’-há* in Ulster (Sg. Ó)] (Domhnach Maighean) TÓC2.

buíach *a.* (<*bideach*) tiny (Ó Méith) DP1.

buidéal *m, pl. buidéaltaí* /böðʲɛlti/. *goidé méad ~ a d’ól tú* how many bottles did you drink (Ó Méith) AUA4.

buidheán *m.* gilgowan (bot.) (Ó Méith) SNH1.

builbhín /buʲəβʲənʲ/ loaf (of bread) (Ó Méith) AUA4. /böʲəβʲənʲ/ (Domhnach Maighean) DT1.

buille *m.* (a.) *ar a bhuille, ar a bhuille dhéag* at one O' Clock, at eleven O'Clock (Ó Méith) LÓM1. (b.) *dhá bhuille déag* twelve o' clock (Ó Méith) BNC1.

buinne *m.* **1.** layer, edifice (Sg.Ó), tempered edge of a weapon (Din.) *naoi n-órlaigh de bhuinne gheal chruaidhe* nine inches of bright hard tempering (Domhnach Maighean) TÓC12. **2.** ~ *caisleáin* a fine suddenly built castle (Domhnach Maighean) TÓC4.

buinséar *m.* manger (Ó Méith) LÓM1.

buíochas *m.* *bhéarfaidh mé buíochas mór domh ar son mo phreasanta* I will be greatly thanked for my present (Cill Shléibhe) SNA2.

búireach : **búirfí** (Ó Méith) LÓM2.

buirscéaláí *a.* scaldy (Ó Méith) LÓM1.

búistéir : **buisteoir** (Cill Shléibhe) SNA2.

bun *m.* mine. ~ *guail* coal mine (Ó Méith) SNH1.

bunfhréimh *f.* first generation. *bhí an locht ann ón bhúnfhreimh* the fault has been there from the first generation (Ó Méith) LÓM1.

bútais (<*Eng.*) boots (Domhnach Maighean) TÓC1.

C

cá : **gá**

cabach *vn.* *tá sé 'l~ aithris orm* he is imitating me (Ó Méith) AUA4.

cabáiste : **gobáiste** /gobæctʰə/ (Ó Méith) AUA4, /gabæctʰə/ (Domhnach Maighean) DT1, [cf. *gobáiste* (Domhnach Maighean) TÓC1.]

cabtseán /kabtʰçən/ (<Eng.) captain (Ó Méith) AUA4.

cad : **gad 1.** (a.) *Gad as? why?* (Cill Shléibhe) SNA2. (b.) *ársóchaidh mise gad dhéanfaidh tú léithi* I will tell you what you will do with her (Domhnach Maighean) TÓC3. **2.** *Gad 'uige? why?* (Domhnach Maighean) PÓD. [*gad* sometime also written *god*. *god chuige? why?* (Domhnach Maighean) TÓC13.] [cf. *goidé*]

cádach *m.* bog moss. *bancán cádaigh den mhónaidh rua* a bog mossed bank of red turf (Ó Méith) LÓM1.

cadán *m.* bog cotton (Ó Méith) DP1.

cág *f.* handle (Ó Méith) LÓM1.

cágach *a.* handled (Din.) (Ó Méith) LÓM1.

cáidearach *vn.* cadging, dealing (Ó Méith) BNC1.

caifeach : **caoife**, **caofa** (Ó Méith) LÓM1.

cáil *f.* portion. (a.) *thug sé ~ mhaith den uisce air* he put plenty of the water on him (Ó Méith) ÉÓA1. (b.) *Bhí cáil mhór de na comharsanaibh ann, idir fir agus mná* Many of the neighbours were there, both men and women (Ó Méith) ENA2.

cailín /kalʰənʲ/ *m.* (Ó Méith) AUA4.

caill *f.* (*Seanfhocal*) *nuair a thiocthas an chaille, tiocfaidh 'n fhaille* when one door closes, another opens (Na Feá) SÓH1.

caill v. try and fail. *chail* /xɣ:lʲ/ *sé mo mharú* he tried/failed to kill mé (Ó Méith) AUA4.

cailleach f. ~ *phisreogach* a witch (Ó Méith) POA1.

cáindeog f. baldness. *tá ~ air* he is baldy (Ó Méith) LÓM1.

cainnín m. a small can (Domhnach Maighean) TÓC19.

caint /kenʲtʲɔ/ /kɪnʲ:tʲɔ/ (Ó Méith) AUA4, /kaɪnʲtʲ/ (An Creagán) AÓM1.

f. (a.) *tá mé 'caint a' gearán* I am talking about a horse (Ó Méith) AUA4. (b.) *bhí a sáith cainte aici* she had plenty of speech (Ó Méith) BNC1. (c.) *cha rabh a'n fhocal cainte aici* she was unable to speak (Ó Méith) BNC1.

caintigh v. speak (a.) (*Seanfhocal*) *cainteochaidh mise mo sháith 'fada 's bhéas mé beo, is nuair éagfas mé cha bhíonn buaireamh orm* (Na Feá) SÓH1.

cáir f. **1.** expression. *chuir sé ~ fhíochmhar air fhéin* he made a fierce face (Ó Méith) BNC2. **2.** ugly face. *Giolla na cáire* 'ugly faced lad' (ÉÓT) (Fearn.) MNM1.

cairgeach m. gen. *cairgigh* (Sg.Ó) a rock (Domhnach Maighean) TÓC11, [likely to have originally signified 'a rocky place'].

caith : **cath** (a.) *cathfa' /kaɪʲə/ mé* I will have to (Ó Méith) AUA4. (b.) *Gad as nach gcathainn tú culaith maith* Why do you not wear good clothes? (Cill Shléibhe) SNA2.

caitheamh : **cathamh** /ka:u/ ~ *coirce* winnowing oats (Ó Méith) AUA4.

cáitín f. the Lenten fast (Ó Méith) LÓM1.

caladh m. 'the part from which flummery is made' (Din.) (Ó Méith) BNC6

camán : **camál** (Ó Méith) LÓM1.

camhal (<Eng.) cow1. ~ *dhearg ghorm* 'Our Lord's garment' (Ó Méith) LÓM1.

cam-roiligh *n.* ~ *de chuid an diabhail* 'an old reel footed contrivance of the devil' (LÓM) (Ó Méith) PME1.

cannach *m.* dust (An Creagán) AÓM1.

caoileán *m.* waist, loins (Ó Méith) LÓM1.

caoilteamán : **caoilteachán** (Ó Méith) LÓM1.

caoin *a.* lamenting *tháinig isteach bean bheag bhuíoch chaoin thanaidhe* a tiny little keening woman came in (Ó Méith) ENA2.

caoin-bhean *f.* a beautiful woman (Sg. Ó.) (Domhnach Maighean) TÓC4.

caoitheamhail *a.* convenient, handy. *tharraing sé bata draoigheanáin a bhí ~ láimh leis* he swung a thorny stick that was close to his hand (Ó Méith) PME1.

caol *m.* shin. *caoltaí breaca* burnt shins (Na Feá) SÓH1.

caomhúlacht *f.* kindness, good nature, friendliness (Din.) (Ó Méith) LÓM1. *Tiocfaidh sé amach chugat le ~* he will come out to you in a friendly manner (Ó Méith) ENA1.

caonach /kũ:na/ *m.* turf mould (Ó Méith) AUA4.

caoráiní /'kĩhin'i/,/'kõrhin'i/ *vn.* (<*caorail*) *bhí sé ' ~ is 'toirní* there was thunder and lightning (Ó Méith) AUA4.

capall *m.* mare (Domhnach Maighean) DT1.

cár : **gár** /gər/ (a.) *char dúirt* (corr.) *sé liom ~ b'as dó* he did not tell me where he was from (Ó Méith) AUA4. (b.) ~ 'b as *duit?* where are you from? (Na Feá) SÓH1.

caraisde (<Eng.) carriage (Ó Méith) BNC2.

carán *m.* *ba ~ ban is maighdean é* he was the darling of women and virgins (Ó Méith) SNH1.

carántas *m.* friendship (Ó Méith) LÓM1.

carbat *f.* (<*carball?*) ‘gum (of mouth)’ (Sg. Ó) (Fearn.) MÓC2.

carbhat : **corr bhata** collar, cravat (Ó Méith) LÓM1.

carnán *m.* **1.** ‘a group of people’ (Ó Méith) AUA1. **2.** ‘row of donkeys coming down a hill’ (Ó Méith) LÓM1.

carraig *f.* *pl. carraigeachu /karijau/ f.* (Ó Méith) AUA4, *carraic chloiche* a big stone (Far. Sg.Ó.).

cárta *m.* **1.** quart. *b'fhearr liom ~ mine-eorna ar Shliabh Mundóirn 'na bairille óir i nDealgan* I would prefer a quart of barley meal on Slieve Mundóirn that a barrel of gold in Dundalk (Na Feá) SÓH1. **2.** *~ bhean a' leanna* the land lady's tab (Na Feá) SÓH1.

carthloinn *f.* peppermint (Ó Méith) LÓM1.

cas *m.* heed, interest. *is beag mo chás ina leith nó ina dtrian* I have little interest in them or theirs (Ó Méith) LÓM1.

cas *v.* **1.** dress. *chas siad an páiste suas i gcóta beag drugóide* they dressed up the child in a small 'drugget' coat (Ó Méith) POA1. **2.** + *ar*; to come upon (a.) *chas páirc mhór chaorach air* he came upon a large field of sheep (Domhnach Maighean) TÓC5 (b.) *chas abhainn air* he came to a river (Domhnach Maighean) TÓC2. **3.** + *ar*; to meet. [note autonomous form, *casadh* is not employed in this idiom in Oriel]. *chas fathach mór air* he met a big giant (Domhnach Maighean) TÓC2.

casadh : **casbháil** *vn.* turning. *bhí sí 'un casbháil air* he was to meet her (Ó Méith) ENA1. [cf. *casúilt*]

casadh : **casmhailt** *chuaighas a chasmhailt orthu* I went to meet them (Na Feá) SÓH1.

casadh *m.* (*Seanfhocal*) *fuair sí ~ ar an roithnéal garbh* she is ill-tempered (Na Feá) SÓH1.

casaidh *f.* descent (Lane), incline (Sg.Ó.), hillside (Na Feá) SÓH1. (a.) *leig le casaidh mé* ‘let me down’ (Sg. Ó.) (Domhnach Maighean) TÓC7. (b.) *nuair a chaith mé a ndeireadh le casaidh* ‘when I had thrown the last of them down’ (Sg.Ó.) (Domhnach Maighean) TÓC11.

casán *m.* confession. *teana do chasán leis an chléir* make your confession with the clergy (Ó Méith) LÓM1.

casóg *f.* (*Seanfhocal*) *d’ith an mhart mo chasóg, go ndeanáí sí mhór-mhaith dí* (Na Feá) SÓH1.

casúr : **casar** /kasər/ (Ó Méith) AUA4.

cat *m.* /kɑt/ *pl. cait* /kitʲɕ/ (Ó Méith) AUA4.

cathú *m.* **1.** temptation. *fuair an ~ buaidh air* temptation got the better of him (Ó Méith) LÓM2. **2.** curse. *tá tú faoi mo chathú anois* you are under my curse now (Ó Méith) ÉÓA1.

cé : **gá** [note : *cé* apparently occasionally pronounced as *ceoch* (<*cia acu?*) when accompanied by *acu*; *fágamuidne fianaise ar Niall ceoch’ againn a’ fear is fearr* we will let Niall be the judge of which of us is the better ENA8]

cé : **gidh** (Ó Méith) ANR1. [not the usual form, cf. *cé* : *gá*]

céad : **cead** [Far. only, corr.?] TÓC11.

cead *m.* (*Seanfhocal*) *bíonn ~ cainte aige fear cailte na h-imeartha* (Na Feá) SÓH1.

cead-a-bealaigh *m.* freedom. *thug sé ~ don cearc* he released the hen (Ó Méith) BMC2.

cead-ligint *vn.* act of freeing. *a' ~~~ don chirc* freeing the hen (Ó Méith) LÓM3.

céadlón *m.* breakfast (Ó Méith) LÓM1.

céadphroinn *f.* breakfast (Ard Macha) PMCM.

ceafraíl *f.* pretence. ~ *feargach* pretence of anger (Ó Méith) LÓM3.

cealaim *v.* I eat (Ó Méith) LÓM1.

cealgadh /cəɫəɟuβ/ *vn.* 'to nurse' (a baby) (Som.) AÓM1, rocking (a baby) (Ó Méith) LÓM1.

cealdrach *m.* fool. *bhí sé 'na chealdrach* he was a fool (Ó Méith) SNH1.

ceangail : **ceangladh** (Ó Méith) ENA1.

ceangailte /caŋəɫʲçə/ (Ó Méith) AUA3.

ceangal /cɛːaɫ/ (An Creagán) AÓM1.

ceann : **cionn** *pl. cinní. 1. Bhí na cinní beaga 'gabháil ar buile* the little ones were going mad (Ó Méith) BMC2. **2. chuir sí an ~ gamhna isteach insan phota** she put the calf's head into the pot (Ó Méith) BNC6 **3. ~ déag** /cindʲeːrˠg/ eleven (Ó Méith) AUA4. **4. tá siad ~ gearr** they are in need (i.e. 'they are one short' < Eng.) (Ó Méith) MMA1. **5. faoi cheann lae is bliana** within a year and a day (Domhnach Maighean) TÓC4.

ceannaigh *v. 1. ceannoch'muinn* we will buy (Ó Méith) PME1. **2. ceannacha'** /caŋˠaˠhə/ *mé* I will buy (Domhnach Maighean) DT1.

ceannfhionn *f. 1. white-headed cow. im na ceannfhinne* butter of the white-headed cow (Cill Shléibhe) BR1. ['The local pron. of the gen. represents *ceannfhionna,*' Sg. Ó] **2. piebald** (Ó Méith) LÓM1.

ceant : **canta** *m.* auction (Ó Méith) RMC1.

ceapaire *m.* ~ *fada buí* long yellow buttercake (Domhnach Maighean) TÓC1.

cearc *m.* ~ *fraoch* grouse (Ó Méith) AUA4.

ceard : **ceird** ~ *do bheathaigh* ‘an unusual occupation,’ a vocation (Na Feá) SÓH1.

céardas *m. ar* ~ *coilleadh* ‘outlawry’ (ÓM) (Na Feá) SÓH1.

cearnach *m.* rascal (Wag.) (Ó Méith) AUA4.

cearnamhán : **cearnamán** *súl a’ chearnamán go dtí toigh a’ chiaróg* (i.e. *na ciaróige*) *ort* the walk of the hornet to the bettle’s house to you (Wag.) (Ó Méith) AUA4.

ceart *m. sin a’* ~ that is right (Cill Shléibhe) SNA2.

ceasnaigh *v.* to become fearful or anxious (Sg.Ó.), become agitated (Din.). *ceasnaighim* I become fearful or anxious (Sg.Ó.). *cheasnaigh Fionn mac Cumhaill nuair a chonaic sé an gaiscíoch ag teacht* Fionn mac Cumhaill trembled when he saw the warrior approach (Domhnach Maighean) TÓC10.

céasta *a. 1.* *chan pósta atá sí ach* ~ it is not married she is but tormented (Na Feá) SÓH1. **2.** *fear. ar chéasta (go)* for fear (that) (Ó Méith) LÓM1.

céideach /cɛ:dʲzɑ/ *a.* (<*ceathach*) showery. *tá cuma ~ air inniu* it looks like there will be a shower today (Ó Méith) AUA4. [cf. *céirdeach*]

céilí *m.* visit. *chuaigh mé ar mo chéilí go Baile Átha Cliath* I went on a visit to Dublin (Ó Méith) SNH1.

céirdeach *a.* showery (Ó Méith) LÓM1, [cf. *céideach*]

ceirthle *f.* ball (of twine etc. Sg.Ó.) (Ó Méith) ENA1. [*ceairthle*, (Arm. Sg.Ó.), [cf. *ceirtlín*].

ceithrí (<*ciorrú?*) want, need. *d’inis sé cad é bhí de ~ air* he told/said what he wanted (Ó Méith) LÓM1, [cf. *cirriú*]

ceobhrán : **ceothrán** *níl ionn ach ~ fheartanna* it is only drizzle (Na Feá) SÓH1.

ceol *m.* (a.) *tá sé 'gabháilt ceoil* he is singing (Ó Méith) AUA4. (b.) *'teanamh ceoil* making music (Ó Méith) AUA4.

cha *neg. part.* [normal usage throughout Oriel].

chomh /xu/ (Ó Méith) AUA3.

chomh : **cómh** *bhí an bacach ~ buaidheartha* the beggar was so worried (Domhnach Maighean) TÓC4.

chomh : **gá** (Domhnach Maighean) TÓC1.

chuig : **chuige** (a.) *char stop siad go dtáinig siad ~ Bád an Chaoil* they did not stop until they came to Narrow Water (Ó Méith) BMC2. (b.) *chuaigh an buachaill abhaile ~ n-a mháthair* the boy went home to his mother (Domhnach Maighean) TMR1.

chuig *prep.* *give. chugam mo ghunna* give me my gun (Ó Méith) ANR1.

ciall *f.* **1.** (*gen.*) *bhí níos mó céille aici* she had more sense (Ó Méith) POA1. **2.** (a.) (*Seanfhocal*) *más beag an rud an chiall, is mór a dhíth ar dhaoíní* (Na Feá) SÓH1. (b.) *ná cuir do chiall i gcionn na gcéille* do not go down to their level (Na Feá) SÓH1. (c.) *bhí ~ an duine ionam i gcónaí* I was always a sensible/wise person (Domhnach Maighean) TÓC4.

cic *m., pl.* *ciceannu* (Ó Méith) BNC6

cillín *m.* large sum of money, treasure (Ó Méith) LÓM1.

cine *m.* *bhuail mé suas le fear do chiní* I met up with a man of your clann (Na Feá) SÓH1.

cion *m.* proportion. *le Gaeilic a tógadh an ~ trom aca* most of them were reared with Irish (Cill Shléibhe) BC1.

cíonas *n.* friendship (song) (Ó Méith) LÓM1.

cionn *prep.* *bhí mé os ~ a bheith bocht* I was more than (lit. above being) poor (Ó Méith) SNH1.

cíor-fhiacla *n. pl.* ‘serrated teeth,’ ‘probably an allusion to the backbone’ (Sg. Ó.). *ar chíor-fhiaclaibh mo dhroma* on the serrated teeth of my back (Domhnach Maighean) TÓC4.

cirriú *f.* (<*ciorrú*) (a.) *need thug siad gach uile rud dí a bhí ~ uirthi* they gave her everything she needed (Ó Méith) BNC4 (b.) *tá muinn i gcirriú bhocht anois* we are in great need (Ó Méith) BNC2. [cf. *ceithrí*]

cistin : **cistíní** *bhí an fear óg amuigh sa chistiní ag itheadh a mheán-lae* the young man was out in the kitchen eating his lunch (Ó Méith) RMC1.

clabar *m.* thick milk (Ó Méith) LÓM1.

clabóg *f.* (& *m.?*) snowflake. *tá sé tar (corr.) anuas ina clabógu /klabaqu/ mór'* it is coming down in big flakes (Ó Méith) AUA4.

cladaí *a.* dirty (Ó Méith) AUA3, (Ard Macha) PMCM.

claiómh *m.* ~ *an t-Searsalaigh* Sarsfield's Sword (‘a fighting Blackthorn,’ SÓH) (Na Feá) SÓH1.

clann *f.* *tá sí fá chlainne* she is pregnant (Ó Méith) AUA4.

clannóg : **clannar** ‘tress (Omeath Song)’ (LÓM) (Ó Méith) LÓM1.

claidhte *a.* (a.) exhausted (Ó Méith) AUA4, weary (Sg.Ó.). (b.) *chan iontas mé bheith ~ bocht* it is no wonder I am destitute (Domhnach Maighean) TÓC21.

claosóg *f.* scopple (Ó Méith) LÓM1.

clas *f., pl. clasaí,* ridge, furrow (Ó Méith) LÓM1.

clasmurach *a.* worn out, limp, lifeless (Ó Méith) LÓM1.

cleachtaithe : **cleachtaiste** /cʰa^htt̪cʰə/ *va. nil mé ~ leis* I am not used to it (Ó Méith) AUA4.

cleas : **cliós** (Ó Méith) ENA9.

cleathan *m. chest. tá mo chleathan gan roinne* my chest is without a stitch/hair (Ó Méith) LÓM1.

cliabh *m. trua an chléibh* heartfelt sympathy (Ó Méith) MMA1.

clinginn *m. harvest, yield. an raibh ~ maith agat?* did you have a good harvest? (Ó Méith) LÓM1.

cliobóg : **clibeog** (Ó Méith) LÓM1.

clis *v. 1. chlis orra lóistín 'fháil* they failed to find lodgings (Ó Méith) PME1. **2. surpass. cliseadh mé go dearfa a' dearcaint ar an tuile mór ag éirí orainn gan comhartha tráighte** it certainly surpassed me watching the tide coming upon us without a sign of dissipating (Na Feá) SÓH1.

cliúmh *m. (<clúmhach)* ball of thread (Ó Méith) AUA4.

cló *m. picture. tharainn' sé a chló* he drew his picture (Ó Méith) SNH1.

cloch *f. ~ i mbéal oibre* an obstacle in the way of work (An Creagán) AÓM1.

cloch-a'-teinnleáin *n. hearth* (Cill Shléibhe) SNA1.

clochrán : **claochrán** (Domhnach Maighean) TÓC25.

cloighí *va. deafened. tá mo chluasa ~ agat* you have my ears deafened (Na Feá) SÓH1.

cloisteáil : **cloisint** *vn.* (Ó Méith) LÓM2.

cloisteáil : **cluinsint** *vn.* (An Creagán) AÓM2.

clósáilte *a. (<Eng.) close* (Ó Méith) BMC2.

clú : **cliú** (An Creagán) AÓM1.

cluchtóg *f. heel of a loaf* (Ó Méith) LÓM1.

cluiche /klɪ:ə/ (Ó Méith) AUA3.

chlúid *f.* **1.** (*Seanfhocal*) *is measa duine ins an chlúid nó triúr ag an mbórd* (Na Feá) SÓH1. **2.** *shelter. chonaic sé dá mhart 'na luí sa chlúid* he saw two cows lying in the shelter (Ó Méith) BNC3.

cluimhreach : **cluimneach** (Ó Méith) BNC6

cluimhreach : **cluimreach** (Ó Méith) AUA4.

cluín *v.* **1.** *cluínfidh* /kʲlʲinʲə/ *é* I shall hear (Ó Méith) AUA4. **2.** (a.) *an gcuala tú* did you hear (Na Feá) SÓH1. (b.) *ar chuala* /xuələ/ *tú sin* did you hear that (Ó Méith) AUA4. (c.) *char chuala mé* I did not hear (Ó Méith) AUA4, *cha chuala mé sin riamh* I never heard that before (Ó Méith) AUA4, *cha chualaigh* [as a response only] [I] did not hear (Ó Méith) AUA4.; (d.) *chuala* /ʲuələ/ *mé* I heard (Ó Méith) AUA4. (d.) *chualaigh sé torann* he heard a noise (Ó Méith) BNC1, (e.) *charbh fhada go gcualaidh an tiarna go dtáinig sé abhaile* it was not long before the lord heard that he had come home (Domhnach Maighean) TÓC6.

clupáí *n.* still (Ó Méith) LÓM1.

cneasta : **cniosda** even-tempered (Sg.Ó.) (Domhnach Maighean) TMR2.

cniotáil /cretʲɔl/ (Ó Méith) AUA3, /kʲɪʲetʲɔ:ɪʲ/ (Domhnach Maighean) DT1.

cnó *m, pl.* *cnónnaí* /krũ:əŋi/ (Ó Méith) AUA4.

cocas *m.* *bean chocais, fear cocais* female fish seller, male fish seller (Ó Méith) LÓM1.

cochán *m.* (a.) *díon cocháin* straw thatch (Ó Méith) SNH1. (b.) *toigh cocháin* a straw thatched house (Ó Méith) SNH1. (c.) *sop cocháin* a whisp of straw (Domhnach Maighean) TÓC8.

codladh *m.* (*Seanfhocal*) *an té a bhíonn ina chodladh, cha bhíonn ach an codladh dá bharr aige* (Na Feá) SÓH1.

cófra : **córa** *m.* (<*cófhra* < *cófra*) (Domhnach Maighean) TÓC3.

cogaint : **cognadh** *chew. cha dtig liom tobac a chognadh /xägnu/ I cannot chew tobacco* (Ó Méith) AUA4.

cogar *m. gheobh' tú gach ~ atá de dhíth ort you will get everything you need* (Na Feá) SÓH1.

coicsí-brilleán *m.* female periwinkles (Ó Méith) AUA4.

coigil : **cagáil** *v.* rake. *chagáil /xägəɫʲ/ sé an tiní he raked the fire* (Ó Méith) AUA4.

coigilte : **cogailte** /kəgəɫʲtʲə/ (Ó Méith) AUA4.

coileán *m.* /küɫʲän/ or /kiɫʲan/ (Ó Méith) AUA4.

coill : **coilleadh** *rachaidh mise 'na coilleadh I will go to the wood* (Ó Méith) ANR1.

coill : **coillidh** /kiɫʲi/ (*chuaigh sé na choillidh/chuig an coillidh* (he went) to the wood) (Ó Méith) AUA4.

coim *f. faoi choim* secretly (Ó Méith) LÓM1.

coimhead : **camaint** *vn.* taking care of (Ó Méith) LÓM1.

coimhead *m.* notice. *ná bí ~ ort* don't take any notice (Ó Méith) AUA4.

coimhtheach /kaβʲa/ *m. duine ~ a stranger* (Ó Méith) AUA4.

coimhthíoch *m.* news. *chan fhuil ~ ar bith liom* I have nothing strange (news) (Na Feá) SÓH1.

coimheascar /kōniskær/ *f.* **1.** ~ *mhaith* /βäiç/ good evening AÓM1. **2.** /kōnəsgær/ *m.* afternoon. AUA3. **3.** *m.* evening (Ó Méith) POA1.

coinleach : **connlach** /kōnɫa/ (Ó Méith) AUA3, /kōnɫax/, /kōnɫaʰ/ (An Creagán) AÓM1.

coinne *f.* **1.** *'n-arbh choinne fhéin* for ourselves (Ó Méith) ANC1. **2.** *bainfear as a' talamh iad 'gcoinne na Samhna* they will be dug out at November (Na Feá) SÓH1. **3.** *chuir an rí fear i gcoinne an chloidhimh* the king sent a man for the sword (Domhnach Maighean) TÓC12.

coinneáil : **coinnealt** (Ó Méith) AUA4.

coinneálaí *m.* ploughman (Arm) (Ó Méith) LÓM1.

coinnigh *v.* *coinneachaimid* we will keep (Domhnach Maighean) TÓC1.

coinnle *f.* stem, bud (Din.). *coinnle feagha* rush stems (Cill Shléibhe) SNA2.

coinsias : **coinsian** /kʲɪnʲɕən/ (Ó Méith) AUA4.

coircín (de Bhal.) : **corcán** /kɔrkən/ rooster's comb (Ó Méith) AUA4,
[also spelt *curcán* (Ó Méith) LÓM1.]

coircíocht *v.n* sowing (Ó Méith) LÓM1.

coirdire *m.* crackman (Ó Méith) LÓM1.

coirithe : **coiriste** *va.* dressed. *agus é ~ san chulaith úr* when he was dressed in the new clothes (Ó Méith) BNC2.

coiscéim : **coispeán** /kɛʃpɑ:n/ **1.** doorstep (Wag.) (Ó Méith) AUA4. **2.** dance step. *damhsochaidh mé ~ úr duid* I will dance a new step for you (Ó Méith) ENA8.

coiscriú /kɛʃʲɾu/, /kɔʃɕɾu/ *v.* (<*coisric*) *coiscriú thú fhéin* bless yourself (Ó Méith) AUA4.

coisriche : **coistreacha** *uisce* ~ holy (consecrated) water (Ó Méith) ÉÓA1.

cóiste : **cóitse** (Ó Méith) ENA1.

colc *v.* set, place? *cholc* /xɔlk/ *siad í síos ins a' chliabh* they set her down in the cot (An Creagán) AÓM3.

colg *m.* present. ~ *na Nollag* a Christmas present (Na Feá) SÓH1.

collaghoile *n.* great hunger (Ó Méith) LÓM1.

comhair /kɔ:rʲ/ *sub.* **1.** ‘presence’ (Som.) (An Creagán) AÓM1. **2.** proximity. *Má théid tú a chomhair thighe an rí* If you go close to the king’s house (Domhnach Maighean) TÓC2.

comhairle *f.* (*Seanfhocal*) *an té nach nglacfaidh ~, glacfaidh sé comhrac* (Na Feá) SÓH1.

comhgar *m.* [‘pron. as if *cómhngar*’ (Sg. Ó.)] ‘the waking and burial arrangements’ (Sg. Ó) (Domhnach Maighean) TÓC3.

comhrá *m.* *ná brisigí ar mo chomhrá, tá mórán calláin agaibh* do not disrupt my conversation, you are quite noisy (Na Feá) SÓH1.

comóradh *m.* **1.** respect for the dead (Ó Méith) AUA4. **2.** a wake (Ó Méith) LÓM1.

comraighe *f.* (<*coimirce*) protection. ~ *dhuid* protection to you, you are safe here (Sg.Ó) (Domhnach Maighean) TÓC4. [also found as *coimrighe* and *cuimrighe* in Sg. Ó]

cónaí *m.* *tá mé ina chónaí* I am inhabiting (Ó Méith) AUA4.

condálaí *m.* ploughman (Ó Méith) LÓM1.

confhadhmhar, conamhar *a.* stormy. *tá an lá ~* the day is stormy and cold (Ó Méith) SNH1.

congárach : **cógárach** ~ *do m’aintín* close to my aunt (Ó Méith) AUA2.

cónra : **cónair** (Ó Méith) LÓM1.

conradh /kɔ:nruβ/ *m.* ‘a good bargain’ (Som.) (An Creagán) AÓM1.

consú *m.* need, want. *bhí ~ mór ar Larraí mar fuaidh sé uainn thar sáile*
Big Larry was in great need when he went overseas (Ó Méith)
LÓM1.

copán *m.* saucer (Mon. Din.) (Na Feá) SÓH1.

copóg /kəpɔːɡ/ (Ó Méith) AUA4.

cor *m.* *cheangal sé an fathach chomh cruaidh sin nach rabh ~ as he tied up the giant so tightly that there was no movement from him* (Ó Méith) LÓM2.

coraí *n.* oyster bed (Ó Méith) LÓM1.

corlach *m.* rough meal (Ó Méith) LÓM1.

corn : **cornai** *v.* fold, roll (Ó Méith) LÓM1.

corn *m.* web of fabric. *ceannóidh mise bréidín den chorn a bheas daor* I will buy a bale of fabric which will be expensive (Ó Méith) LÓM1.

cornaí (<Eng.) corns. *bíonn mo chosa frithir le ~ my feet are sore with corns* (Ó Méith) AUA2.

coróin : **conóir** /kɔːnɔːr/ *conóir Mhuire* the rosary (Ó Méith) AUA4, /kɔːnɔːrʲiʲwʲiːrʲə/ (An Creagán) AÓM1.

coróin : **conóir** *f.* crown (coin) (Ó Méith) BNC3.

coróin : **croín** [stress on second syllable], *croín a bhí ar Dhábháí* King David's crown (An Cabhán Theas) PF.

corr *a.* **1.** *dúirt sí le Séamus ~-amharc a thabhairt isteach sa phota* she told Séamus to take an occasional look inside the pot (Ó Méith) LÓM2. **2.** *corr-uair* /kɔːrwɔːr/ an odd time, sometimes (Wag.) (Ó Méith) AUA4.

corr *f.* (*Seanfhocal*) *bhéarfaidh t-sé (corr.?) an uigh ón chorr, agus an chorr í fhéin* (Na Feá) SÓH1.

corrach /kɔːrɔː/ *m.* turf-bog (Ó Méith) AUA4.

corrach *f., dat.* *corraigh*, fetter, chain (Sg. Ó.). *buille ar an chorraigh chomhraic* 'a blow on the chain of combat (issuing a challenge)' (Ó Duibhín) (Domhnach Maighean) TÓC4.

corróg : **corrág** ~ *aitinne* a bundle of whins (Machaire Rois) SÓCR1.

corróg *f.* (a.) ‘bucky brier’ (LÓM), a bundle, a faggot of straw rushes (Mon. Din.) (Ó Méith) LÓM1.

corraí *f.* /kɔri/ anger (An Creagán) AÓM1. (a.) *Ná bí ag cur ~ orm* do not anger me (An Creagán) AÓM1. (b.) *bhí ~ mhór ar an rí* the king was very angry (Ó Méith) BNC2. (c.) *bhí Paidí i gcorraí mhóir* Paddy was very angry (Ó Méith) PME1. (d.) *lán ~ full of anger* (Ó Méith) ENA10. (d.) *ghlac Séamus ~ James became angry* (Ó Méith) ENA1.

corra-spiogad *n.* hunkers (Ó Méith) LÓM1.

cortha *a.* tired (a.) *tá tú ~ you are tired* (Ó Méith) ANR1. (b.) *tá mé ~ den cniteáil* I am tired of knitting (Ó Méith) BNC3.

cos *f.* **1.** *b’fhéarr a bheith ~ nochtaí ná ~ lom* I would prefer to go barefoot than without socks (An Creagán) BNE1. **2.** *caithfidh muinn sin do choinnealt le h-aghaidh na coise tinne* we will have to keep that for a rainy day (Ó Méith) ANC1. **3.** *tá do chos leat* ‘you are free’ (Wag.) (Ó Méith) AUA4.

cosaint *f.* *as a ~ off her guard* (Ó Méith) LÓM3.

cosúil /kɔsəl/ [cf. Sc. G. *cosail*] *a.* **1.** (a.) middling (Wag.), alright, fine. *tá mé ~ I am middling* (Ó Méith) AUA3. (b.) *muise chan fheil mé ach ~ sure I am just alright* (Ard Macha) PMCM. (c.) *tá sé ~ it is fine* (Ó Méith) ÉÓA1. **2.** quite. (a.) *tá sé ~ tirim* It is quite dry (Ó Méith) AUA4. (b.) *go raibh sé ag éirí ~ aosta* he was becoming quite aged in appearance (Ó Méith) POA1. **4.** reasonably. *tá mé ~ saibhir* I am reasonably rich (Ó Méith) BNC2. **5.** comparable. *chan fheil ins an Fheadh duine ar bith ~ leis* there is no one in the Few’s comparable to him (Na Feá) SÓH1.

craiceann : **croiceann** *m.* *chaith mé dhíom mo chroiceann* ‘I made as much haste as I could’ (Ó Duibh.), lit. I cast of my skin (Domhnach Maighean) TÓC4.

crainneog *f.* flutter (Ó Méith) LÓM1.

cráiscín *m.* late chicken (into lay?) (Ó Méith) LÓM1.

cráite : **cráitheach** (Ó Méith) ÉÓA1.

crámhóg /kraũəkʰ/ *f.* waste of potato (Wag.) (Ó Méith) AUA4.

cramhóg *f.* poitín still (Ó Méith) LÓM1.

crann *m.* lot, destiny (Sg.Ó.). *Ó, crann donóige bocht* what rotten luck (Domhnach Maighean) TÓC14.

crannóg *f.* a mill. *dhá chionn na crannóige* the two ends of the mill (Cill Shléibhe) BR1.

crannta *a.* wizened (Sg.Ó.) (Domhnach Maighean) TÓC19.

crann-taomair *n.* pump (Ó Méith) LÓM1.

craoibhín : **croibhín** (Domhnach Maighean) PÓD.

creag : **creig** (Cill Shléibhe) SNA1.

creamaigeach *m.* a crow (Ó Méith) LÓM1.

créamhach *a.* ‘clayey (?)’ (ÉÓT) (Machaire Chluana) MND.

creata *m.* (a.) bowel (Om. Din.). *droch-chríoch ‘un a gcreataighe!* a terrible end to their bowels (Na Feá) SÓH1.

creathnú *m.* fright. *thug tú ~ mór domh* you gave me a great fright (Ó Méith) AUA4.

criathar *m.* riddle (Domhnach Maighean) TÓC1.

criathraithe : **criathraiste** *va.* riddled (Domhnach Maighean) TÓC1.

criathrú : **criathú** *vn.* riddling. *mise fuaidh a’ ~ na mine* I who went riddling the meal (Domhnach Maighean) TÓC1.

crích *f.* rest. *dul fá chrích* to rest (Ó Méith) LÓM1.

críochnaithe : **críochnaiste** (Ó Méith) ANR1.

criopach *a.* (<Eng.) short stepping (Ó Méith) LÓM1.

croch *f. lá na croiche* the day of hanging (retribution?) (Ó Méith) LÓM2.

crochadh *m.* ~ *ard orthu lá gaoithe* may they be hanged on a windy day (Na Feá) SÓH1.

crochadóir : **crochaire** *m.* ~ *tarnochttha* a naked hangman (Domhnach Maighean) TÓC2.

crochta : **croichte** *va.* ~ *as téastar na leaptha* suspended from the canopy over the bed (Domhnach Maighean) TÓC4.

croidheog *f.* milsch cow (Ó Méith) LÓM1.

croime : **cruime** (Domhnach Maighean) TÓC4.

cróinín *m.* potato (Ó Méith) LÓM1.

croith : **craith** *craitheochaidh mé salann orthu* I will sprinkle salt on them (Cill Shléibhe) SNA2.

cromadh : **crumadh** *vn.* *b'éigean domh ' ~ ar an chasaidh uil' lá* I was working on the hillside all day (Na Feá) SÓH1.

cromadh *m.* (a.) *agus teacht ~ dubh na gréine* and when nightfall came (Ó Méith) BNC1. (b.) ~ *dubh na gréine* the dead of night (Ó Méith) RMC2.

crónán *m.* cackling (buzzing, humming Din.) (Ó Méith) LÓM1.

crónán-díge *m.* frog (Na Feá) SÓH1. [cf. *cruacán-díge*]

crosta /kröstə/ (<Eng.) crust (Ó Méith) AUA4.

crosta *a.* cross, angry (Ó Méith) BMC1, *fear crosda cruaidh* a twisted man (Ó Méith) ÉÓA1.

crua : **cruaidh** (Ó Méith) AUA3.

crua-ae /kruəyu/ (Ó Méith) AUA4, /krɥiçə/ (Domhnach Maighean) DT1.

cruacán-díge *m.* frog (Na Feá) SÓH1. [cf. *crónán-díge*]

cruachaim *v.* I harden (bread in oven) (Ó Méith) LÓM1.

cruachan : **cruadhú** *bhí an saol a ~ orra (:orthu) in aghaidh an lae* life was getting harder for them by the day (Ó Méith) BNC3.

crua-chomhrac *m.* hard fighting, severe combat (Sg.Ó.), no holds barred. *gá hacu is fhearr leat coraíocht nó ~~~?* which do you prefer wrestling or all out fighting? (Domhnach Maighean) TÓC2.

cruadal *m.* (<*comhluadar*) company, conversation (Ó Méith) LÓM1.

cruadálach *a.* hardy, wiry (Sg. Ó). (a.) *Tá na hÉireannaigh ~* The Irishmen are hardy (Ó Méith) ENA1. (b.) (*Seanfhocal*) *tá sé chomh ~ le tonnóg fhiadhain* (Na Feá) SÓH1.

crubánach *m.* crab (Ó Méith) LÓM3.

cruidheog *f.* milch cow. *bainne na cruidheoige* the milk of the milch cow (Cill Shléibhe) BR1.

cruinnchóch *n.* nice (exact) breast (Ó Méith) LÓM1.

cruinneog *f.* young maiden (Ó Méith) LÓM1.

cruinnmhaighre *f.* young maiden (Ó Méith) LÓM1.

crumhóg *f.* cobbler (Ó Méith) LÓM1.

cruth *m.* *Goidé 'n cruth a bhfuil tú?* How are you? (An Cabhán Theas) OC.

cruthaigh *v.* improve. *tchím go bhfuil tú ag cruthú gán lá* I see that you are improving every day (Na Feá) SÓH1.

cú *m.* dog (Domhnach Maighean) DT1.

cuaigleadh /ku:ɜəɫ'u/ *n.* (<*colgach*) *an gaoth ~* the north wind (Ó Méith) AUA4.

cuaine *n.* course strip of wool. *tá ~ fríd do chuid olainn* there is a coarseness through your wool (Ó Méith) LÓM1.

cuaisneadh *v.n* questioning (Ó Méith) LÓM1.

cuan *m, pl. cuantaí* (Ó Méith) LÓM1.

cuid *f. 1. sin a' chuid is measa de* that is the worst of it (Na Feá) SÓH1.

2. a meal. *grá mo chroidhe an sgadán nár gabhadh ariamh ar a chuid* 'I salute the herring for it never was caught through eating' (Ó Duibhín) (Domhnach Maighean) TÓC13.

cuideacht *a. part of, involved in. cha rabh muid mórán ~ in oíche Shamhna* we did partake much in Halloween (Ó Méith) AUA1.

cuideachta *f. /kudʲaː/ company. (a.) cuideacht' ~ amuigh* outdoor company (Ó Méith) AUA1. (b.) *lá mór spóirse is ~* a great day of fun and company (Ó Méith) BNC3.

cuileog : **cuileag** /kilʲag/ *pl. cuileagu* flies (Ó Méith) AUA4.

cuileog *f. (Seanfhocal) Tchifeadh sé ~ ar an tsiabh* (Na Feá) SÓH1.

cúilín *m. 'little remnant (?)' (Sg. Ó.), a scrap. gach aon chúilín a bheas agat* every little scrap you will have (Machaire Rois) SÓCR1.

cuimhneamh : **cuimhreamh** AÓM4, /kɔ̃βʲri/ (Ó Méith) AUA4.

cuimhnigh : **cuimhrigh** *v.* (Ó Méith) LÓM2.

cuimil : **cumail** (Ó Méith) BNC6.

cuinneog /kinʲag/ (Domhnach Maighean) DT1.

cúipéir : **cúpar** (Ó Méith) LÓM2.

cuir *v. 1.+ ar; compel. is beag a chuirfeadh sé orm siúl 'un na Cairrge (<Carraige)* it would hardly compel me to walk to the rocks (Na Feá) SÓH1. **2.** + *ar; to want. 'bhfuil capán a chur /çer/ ort?* do you want to cup of tea? (Domhnach Maighean) DT1. **4.+ fios ar; send for. cha leigeann tú a leas a chur fios ar an doctar, agus an duine marbh** there is no point in sending for the doctor when the person is dead (Na Feá) SÓH1. **5.+ roimh; resolve. (Ó Méith) LÓM3. 5.**

churtá (<*chuirteá*) *coir mo chroichte orm* you would have me hung
(Na Feá) SÓH1.

cuirlinge *a.* (<*Eng.*) curly (Ó Méith) SÓCR1.

cuirteóg, curtóg (<*turtóg*) sod of turf. *tá mé 'teanamh cuirteógu* /kʷ:rtʰɔgu/ I am footing turf (Ó Méith) AUA4.

cúis *f. dar mo chúise* by my conscience (explanation) (Machaire Chluana) MND.

cuite *n.* feather (Ó Méith) LÓM1.

cúiteamh *m.* (a.) (*Seanfhocal*) '*tiocfaidh lá do ~', mar dúirt an fear a buaileadh 'n chloch ar an rúitín* (An Creagán) BNE1. (b.) *tá lá a' ~ ann inniu* today is the day of retribution (Ó Méith) LÓM2.

cúl *m.* **1.** *~ mo láimhe* leat the back of my hand to you (Na Feá) SÓH1.

2. *ar a chúlaibh* behind him (Domhnach Maighean) TÓC9.

culaith *m.* **1.** (*Seanfhocal*) *is maith a' ~ eagla thú* (Na Feá) SÓH1. **2.** *f. ~ chatha* battle dress, armour? (Domhnach Maighean) TÓC4.

cúl-chuingire *n.* ploughman. *~~~ bhealaigh* (LÓM) (An Creagán) AÓM2.

cúl-fá /kəlʰfɑ:/ *f.* nettle (Ó Méith) AUA3.

cúlóg : **cúlag** *f. d'ísligh siad an chúlag* /kʷlɑg/ they lowered the pillion rider (An Creagán) AÓM3.

cuma *f.* **1.** likeliness. *tá cuma na fearthainne air* it looks like rain (Ó Méith) LÓM1, **2.** condition, state. *Goidé 'n chuma atá ort?* How are you? (An Cabhán Theas) OC.

cumaidh *f.* (<*comhaidh*, Na Feá, SÓH) *teana ~ liom* 'eat every other bit and sup with me' (*sic.?*) (Na Feá) SÓH1.

cumann *m.* (a.) *mná cumainn* women mourners (Ó Méith) POA1. (b.) *m'fhear cumainn* 'my beloved man whom I mourn' (Sg. Ó.) (Ó Méith) ENA2.

cumhdach *vn.* protecting. (a.) *fuigfidh mé an coileán uasal ag ~ an pháiste anocht* I will leave the noble pup protecting the child tonight (Domhnach Maighean) TÓC4. (b.) *d'fhág sé mé aige ~ an pháiste* he left me to to protect the children (Domhnach Maighean) TÓC4.

cundálaí *m.* (<*coinneálaí*) ploughman (Ó Méith) LÓM1.

cúng /kũ:n/ (Ó Méith) AUA4.

cuntas *m.* *tá mo chunntas ag éirghe goirid* my time left alive is getting short (Ó Méith) ENA2

cupán : **capán** /kapan/ (Domhnach Maighean) DT1.

cur-leis *n.* *tá ~ aige* 'he really is so' (Na Feá) SÓH1.

custum *m.* (<*Eng.*) custom, toll. *go ndíolfaidh tú ~ until you pay a toll* (Domhnach Maighean) TÓC5

cúthail : **cúilte** /ku:ʃ̪çə/ (<*cútháilte*) shy. *tá sé iontach ~ he is very shy* (Ó Méith) AUA4.

D

dá : **dhá** *conj.* [‘usually *gá*’ (Sg. Ó)] [this form is restricted to Far.]. *dhá dtiocfadh duine* if a person came (Domhnach Maighean) TÓC2.

dadadh /d̪aɖu/ *m.* nothing, anything, whatever. *ithfadh mé an ~ a thugas tú domhsa* I will eat whatever you give me (Ó Méith) AUA4.

dadagach *a.* bald (Arm. LÓM) (Ó Méith) LÓM1.

daffaidh (<Eng.) daffodil (Ó Méith) LÓM1.

daichead /d̪eɟə/ (Ó Méith) AUA3.

daidí : **gadaí** (Ard Macha) PMCM. *gadaí mór* grandfather (Ard Macha) PMCM, [cf. *daid mór* grandfather (Ó Méith) AUA4.]

daidí : **gaid** (An Cabhán Theas) HF/PF/OC and Far. TÓC8, *voc. a gháid* o father (Domhnach Maighean) TÓC23.

daidí : **gaidí** (Ó Méith) ENA12.

dainne /d̪iɲ¹ə/ *a.* (<*daingne*?) *is ~ tharla fá dheireadh* like that, it eventually happened (An Creagán) AÓM3. [cf. *duinne*]

dáiríre : **dáiriribh** *a. tá sé ar ’iribh* /ɛr¹i:r¹iβ¹/ he is in earnest (Som.) (An Creagán) AÓM1.

dall *a. tá sé dall ar meisce* he is blind drunk (Ó Méith) AUA4.

dallamullóg : **dallamhullach** (Ó Méith) LÓM1.

damhán-alla : **damhán-allaí** /du:ə¹nali/ (Ó Méith) AUA4.

damhsa : **damhsadh** *vn.* (Ó Méith) AUA1.

damhsaigh *v. char dhamhas mé ariamh ach dhá phort* I have only ever danced two ports ENA8.

dána *a.* bold. *gasán ~ bold boy* (Ó Méith) AUA4.

daoraí *a. mad. ar a' ~ mad, crazy* (Ó Méith) LÓM1.

dar *prep. darab ainm dófa (: dóibh) Paidí agus Séan* who where known as Paidí and Séan (Ó Méith) PME1.

daráth *conj. (<dár-tráth) when. (a.) ~ bhí sé ag siúl tamailt maith* after he was walking quite a while (Cill Shléibhe) SNA1. (b.) ~ *bheas siad tirim* when they are dry (Cill Shléibhe) SNA2.

dath *m. chuir mé an ~ air* I dyed it (Ó Méith) AUA4.

dathúil : **dáfail** /da:ɸ^jəɸ^j/ (<dáimheamhail) (An Creagán) AÓM1.

de *prep.* 1. [it is often replaced by *do*]. *d'éag nion do mo mhóirí* a daughter of my grandmother's died (Ó Méith) ENA2. 2. ['often reduced to *a* or elided' (Ó Duibhín)] (a.) *chruinnigh siad a rabh a shaibhreas amuigh is istigh aige* they collected all his riches inside and out (Domhnach Maighean) TÓC2. (b.) *sola rabh do leithidse 'bhodach aici* before she would have the likes of you, a lout (Domhnach Maighean) TÓC12.

deamhan *m. (Seanfhocal) Dheamhan a' miste goidé dheanfas tú i ndeireadh na h-imeartha* (Na Feá) SÓH1.

déan : **tean** ~ *d'fhiafraí ort* how inquisitive you are (Din.) (Ó Méith) DP1.

deán : **teana ná** ~ *sin an dara bomhta* don't do that again (Domhnach Maighean) TÓC6.

déan *v.* **1.** *fear crosda cruaidh a bhí ann nach dtearn trócaire ariamh air aoinne* (<aon-duine) he was a hard cross man who never showed mercy to anyone (Ó Méith) ÉÓA1. **2.**+ *ar*; make (money). *rinne siad go leor puntaí orthu* they made plenty of money from them (Ó Méith) AUA2. **3.**+ *réidh*; prepare *ag déanamh culaith éadaigh réidh* making a suit (Ó Méith) POA1. **4.**+ *suas*; to prepare. *tá bean a' tí a' déanamh suas an ime* the lady of the house is preparing butter (Ó

déibheanach *a. an ola dheibheanach bheith ar m'anam* the last oil be on my soul (Na Feá) SÓH1.

déideadh *m. tá an ~ orm* I have a toothache (Ó Méith) AUA4.

deir *v. 1. h-ubhradh (<thubhradh?)* it was was said (Domhnach Maighean) TÓC6. **2. dhearfadh** /jarəd/ *aise* she would say (Ó Méith) AUA4. **3. abrocha'muinn** we will say (Ó Méith) PME1.

deireadh *m. 1. an oíche fá dheireadh* last night (Ó Méith) LÓM1. **2. Rinne tú deireadh den bhfion** you finished the wine (Machaire Chluana) MND.

deirg-bhimide *n. red minute. rinneadh é ar an ~~* it was done in the heat of the moment (?) (Na Feá) SÓH1.

deirlicigh *n. jacks (card name), tricks* (Ó Méith) LÓM1.

deobhar *a. happy, luck. (a.) is ~ don té a bheathaigh thú* good for the person who bore you (Na Feá) SÓH1. (b.) *nach ~ thú 'bheith 'do shuí ar do shocráíocht* isn't it well for you sitting there relaxing (Na Feá) SÓH1. [spelt *deór* in Sg. Ó.] [cf. *deor*]

deoir *f. nil aon-dheoir* /ə'ɲ'ɔ:r/ *aige* he hasn't a drop (Ó Méith) AUA4.

deor *a. 1. well off (Sg. Ó.). nach ~ na madaidh nach ndéin an dadaidh ach 'na luighe ar na casáin 's a mbolg le gréin* 'isn't it well for the dogs that do nothing but lie on the road sunning their bellies' (Ó Duibhín) TÓC20 **2. nach ~ mé atá anseo** 'how happy I am here' (Far. Sg.Ó.). [cf. *deobhar*]

diabhal . /dʲziewəl/ *m. (Ó Méith) AUA3. Bíonn an ~ go cinéalta dá mhuintir fhéin* the devil is good to his own people (Na Feá) SÓH1.

dícheall : **dícheallt** (Ó Méith) AUA4.

díog : **díg** (Cill Shléibhe) SNA2.

díoghbháil *f.* **1.** trouble. *chun iad a choinnealt as an ~* to keep them out of trouble (Ó Méith) ANR1. **2.** harm. *na teana ~ do chomharsanaí* don't harm your neighbours (Ó Méith) SNH1. **3.** *ní raibh sé ar son iad [a] choinnéalt as an ~* he was able to keep them (cattle) from breaking out (Ó Méith) ANC1. **4.** harm, guilt, trespass. (a.) *tá na ba sa ~* the cows have broken out (Ó Méith) SNH1. (b.) trespass. *tá na caoirigh sa ~* the sheep have broken out (Ó Méith) BNC3. **5.** crime. *tá sé soineanta don ~ a fágadh in aghaidh* he is innocent of the crime of which he is accused (Ó Méith) SNH1.

díoghbháileach *a.* (<*díoghbhálach*) guilty (Ó Méith) SNH1. [cf. *díbhealach* (Ó Méith) LÓM1.

díol *v.* pay. (*Seanfhocal*) *caithfidimid píobaire 'dhiol, cibé 's ar bith gá hé dheanfas damhsa* (Na Feá) SÓH1.

díola *m.* object. *~ magaidh* object of ridicule (Din.) (Ó Méith) RMC1.

díoma *m.* *fá dhíoma na bliana* during the year (Sg.Ó) (Domhnach Maighean) TÓC4.

díomhaoin /ji:β^win^j/ *a.* idle (An Creagán) AÓM1.

díomhaoineach *a.* idle (Domhnach Maighean) LM2.

díosc *f.* fairing of weather. *'bhfeil ~ ann* is the weather improving (Ó Méith) LÓM1.

dís *f.* pair, two of (Ó Méith) RMC2.

diúltaigh *v.* *dhiúlt' bean a' tighe* the lady of the house refused (Domhnach Maighean) TÓC15.

do : **do-s** *thug siad pota maith feola ~ na páistí* they gave a good pot of meat to the children (Ó Méith) MMA1.

dobhrán *m.* *tá mé 'mo dhoghrán le codladh* I am stupid with sleepiness (Ó Méith) LÓM1.

dóchrach *a.* **1.** terribly. (a.) ~ *bocht* terribly poor (Ó Méith) ANR1. (b.) ~ *bocht* extremely poor (Ó Méith) BNC4 **2.** very. (a.) *bhí an rí ~ buaidheartha gur tugadh an bhean ar siúl* the king was very worried that the woman had been taken away (Domhnach Maighean) TÓC2. (b.) *tá sé dóc(h)rach te, tinn, fliuch* it is extremely hot, sick, wet (Ó Méith) LÓM1. **3.** [takes the form *doclach* in South Cavan] *tá sé doclach daor* it is very expensive (An Cabhán Theas) OC.

dochtúir : **doctar** (Na Feá) SÓH1.

dóibh : **dófa** (Ó Méith) AUA4.

dóigh *f.* **1.** means (a.) ~ *teacht i dtír a bhaint amach dó fhéin* to make himself a living (Ó Méith) BNC2. (b.) ~ *teacht i dtír mhaith* good livelihood (Ó Méith) BNC1. (c.) means. *bhí ~ maith orthu* they were well off (Domhnach Maighean) TÓC1. (d.) *go bhfuigfeadh se ~ bheathadh air* - that he would provide him with a livelihood (Domhnach Maighean) TMR2. **2.** a way. (a.) *cibé ~ ar tharlaidh sé* however did it happen (Ó Méith) RMC1. (b.) *Nil sé agamsa a' dhóigh ar bith* I do not have it anyway (Ó Méith) AUA4. (c.) ~ *a shábháilfeadh é* way to save him (Domhnach Maighean) TÓC10. (d.) *rinn sí sin ar dhóigh go rachadh Mannabhar Mór ar ais* she did it in a way that Mannabhar Mór would go back (Domhnach Maighean) TÓC10. **3.** manner. *tá ~ mhaith aige* he has a nice manner (Ó Méith) LÓM1. **4.** condition. (a.) *Goidé an ~ atá ort?* how are you? (Ó Méith) AUA3 (b.) *tá mé gan ~* I am not great (Ó Méith) AUA2. (c.) *tá droch-dhóigh ar a' choirce is ar an fhéar* the oats and hay are in a poor condition (Ó Méith) AUA4. (d.) *ar ~* 'in excellent condition' (Ó Duibhín), right, very good (Domhnach Maighean) TÓC12. **5.** *tá mé eadar an dhá (sic.?) dhóigh* I am undecided (Ó Méith) LÓM1.

dola : **dolaidh** *m.* /dɔlɪ/ (Domhnach Maighean) DT1. (a.) *cha mhór a' ~ a d'éirigh dófa* (:dóibh) little harm came to them (Na Feá) SÓH1. (b.) *chan fheil ~ air* it is no harm to him (Ó Méith) ANR1. (c.) *cha dhéanann sé greim ~ dó* It will not do him a bit of harm (Ó Méith) POA1.

dollar *a.* tied in knots (Ó Méith) LÓM1.

dolldromán *m.* dunce (Ó Méith) LÓM1.

dom : **domh** /dũβ/ (An Creagán) AÓM1. /dũ/ (Domhnach Maighean) DT1. /du/ (Ó Méith) AUA4.

domblasach *a.* 'full of gall, scornful' (Sg. Ó). *tá mé righin ~* I am unyieldingly scornful (Domhnach Maighean) TÓC18. [cf. *domlasta* FGB].

domhain *a.* fond. *tá mé an~ ar a luibh* I am very fond of tea (lit. the herb) (Ó Méith) SNH1.

dona *a.* (a.) ~ *go leor!* quite bad! (Ó Méith) LÓM3. (b.) *bhí ní b'easa* (i.e. <*ba mheasa*) *ná bhí sé ariamh* it was worse than it ever worse (Ó Méith) ENA1.

doraca *a.* ['a corruption of *doilbhthe*' (Sg. Ó.)], 'necromantic, sorcerous' (Sg. Ó). *slaitín ~ draoidheachta* 'a (harmful) magic wand' (Ó Duibhín), 'a magical druidical wand' (Or. Din.) (Domhnach Maighean) TÓC4.

dornán *m.* **1.** lock of hair (Ó Méith) LÓM1. **2.** some. *Tá ~ airgead* (corr.) *uaim* I need some money (Ó Méith) AUA4.

dorsán *m.* melody. ~ *cheoil* (*sic?*) verse of music (Ó Méith) SNH1.

dosaen : **doisin** (Ó Méith) AUA4.

dothairne *f.* (a.) *mo dhonas is mo dhothairne* my misfortune and affliction (Ó Méith) ANC1.

dramhaill : **druighill** *n.* ‘riff raff’. *goidé an seort ~ a tharraing tú 'do dhéidh* what sort of riff raff have you brought with you? (Na Feá) SÓH1.

drannán *f.* verse. ~ *cheoil (sic?)* verse of a song (Ó Méith) SNH1.

dreachmhar *a.* handsome (Ó Méith) LÓM1.

dreancaid : **dearnag** /dʲja:nəg/ (<*deargnaid*) flea (Ó Méith) AUA3.

dreancaid : **dearnaid** *f.* a flea (Domhnach Maighean) TÓC2.

dreancaid : **dearnad** *f, pl. dearnadaí*, midges. *bhí an fhearhainn anuas ó mhullach a toighe, is char chodáil mé néal le ~* the rain was coming down from the ceiling of the house, and I never slept a wink with the midges (Na Feá) SÓH1.

dréar *m.* /jɾʲe:ɾ/ (An Creagán) AÓM1. /dʲɾʲe:ɾ/ (Domhnach Maighean) DT1. *mo dhréar* /ɣɾe:ɾ/ (Ó Méith) AUA4. (<*dearbhráthair*). *dréir* (Ó Méith) ENA1.

dreasadóir *m.* driver ploughman (Ó Méith) LÓM1.

dreideaireacht (<*Eng.*) *vn.* dredging. *ag ~ oisreannaí* dredging for oysters (Ó Méith) POA1.

dréim *vn.* depending. *cha leigeann sibh a leas a bheith ' ~ liomsa* you should not be depending on me (Ó Méith) SNH1.

dreis *f.* (<*dreas*) a quantity (Sg. Ó.). *bhí ~ mhór airgid is óir leofa* they had a great deal of silver and gold with them (Sg. Ó) (Domhnach Maighean) TÓC14.

dreisear (<*Eng.*) dresser (Ó Méith) AUA4.

drigeadh *vn.* ‘milk’ (LÓM). *b'éigean dos na cailíní an bainne a dhrigeadh isteach sa talamh* the girls had to drain the milk into the ground (Ó Méith) LÓM2.

driseog : **dreasóg** /d̪r̪ʲisɔɡ/ (An Creagán) AÓM1. (Domhnach Maighean) TÓC16, (Ó Méith) ENA5.

driúracas : **driúrach** *tá ~ i(n) mo chois* my foot is asleep / has pins and needles (Ó Méith) SNH1.

driúrag /d̪r̪ʲu:rəɡ/ (<*drúcht*) dew (Ó Méith) AUA3. [cf. *drúcht* : *driúcht*]

droch-anál *f.* (a.) *is droch-anál é* he is bad news (Na Feá) SÓH1. (b.) *tháinig droch-anál i mur measc* a bad atmosphere came into your presence (Na Feá) SÓH1.

droch-bheathú *f.* poor upbringing. *fuair sé ~* he was poorly brought up (Na Feá) SÓH1.

droch-dhóigh *f.* *bhí droch-dhóigh ortha* they lived in poverty (Domhnach Maighean) TÓC3. [cf. *dóigh*]

droich-dheor *f.* bad blood. *téann an ~ go dtí an seacht nglún déag* the bad blood goes bad seventeen generations (Ó Méith) LÓM1.

droichead /d̪r̪e:t̪/ (Ó Méith) AUA4, /d̪r̪e:ət̪/ (An Creagán) AÓM1. [also spelt *draichead* (Ó Méith) LÓM2.]

droim *m.* *chuaigh se ar ~* he failed away (Domhnach Maighean) TMR1.

drúcht : **driúcht** /d̪r̪ʲu:t̪/ (An Creagán) AÓM1.

drugaid : **drogóid** (Ó Méith) ENA10.

druimleag *f.* curve (Ó Méith) LÓM1.

druim-thaisde *n.* ‘some high point of a ship’ (Ó Duibhín), ‘*thaisde* apparently = *haisde*, hatch’ (Sg. Ó), *thug se léim árd acfuinneach i mullach dhruim-thaisde na luighe* (<*loinge*) he jumped up athletically to the top of the ship’s upper hatch (?) (Domhnach Maighean) TÓC4.

druthlán *m.* cricket (Ó Méith) LÓM1.

duais *f.* a bribe. *cha ghlacann tú ~ ó aon dhuine* you will not take/do not take a bribe from anyone (Fearn.) (Domhnach Maighean) TMR2.

dubhach *m.* **1.** *bhí ~ ar mo shúilibh* my eyes were dim (Din.) (Ó Méith) LÓM1. **2.** (stone) bruise (Ó Méith) SNH1.

dubh-shacannán *m.* black sackcloth (Sg. Ó). *léinidh dhubh-shacannáin* - a shirt of black sack-cloth (Domhnach Maighean) TÓC12.

dúdog *f.* pipe (full of tobacco) (Ó Méith) LÓM1.

dúidín *m.* short pipe (Din.). *tháinig a ~ amach as a tseomra* her pipe came out of the room (?) (Cill Shléibhe) SNA1.

dúidineacht *vn.* singing. *tá an ceiteal a' ~* the kettle is singing (Ó Méith) SNH1.

dúil *f.* **1.** (*Seanfhocal*) *an té 'mbeidh a dhúil amach, is beag a' mhaith don dteach é* (Na Feá) ANG1 **2.** Wish, hope. (a.) *bhí ~ ag an tsean-ri* the old king had a wish (Ó Méith) LÓM3. (b.) *bhí ~ agat scéala bheith abhaile leat!* you had hoped to take home some news! (Domhnach Maighean) TÓC3. **3.** (a.) *bhí dúil agat scéala 'bheith abhaile leat* you had intended to bring home news (Domhnach Maighean) TÓC3. (b.) *d'ársaigh sé dó go rabh dúil aige nach rachadh se a bhaile* he told him that he hoped not to go home (Domhnach Maighean) TÓC6. [‘The distinction in sense appears to be : *dúil* followed by *vn.* = intention; followed by conjunction with verb = hope, expectation.’ (Sg. Ó.).]

duilleog /d̪ilʲ.ɔg/ (Ó Méith) AUA4.

duine /d̪mʲə/ *m.* (An Creagán) AÓM1. *pl. daoine* (Ó Méith) AUA1. (a.) *daonái beaga* fairies (Ó Méith) BNC1. (b.) *daoiní* (Na Feá) SÓH1.

duinne *a.* (<*daingne* ?) *is ~* ‘to be sure’ (Machaire Rois) SÓCR1 [cf. *dainne*]

duinse *n.* nudge. *thug an gabhar ~ domh the goat give me a nudge* (Ó Méith) SNH1.

duinseail *vn.* nudging (Ó Méith) SNH1.

dúisigh : **dúisgigh** *v.* *nuair a dhúisgigh an fear* when the man awoke (Domhnach Maighean) TÓC14, *dúisgighim* I awaken (Sg.Ó.) [note this form does not seem to be widely used].

duit : **duid**

dul : **goil** (An Cabhán Theas) HF [cf. *dul* : *tul*, *dul*]

dul : **tul** *tá se an t-am a bheith '~ a bhaile* it is time to be going home (Sg. Ó.) [this form is restricted to Dromintee].

dul *vn.* **1.** + *ar aghaidh*; *tharla sé dhul isteach ine dtí an áit i rabh an meán lae ag dul ar aghaidh* he happened to go in to a house where dinner was being had (Foirceal) MUF1. **2.** behaving. *chonaic sé goidé mar bhí Filip ag dul ar aghaidh* he saw how Filip was going on, i.e. behaving (Machaire Cluana) MUF2 [note normal form is *goil*].

dumplan *m.* dumpling (Ó Méith) LÓM2.

durgán *m.* (<*dubhragán*) cloud (Ó Méith) LÓM1.

dursán *vn.* humming. *ná bí a' ~ ceoil, gabh i gós aird é* do not be humming, sing out loud (Na Feá) SÓH1.

dúsgadh *m.* state of being awake. *Nach bhfuil tú 'do dhúsgadh ag éisteacht?* are you not wake listening? (Domhnach Maighean) TÓC24.

dúthrachtach *a.* *taem scilling ar ais mar bhonn dúthracha* give me back a luck penny (Na Feá) SÓH1.

E

éabhaí *n.* ‘fairy crying’ (Ó Méith) LÓM1.

éachan *m.* little horse. *ag marcaíocht ar éachanaí* riding small horses (Ó Méith) POA1.

éadan *m.:* *as an* ~ fully (Mon. Din.), entirely, altogether (Sg. Ó.), one after another (Ó Duibhín). (a.) *bhearann tú leat iad as an ~ ón rí go dtí an bacach* you take them all from the king to the beggar (Domhnach Maighean) TMR2 (b.) *bhí sé ag leigheas gach duine as an* ~ he was curing everyone (Domhnach Maighean) TMR2.

eadráin : **eadaireascan** *f.* arbitration. (*Seanfhocal*) ~ *eadar an cat 's a' meascán* (Na Feá) SÓH1.

eadráin : **eadrascán** peace making (Ó Méith) LÓM1.

éag *m.* distress, danger (Ó Méith) LÓM1.

éag *v.* (a.) *a' dara páiste ar ~ sí leis* the second child, by which she died (Ó Méith) AUA4. (b.) *d'éag sé* he died [apparently normal usage] (Ard Macha) PMCM.

eagán *m.* *chuaigh sé go tóin eagáin* it went to the bottom (of a ship) (Ó Méith) SNH1.

eagla : **eagal 1.** *chan aon ~ go mbeidh cirriú ort* there is no fear of you being in need (Ó Méith) RMC1. **2.** (a.) *tá ~ air roime léithe* he is afraid of her (Ó Méith) AUA4. (b.) *tá ~ m'anam' orm* I am afraid of my life (Ó Méith) AUA4. (c.) *ghlac mac an rí ~* the king's son became afraid (Ó Méith) ENA1. (d.) *char leig an t-eagal dó* fear did not allow him to (Ó Méith) ENA1.

eagla *f.* *bhí h~ orm* I was afraid (Ó Méith) BMC2.

éagna *f.* pity. *chan fheil ~ agam ort* I have no pity for you (Ó Méith) LÓM1.

éagsamhalta *a.* **1.** strange (Ó Méith) LÓM1. **2.** terrible (Ó Méith) LÓM3.

éarag /ɛ:rag/ *n.* (<*oighear*) *bhí ~ ar an uisce* there was ice on the water (Ó Méith) AUA4.

éarlóg *f.* a cross animal, mongrel (Ó Méith) LÓM1.

éasca : **éascaí** *a.* industrious, busy (Na Feá) SÓH1.

eascaí /ɛsgɪ/ *a.* marshy (Ó Méith) AUA4.

eascann /ɛsgən/ (Ó Méith) AUA4.

easpa : **easbhaidh** (Domhnach Maighean) PÓD.

éigean : **féigion/féigean** *an féigion dúinne a feiscint?* can we see it? (Domhnach Maighean) TÓC12. [‘used for *féidir*’ in Oriel (Din.), seems to be limited to Far. however].

éigiantach *a.* stressed. *tá sé ~* he is ‘cracked’ (Ó Méith) SNH1.

éighmhighe *vn.* shouting. *goidé tá ’n an fear sin ag ~ uad* what is that man shouting about (Na Feá) SÓH1.

éinteach /ɛn^ɪca/ *a.* (<*éiginteacht*) certain (Ó Méith) AUA3. *tá rud ~ iontu* there is something in them (Ó Méith) AUA2. [cf. *éicint* (Ó Méith) LÓM3, *inteacht* (Ó Méith) BMC2, *intean* (Ó Méith) MMA1.]
eireaball : **iorball** *tá ~ scéimhe na péacóige ort* you have a very stylish head dress (Na Feá) SÓH1.

éirí *v.n* /e:ri:/ (Domhnach Maighean) DT1, /iri/ (Ó Méith) AUA4.

éirigh *v.* **1.** ~ ‘do sheasamh agus siúl leat’ get up and leave (Na Feá) SÓH1. **2.** *n’air éireacha’ tú ar maidin* when you rise in the morning (Domhnach Maighean) TÓC1.

éis *sub.* (immediately) after (a.) *thug sé abhaile i i n-éis an bainne a chrú* she took her home after milking her (Domhnach Maighean) PÓD. (b.) *n'air a bhí sé i n-eis imeacht* when he had left (An Cabhán Theas) HF. (c.) *i n-éis a bheith aige duine uasal dá léigheas* after having been with a gentleman to heal him (Sg. Ó.) (Domhnach Maighean) TMR2.

eisear *m.* (<*deiseabhar*) brightness, warmth, sunny side (Din.). *trua nach mé 'mo ghas raithní ar ~ na gréine* it is a pity I am not a fern stem in the warmth of the sun (Ó Méith) LÓM1.

eiteán : **fiteán** (Ó Méith) LÓM1.

eiteog : **eilteog** *f.* *ar eilteóig* flying, in flight. (a.) *an luighe ar eilteóig* the flying-ship (Machaire Rois) SÓCR1. (b.) *tháinig siad ar eilteóig* they came in flight (Machaire Rois) SÓCR1.

eiteog *f.* (c.) *in inimhe ar eiteóig* capable of flying (Ó Méith) ENA1 (b.) *ghlac sí eiteóg* she took flight (Ó Méith) ENA1. (c.) *thug sí eiteóg aríst* she took flight again (Ó Méith) ENA1.

éitheach : **éach** *m.* (a.) *thug tú d'~* you told a lie (Ó Méith) DP1 (b.) *thug tú th'~* you have told a lie (Domhnach Maighean) TÓC11.

eitre : **eitrinn** *f.* furrow, trench, ditch (Din.) (Ó Méith) LÓM2, (Domhnach Maighean) TÓC2.

F

fá : **fó** (a.) *rud ar bith atá uait ~ do shuipéar* anything you want for your supper (Ó Méith) LÓM2. (b.) *cha rabh mias na canna fón toigh nach rabh líonta* there wasn't a basin or a can about the house which wasn't full (Ó Méith) LÓM2.

fá *prep.* **1.** for the purposes of. *chuaigh mé chuig an tobar ~ uisce* I went to the well for water (Domhnach Maighean) DT1, *chuaigh sise síos ~ oiread salainn agus a dhéanfadh pota cáil cheannfinn* she went down for as much salt that would make a pot of colcannon (Ó Méith) ENA1. **2.+** *choinne*; in order to. *thug an madadh slat dá ~ choinne an long a stiúireadh* the dog gave him a stick with which to steer the boat (Ó Méith) ANR1. **3.** for. *mur' siúlfaidh duine agaibh chuig an domhain thoir ~ bhuidéal Uisce na mBuadh* if one of you will not will not walk to the Southern Land for a bottle of victory water (Ó Méith) ANR1. **4.** in (re. time of day) *tháinig fear abhaile ~ choinfheascar* the man came home in the evening (Domhnach Maighean) TÓC1, ~ *choinfheascar Dia Domhnaigh chruinnigh siad* by/on Sunday evening they had gathered (Ó Méith) ENA1. **5.** within. ~ *leith-mhíle do Bhaile Átha Cliath* within half a mile of Dublin (Ó Méith) ENA12 [cf. *faoi*].

fad *m.* *cha líonaim ar ~ iad* I will not completely fill them (Cill Shléibhe) SNA2.

fág : **fuic** *v.* *d'fhúicfeadh siad é fhéin agus a ghamhain arais san mbaile* they would have left himself and his calf at home (Ó Méith) BMC1. [cf. *fág* : *fuig*]

fág : **fuig** (a.) (*Seanfhocal*) *fúigfeadh sé an mus tinn* (Na Feá) SÓH1. (b.) *chan é do bhochtaineacht a fúigfeas thú gan a bheith 'do duine uasal* it is not your poverty which results in you being unable to be a gentleman (Ó Méith) SNH1.

fág v. **1.** ~ *Páid mar atá sé* leave well alone (Na Feá) SÓH1. **2.** *sin an rud a d'fhág an Ghaedhilg agamsa* that's what left me with Irish (Ó Méith) AUA2.

fágáil : **fágáilt** (Ó Méith) BNC2.

fágtha : **fágthai** (Domhnach Maighean) PÓD.

faideacht f. length of time. *dá ~ is a sheasacha' sí, beidh sí 'g éiri níos goire* (<*giorra*) the longer she will stand, the shorter she will get (Ó Méith) SNH1.

faidíocht /f̪öð̪iə/ f. loneliness, moping. *bhí ~ orainn uaithi* we were lonely after her (Ó Méith) AUA4.

faigh : **fagh** *chan fhaghann sibh a nion* you will not get his daughter (Ó Méith) ANR1.

faigh : **fogh** (Domhnach Maighean) TÓC1. *foghann sé mórán fána ndéan sé ar a shon* he gets a lot for all he does (Na Feá) SÓH1.

faigh v. **1.** *sola bhfuair mé a'n amharc orthu* before I caught sight of them (Na Feá) SÓH1. **2.** *chan fuairis fios, nó fairneas, nó tuairisc ar an áit a rabh sé ionn* there was found no information or intelligence or report about his whereabouts (Na Feá) SÓH1. **3.** *nach ngeobhadh rí ar bith le pósadh í* that no king would get her to marry (Ó Méith) ENA1. **4.** + *ó*; to escape, (<*Eng.* 'get away from'). *fuair Séamus scaoilte uafa* (: *uathu*) Séamus escaped from them (Ó Méith) ENA8 **5.** *goidé mar fuair tú glan le do chruit?* how did you get rid of your hump? (Ó Méith) ENA10. **6.** + *réidh*; to prepare. *fuair sé réidh lena*

astar he prepared for his journey (Domhnach Maighean) TÓC4. **7.** + *le*; get together. *sin an dóigh a fuair mé le mo mhnaoi* that is how I got together with my wife (Domhnach Maighean) TÓC4. **8.** + *thart*; to overcome. *gheobha tú thairis sin fósta* you'll overcome that too (Ó Méith) ENA1.

faill *f.* **1.** *cha dtug mé ~ dí* I did not get rid of it (Ó Méith) LÓM1. **2.** time. *tá faill go leor agat* you have plenty of time (Ó Méith) ANR1.

faillí *a.* secretly. *rinn sí sin go ~* she did that secretly (Ó Méith) LÓM3.

fáilte *f.* **1.** (*Seanfhocal*) *ná fan fad na ~ amuigh* (Na Feá) SÓH1. **2.** *céad ~ duid* (*dhuid* – (Domhnach Maighean) TÓC4.) a hundred welcomes to you (Domhnach Maighean) TÓC1. **3.** *tabhair leat iad agus ~* take them with you and you are welcome (Ó Méith) ANC1.

fáinleog : **áinleog** *f.* a swallow (bird) (Ó Méith) ENA13. [*áilleog* in Om. Sg. Ó.]

fair : **fairigh** *v.* *ins a' pháirc ar fhairigh siad an corp ann* in the field where they had waked the body (Ó Méith) ENA10.

fairsneacht *f.* (<*fairsingeacht*) space. *bhí an oiread sin daoine ann nach rabh ~ fán toigh dófa (: dóibh)* there was that many people there that there was not enough room for them around the house (Ó Méith) POA1.

faisean : **fáisiún** (Cill Shléibhe) SNA2.

falcarnach *a.* 'billowy, boisterous, deluging, flooding' (Sg. Ó). '*san fhairrge folcarnaigh falcarnaigh* into the billowy sea (Domhnach Maighean) TÓC4. [cf. *folcarnach*].

fámara /fɑ:mərə/ *n.* (<*feam-mara*) sea rod (Ó Méith) AUA3. [cf. *feam-rua m.* sea wrack (Ó Méith) LÓM1.]

fan *v.1.* + *ar*; to wait on. *bhí mé 'fanacht uirthi dhá uair* I was waiting (for) two hours (Ó Méith) AUA4. **2.** *fanóchaidh mise anseo* I will

stay here (Domhnach Maighean) TÓC8 3. *Faná Chad* I will stay (pron. 'faná-ad' Sg. Ó) (Domhnach Maighean) TÓC6. 4. + ag; *fan agam anocht* stay with me tonight (Ó Méith) ENA1. 5. [as *fanadh*] (a.) *le fanadh mé* 'I'd wait for' (Sg. Ó.). (b.) *is ioma holc le ~ mé* 'it is many an evil deed I'd wait for (?)' (Ó Duibhín) (Fearnaigh) BÓC1.

fanacht : **fanach** (Domhnach Maighean) TÓC4.

fanacht : **fanailt** (Ó Méith) BNC5.

fánas : **fanus** *m.* rent, gap, open space in the teeth (Ó Méith) LÓM1.

faocha : **faofóg** (<*faochóg*) (Ó Méith) ENA3.

faodh *n.* departure (ÉÓT) (Machaire Chluana) MND. [cf. *faoidh* (Din.)]

faofa : **faofaí** (Ó Méith) LÓM1.

faoi *prep.* 1. before, within (a.) *geobh' tú é ~ sheach[t]mhain eile* I will give you that money before another week (Na Feá) SÓH1. (b.) *cha bhím ar ais ~ trí seachtaine* I will not be back within three weeks (Ó Méith) ENA1 (c.) *beidh siad foghlumtha agat ~ mhaidin amárach* you will have learned them by tomorrow morning (Ó Méith) ENA8 2. *tá sé aige ~ seo* he has it by now / by this time (Ó Méith) (Sg. Ó.).

faoileach *m.* rafter (Ó Méith) LÓM1.

faoileán : **faoileadán** (Ó Méith) LÓM1.

faoileán : **faoileagán** /fɪl'əgan/ (Ó Méith) AUA4.

faradh *m.* roost (for chickens) (Ó Méith) LÓM1. *farthadh cearc* a hen-roost (Machaire Rois) SÓCR 1.

faraor *a.* damned. *is mór m'eagal go mbeidh tú ~* I greatly fear that you will be lost (to eternal damnation) (Ó Méith) LÓM1.

farradh *conj.* as well as, apart from. *tá cáil mhaith mhóineadh agam sa mbaile, ~ a bhfuil amuigh dá triomadh ar an bhfásalach* I have plenty of turf at home as well as the turf I have drying on the bog (Na Feá) SÓH1.

farraige /fʰarɣə/ *f.* uisce farraige sea water (Ó Méith) AUA4.

(*Seanfhocal*) *Dia eadar mé is uisce na* ~ (Na Feá) SÓH1.

fárrdhaidh *f.* type of crop? *tá Séan buí sa fhárrdhaidh?* (Na Feá) SÓH1.

farsainneach *f.* (<*fairsingeach*) a space (Domhnach Maighean) TÓC13.
[cf. *farsnach*]

farsaíocht /fʰarʃiːaˠt/ *vn.* grazing. *tá na ba* ' ~ the cattle are grazing (Ó Méith) AUA4.

farsnach *f.* (<*farsainneach* <*fairsingeach*) a space (Ó Méith) ENA10.

fásach *m.* (*Seanfhocal*) *codladh faoileanáin ar* ~ *chucu* (Na Feá) SÓH1.

fás-a'n-oíche *n.* mushroom (Ó Méith) BNC1.

fáscadh *m.* grab, hold. *charbh fhada do dtug Aodh beag* ~ *dhó* it wasn't long before before Aodh beag had him in a hold (Domhnach Maighean) TÓC2.

fastaigh *v.* *d'fhastaigh sé le fear uasal* he was employed by a noble man (Ó Méith) BNC6.

fastódh *m.* employment. *chun* ~ *a dheanamh* to seek employment (Ó Méith) BNC6. [cf. *fostú* FGB].

fáth *m.* *goidé mar atá 'n* ~ *leat fhéin* how are things? (Na Feá) SÓH1.

fathlán *m.* coltsfoot (bot.). *áit a fhásanns a'* ~ *bíonn a' barr go holc* where coltsfoot grows the crop is poor (Ó Méith) SNH1.

féach *v.* to try. *féachamidne cor* let us try a wrestle (Ó Méith) ENA1.

féad *v.* **1.** *b'fhéadfaidhe* perhaps (Ó Méith) BNC2. **2.** *d'fhéad' tú sin a rá, dh'fhéad' tú sin a rá, dh'fhé' tú sin a rá* you could say that (Na Feá) SÓH1, *d'fhéad tú do sháith 'ithe* you could have eaten your fill (Domhnach Maighean) TÓC8.**3.** *féadamuid* we can (Domhnach Maighean) TÓC1. **4.** *p'fhéadaí* /pʰeːd̪i/, /pʰeːd̪iʃ/, /pʰeːt̪i/ (<*b'fhéadaí*)

perhaps. ~ *go bhfeil* perhaps it is; ~ *nach fheil*, perhaps it is not; (Ó Méith) AUA4. **5.** *p'fheadar* /pʲe:ɫʲər/ (<*b'fheadar* < *b'fhéidir*). ~ *gur sin é* (Ó Méith) AUA4.

feadaíl : **feadalai** /fʲɔ̀ɫʲli/ *vn.* (An Creagán) AÓM1, (Ó Méith) AUA4.

feadánach *m.* whistler (Ó Méith) LÓM1.

feadánacht : **feadalacht** (Na Feá) SÓH1.

feadánta *a.* shy (Ó Méith) LÓM1.

feadh *m.* *gá rabh tú ar ~ an lae seo* where were you throughout the day (Ó Méith) ANL1.

feadóig : **fideog** /fʲi:ɫʲɔ̀g/ a whistle. *rinn sé ~ orm* he whistled at me (Ó Méith) AUA4.

feannadh : **feann** *thug me ~ ar phocán air* 'I flayed him and made bags from his skin' (Sg. Ó.) (Domhnach Maighean) TÓC11.

feannta *a.* *is fuar ~ cnoc an Iúir* the hill of Newry is bitterly cold (Domhnach Maighean) TÓC18.

fear *m.* **1.** ~ *an airgead-thoite* hearth money collector (Ó Méith) ÉÓA1.

2. ~ *breá* /fʲɛr bʲrɛ:/ nice man (Ó Méith) AUA4. **3.** ~ *bhuailte bóthair* a tramp (?) (Domhnach Maighean) PÓD. **4.** *bhí ~ ionn aon uair amháin agus is cuma gá hacu bhí nó nach rabh* there was once a man and it doesn't matter if there was or was not [said as introduction to a tale] (Domhnach Maighean) TMR2. **5.** *pl.* form also found as *fuir*. *ag caoineadh a fír, ag caoineadh a fuir* mourning her husband, mourning her husband ['with varied repeat for emphasis' Ó Duibhín] (Domhnach Maighean) TÓC5.

féar *m.* (a.) *féar craobhach* variety of fern, knot grass (Din.) (Ó Méith) LÓM1. (b.) *féar-tirim* hay. *rinn' siad ~~~ nuair a bhí an ghrían in airde* they made hay when the sun was up (Na Feá) SÓH1.

féarach *m. ar* ~ grazing (Domhnach Maighean) DT1.

fearthainn /f̪aːr̪iɲʲ/ *vn.* raining (a.) *beidh sé ’~ amárach* it will be raining tomorrow (Ó Méith) AUA4. (b.) *ag ~ go trom* raining heavily (Cill Shléibhe) SNA1.

fearthainn *f.* (a.) *tá dealramh na fearthanna ionn* it looks like it will rain (Na Feá) SÓH1. (b.) *tá duibhe na fearthanna ionn* it looks like it will rain (Na Feá) SÓH1. (c.) *tá dull (<dall) na fearthanna ionn* it looks like it will rain (Na Feá) SÓH1. (d.) *tá támh na fearthanna ionn* it looks like it will rain (Na Feá) SÓH1.

féasóg *f.* (a.) (*Seanfhocal*) *char chas tú ar an ngabhar a rabh an fhéasóg air* (Na Feá) SÓH1. (b.) *a chuid féasóige* his facial hair (Ó Méith) ENA1.

feic *v.* **1.** *char chonaic /hanˠiː/ sé mise ‘pot’* he did not see me ‘but’ (Ó Méith) AUA4. **2.** *Choinic mé Sliabh gCuilinn* I saw Slieve Gullion (Machaire Chluana) MND [‘this form is invariably the local form of Oriel and Meath’ (Sg. Ó.)]. **3.** *nach bhfeic tú* do you not see (Domhnach Maighean) TÓCR1. **4.** *fei’ tú?* do you see? (Ó Méith) AUA4. **5.** *nár fhaicidh sé Dia* may he not see God (Foirceal) MUF1. **6.** *chan fhaicir* you will not see (it) (Domhnach Maighean) TÓC12. **7.** *tchifir* you will see (it) (Domhnach Maighean) TÓC12.

feiceáil : **feiscint** (Domhnach Maighean) TÓC12. [this form is only found in Far.]

feidhm *f.* **1.** *cha bhíonn ~ aige Bríd* Bríd will not have to (Ó Méith) BNC1. **2.** (a.) *in am féadhma* in time of need (Ó Méith) LÓM1. (b.) *tá ~ agam air* I need it (Ó Méith) LÓM2. (c.) *chan fheil ~ gearráin air* he has no need of a horse (Ó Méith) BMC1.

féidir : **féadar** (a.) *b'fhéadar go muirbhfinn thú fhéin inniu* I might kill you today (Domhnach Maighean) TÓC2. (b.) *b'fhéadar soin* that might be (Domhnach Maighean) TÓC2.

féidir *subs. chan fhéidir dúinn gan a bheith báidhte* we must not be drowned (Ó Méith) SNH1.

féileacán : **féileagán** (Domhnach Maighean) TÓC25.

féin *pron.* [not normally lenited in *Arm.* (An Creagán) AÓM1.]

feirm : **feilm** (Ó Méith) LÓM3.

feirm *f. ~ talaimh* a farm of land (Domhnach Maighean) TÓC6.

feitheamh *vn.* *waiting. tá rud maith innseo ' ~ ort* we had a good thing waiting for you (Domhnach Maighean) TÓC1.

feochadán : **faofadán** (Ó Méith) LÓM1.

feochadán : **fothannán** *'se an ghrian ar a' mullach, is an ~ ar an tinteán* it is the sun on the hill, and the thistle on the hearth (Inis Caoin) SMG1.

fiach /fʲiəx/ *m. ~ dubh* raven (Ó Méith) AUA4.

fiafraigh : **fiafair** *d'fhiafair' siad den bhean* they asked the woman (Ó Méith) BNC4.

fiafraigh *v. char d'fhiafraigh (corr.) siad* they did not enquire (Ó Méith) AUA4.

fiáin : **fiadhán** /fʲiəxan/ (Ó Méith) AUA4. [cf. *fiadhagán, fiagán* (Din.) (Ó Méith) LÓM1.]

fianaise *f. fágamuidne ~ ar Niall Luimneach* let us ask Niall Luimneach to be a witness (Ó Méith) ENA8.

fill : **pill** *sola bpillfidh tú ón aonach* before you return from the fair (An Creagán) BNE1.

fill : **till** *ná ~ thú 'un a mbaile* do not return home (Ó Méith) ENA7.

filleadh : **pilleadh** (a.) *tá sé chomh maith againn ~ abhaile* we may as well return home (Domhnach Maighean) TÓC3. (b.) *ar a philleadh* on his return (Domhnach Maighean) TMR2.

fine *f. is d'fhine gur cineál na mbacach at' ionatsa* you are of a breed of beggars (Na Feá) SÓH1.

fíneog *f. maggot* (Na Feá) SÓH1.

fíochmhar : **fíochrach** *a. arm ~ troda* fierce fighting weapon (Domhnach Maighean) TÓC12.

fíodóir /fʲi:ðäi/ (Ó Méith) AUA4.

fionnfhuar *a. cool, refreshing* (Din.) (Na Feá) SÓH1.

fíor, m'fhíorc (<*fíor*) (a.) *my truth, indeed. m'fhíorc go bhfuil mé liath go leor* indeed I am grey enough (Domhnach Maighean) TÓC1. (b.) *m'fhíorc go dtigidh liom fhéin sin do dhéanamh* It is certain that I myself can do that (Ó Méith) BNC2. (c.) [the *-c* is perhaps not always present] *m'fíor go bhfuil* it certainly is (Domhnach Maighean) TÓC10.

fíorbhrecadh-an-lae *n. dawn* (Ó Méith) LÓM1.

fíorfhuil *n. old race/blood* (Ó Méith) LÓM1.

fíorstoc *n. old race/stock* (Ó Méith) LÓM1.

fíorthreibh *n. old race/tribe* (Ó Méith) LÓM1.

fíos *m. 1. (Seanfhocal) is maith a bheith beo gan fhíos* ignorance is bliss (Na Feá) SÓH1. **2.** (a.) *An bhfeil ~ agat ar an ainm sin* Do you know that name? (Ó Méith) AUA2. (b.) *chan fheil ~ agam* I don't know (Ó Méith) AUA2. (c.) *dá mbeadh ~ agam* If I knew (Ó Méith) BMC2. **3.** *thug an rí ~ air* the king sent for him (Ó Méith) LÓM3. (d.) *cá bhfíos /kəβəs/ gá dteacha' siad* who knows where they went (Ó Méith) AUA4.

fiosraigh : **fiostraigh** (a.) *d'fhiostraigh sé don mnaoi* he asked the woman (Domhnach Maighean) TÓC1. (b.) *fiostráim* I inquire (Ó Méith) LÓM1.

fiosrú : **fiostraighe** *bhí sí ag ~ de gach aon duine [a] chas uirthi* she was inquiring of every person she met (Domhnach Maighean) TÓC19.

fírinne *f. leis an fhírinne a ársaí* to tell the truth (Ó Méith) BNC3.

fiuchaim : **fiuaim** to cook (lit. to boil). *go bhfuicfidh mé mo bhricfeasta* that I will make my breakfast (Ó Méith) ANC1.

fiúntach : **fiúdach** (Ó Méith) LÓM1.

fiúntas : **fiúdas** (Ó Méith) LÓM1.

fiúntas : **fiútas** (Ó Méith) LÓM3.

fláfach *a.* plentiful (Ó Méith) AUA2.

fláfail /flaːfaiː/ (<*flaitheamhail*) generous (Domhnach Maighean) LM1 [cf. *flathail* (Dwelly)].

flaitheas *m.* (*Seanfhocal*) *sláinte fada le saol duitse, agus ~ de 'na deireadh* (Na Feá) SÓH1.

flaithiúnas : **flaith'neas, flaith'mhnas** (Ó Méith) LÓM1.

fliuch /flʲuːh/ *a.* *tháini' coinſheascar amháin fliuch* a wet evening came (Ó Méith) BMC2.

fo /fʲə/ *a.* odd, occasional. *tá tart orm agus níl neart agam fo-ghloine dí ól* I am thirsty and I can't help having the odd drink (Ó Méith) AUA4.

fód *m.* *~ gearr glas uaim ós do chionn* I wish you were dead (lit. I want a short green sod above your head) (Domhnach Maighean) TÓC5.

fogas : **foghas** *a.* *bhí fear 'na chónaí i bhfoghas anseo* there was a man living close to here (Ó Méith) BMC1. [cf. *fogas*].

fogas *a.* **1.** (a.) as comp. *níos foisce dúinn* closer to us (Ó Méith) BNC3.

(b.) as comp. (*Seanfhocal*) *níos foisge don chnáimh, níos milse an fheoil* (Na Feá) SÓH1. **2.** almost. *tá mé 'g obair 'bhfogas do gán oíche* I am working almost every night (Ó Méith) AUA4. **3.** close to (event). *bhí me 'bhfogas do mo lámh a bhriseadh, bhí mé 'bhfogas 'mo lámh bheith briste* I was close to breaking my arm (Ó Méith) AUA4. **4.** close to (place). (a.) *Bhí aonach i bhfogus* there was a fair close (An Cabhán Theas) HF. (b.) ~ *go maith do Mhanainn* quite close to the Isle of Man (Domhnach Maighean) TMR1.

foghainte *a.* usefulness. *tá sé 'na bheagán* ~ he is of little use (Na Feá) SÓH1.

foghlaim /fʰuaɫəmʲ/ (An Creagán) AÓM1. [cf. *fuaghlaím* (Ó Méith) LÓM1.]

foghlaim : **foghlaimt** (Fearn.) learning, teaching. *chuaigh an dochtuir a fhoghlaimt a phaidreacha dó* the doctor began to teach him his prayers (Domhnach Maighean) TMR2.

foghlaim: **foghail** *v.* *Char fhoghail mé* (corr.? mistranscription?) I did not learn (Ó Méith) AUA2.

foghnámh /fʰõ:nuβʲ/ *m.* 'act of serving, being of use' (Som.) (An Creagán) AÓM1. *a mhná gan fhoghnámh* O women without use (Ó Méith) ENA2.

foighne : **faighid** /fʰwe:ɟʲ/,/fʰe:ɟʲə/ AUA4. /fʰəiɟʲə/ (An Creagán) AÓM1, patience. *bíodh ~ agat* have patience (Ó Méith) BNC2.

fóill *inter.* *fóill! fóill!* wait! wait! (An Creagán) AÓM4.

foilsithe : **foilseanta** told to everyone (Ó Méith) LÓM1.

fóir *a.* *chan fhóir na bróga sin orm* those shoes do not fit me (Ó Méith) AUA4.

foirfígh *v. teana é ... ar dhóigh go bhfoireóchaidh sé ar mo ghuailneachaibh ar maidin* make it so that it will fit on my shoulders in the morning (Machaire Rois) EMB2.

foírigh *v. (a.) go bhfoíri Dia ar do bhaoth-fhios* God help your foolish wit (Na Feá) SÓH1. (b.) *nár bhfoíri Dia air* God help him (Na Feá) SÓH1.

fóisc : **óisic** (Ó Méith) LÓM1.

folamh *a. ~ go dubh* completely empty (Na Feá) SÓH1.

folc : **falc** *m. chuir se a bhéal roimh an fhalc* 'he placed his mouth so as to drink from the flowing water of the current' (Sg. Ó.) (Domhnach Maighean) TÓC10.

folcarnach *a. 'flooding, deluging, billowy, boisterous'* (Sg. Ó.) (Domhnach Maighean) TÓC4. [cf. *falcarnach*]

folláin : **folánta** *a. bean fholánta* "full blooded" women (Ó Méith) SNH1.

foradh /f̪arʉβ/ *m. roost for chickens* (An Creagán) AÓM1.

foráil *f. (<foláir)* luck. *charbh fhoráil duit* it was lucky for you (Domhnach Maighean) TÓC2.

foraois : **fóirseadh** *f. (Seanfhocal) 'fhada sheasas an síol, seasfaidh an ~, 's nuair a stadfas an síol, stadfaidh an ~* (Na Feá) SÓH1.

fortún (<Eng.) fortune. *d'fhortún a thuilleadh* to earn your fortune (Ó Méith) LÓM3.

foscadh : **fáscadh** (Ó Méith) AUA4.

fosta /f̪ast̪ə/ (Ó Méith) AUA3, *fost'* (Cill Shléibhe) SNA2.

fostaigh : **fastaigh** (Ó Méith) ANCI1.

framnach /f̪ramnə/ *m. (<feamnach?)* seaweed (Ó Méith) AUA3.

fraofóg *f. (<fraochóg)* a bilberry (Mon. Sg.Ó.) [cf. *fraochán* FGB].

frás /φrɑ:s/ *n.* 'n'eil ~ *agam leofa/orthu* I have nothing to do with them,
a' ~ leofa concerning them (Ó Méith) AUA4.

freachas *v.* return. *beidh do bhreicfeasta réidh agam duid n'air a fhreachas tú* your breakfast will be ready for you on your return (An Cabhán Theas) HF.

freagairt *f.* *is gairm sin a fuair* ~ that call was complied with (at once) (Ó Méith) ENA1.

freas /φras/ *vn.* (<*fuireachas*) **1.** watching. (a.) *tá sé ' ~ liom* he is watching me (Ó Méith) AUA4. (b.) *ach mur gcoinnfídh tú freachas leis dheanfaidh sé do dolaidh* if you do not keep an eye on them they will do you harm (Na Feá) SÓH1. **2.** waiting. *bhí na badaí a' ~ leofa* the boats were waiting for them (Ó Méith) LÓM3.

fríd : **fríde** *amach suas leofa* ~ *Chontae an Dúin* up and over they went through County Down (Ó Méith) BMC2.

frithir /φri:r/ *a.* sore. *tá mo scornach* ~ my throat is sore (Domhnach Maighean) DT1, /φr'i:ɛr/ (An Creagán) AÓM1, /φ'r'i:ɛr/ (Ó Méith) AUA4.

frú-frá-féasóg *n.* exclamation, 'fee, fa, fo, fum' (Domhnach Maighean) TÓC2.

fuacht /φuəʔt/ *m.* cold. *tá tú 'fáil fuacht* you are getting (a) cold (Ó Méith) AUA4. /uaʔ/ (An Creagán) AÓM1.

fuacht *m.* *chuaigh siad isteach a bhaint fuacht as an uisce* they went in to the water to cool down (An Creagán) AÓM3.

fuaidreamh : **fuadradh** *ar* ~ rambling (Ó Méith) LÓM1.

fuailceas *m.* frolic (Din.) (Ó Méith) LÓM1.

fuil *f.* sign, trace. *tá a fhuil air* the trace is on him (Ó Méith) LÓM1.

fuilleach *m.* *goidé rinn tú leis an bhfuilleach* /ʎɪrːl̪ʰax/ what did you do with the remainder (Domhnach Maighean) LM1.

fuilteach *a.* warlike, aggressive. *bhí sé lán~ uilig go léir* his was extremely aggressive (Ó Méith) PME1.

fuinneog *f.* *pl. fuinneogu* /ʃin̪ˠɔ̃gu/ (Ó Méith) AUA3.

fuireach : **fuireacht** *vn.* waiting, watching (Ó Méith) LÓM1.

fuireach *vn.* waiting *cha bhím ag ~ leat* I will not be waiting for you (Domhnach Maighean) TÓCR1.

fuiriste /ʃɔːr̪çə/ *v.a* harrowed (Ó Méith) AUA4.

fuisseog : **uiseog** *f.* skylark (Ó Méith) ENA4.

fúithi : **faoi-ise** /ʃiː eçə/ (corr.?) (Ó Méith) AUA4.

furasta : **furas** *b'fhuras domh aithniú goidé bhain díom thú* it was easy to tell what wrenched you away from me (Na Feá) SÓH1.

fúthu : **faoifa** /ʃiːʃə/ (Ó Méith) AUA4.

fúthu : **fúfa** (Na Feá) SÓH1.

G

gá *prep.* *thoisigh sé gá ngoid na héin* he began to steal the chicks (Ó Méith) BMC2.

gá *a.* (<*cá*) **1.** where (a.) ~ *bhfeil* where is (Ó Méith) PME1. (b.) *gá'il* (<*gá bhfeil*) *tú ag dul?* Where are you going? (Na Feá) DE1. (c.) as *gárb* (<*cár + ab*) ~ *áird duid?* where are you from? (Domhnach Maighean) TÓC12. **2.** which, what. (a.) ~ *hainm atá ortsa?* what is your name? (Machaire Rois) SÓCR1. (b.) ~ *hainm duid?* (Domhnach Maighean) TÓC12.

gá *a.* (<*cé <cia*) **1.** which (a.) *is cuma ~ hacú bhí nó nach rabh* it doesn't matter whether it was or it wasn't (Domhnach Maighean) TÓC2. (b.) *beidh fhios againn ~ hagainn a' fear is fhearr* - we will know which of us is best (Ó Méith) ENA1. **2.** who. (a.) ~ *hacu* who of them (Ó Méith) POA1. (b.) ~ *hé?* who is it? (Domhnach Maighean) TÓC3. (c.) ~ *leis é?* whose is it? / who owns it? (Or. Sg. Ó.) (d.) ~ *hé thusa?* who are you? (Domhnach Maighean) TMR2. (e.) *goidé 'fhois agamsa ~ thú féin?* how do I know who you are? (Domhnach Maighean) TÓC8.

gabh : **geabh** *geabhfaidh lámh leat* I will go near to you (Domhnach Maighean) TÓC2.

gabh *v.* **1.** come. ~ *arais* come back (Ó Méith) POA1. **2.** affect. *ghabh trua don bhuachaill é* he felt sorry for the boy (An Creagán) AÓM4 **3.** catch. *gabhfa' /go:φə/ siad é* they will catch him (Ó Méith) AUA4. **3.** go. *ghabh sí leis an ministeoir ghallda* she went with the

'foreign' minister i.e. she converted to Protestantism (Cill Shléibhe) MM1.

gabha *m., pl. gabhaí* blacksmiths (Ó Méith) AUA4.

gabháil /gɔl/ *vn.* (Ó Méith) AUA1. **1.** (a.) ~ *ceoil* singing (Ó Méith) AUA1. (b.) ~ *ceoltaí* singing songs (Ó Méith) POA1. **2.** *rachaidh muinn ar n-ár nglúna 'h-aghaidh n-ár n-úrnaighthe* ~ we will go on our knees to say our prayers (Cill Shléibhe) SNA2. **3.** smoke. *tá sé 'toit isa phíopa* he is smoking his pipe (Ó Méith) AUA4. **4.** going to. *tá mé ag ~ a bhualadh maistreadh Dé Luain* I am going to churn on Monday (Cill Shléibhe) SNA2.

gabháil : **gabháilt** /go:əɫʲç/ (Ó Méith) AUA3. **1.** overtake. *chan iarraim ar a ngabháilt* I will not try and overtake them (Na Feá) SÓH1. **2.** catch. *síos liom an abhainn gá ngabháilt go tapaidh* I went down the river quickly to catch them (Ó Méith) BMC2.

gabhal *f.* crotch (Din.), *membrum femineum* (LÓM) (Ó Méith) LÓM1.

gabhar *m.* (*Seanfhocal*) *Nuair atá ~ amháin ceangailte, tá dhá ghabhar scaoilte* (Na Feá) SÓH1.

gach *a.* /gɑ^h/, *gach ní* everything (An Creagán) AÓM1. [cf. *gán*]

Gaeilge : **Gaeilg** /gë:ɫc/ (<*Gaedhilg*) (Ó Méith) AUA4, /ge:ɫʲɣ/ (Domhnach Maighean) DT1.

gaid *m.* father. ~ *mór* grand father (Ó Méith) BNC1.

gaileach *m.* smoke (Ó Méith) LÓM1.

gáille *m.* (<*gáilleach*) throat. *tugadh dorn dó sa gháille, agus char mhór nár leagadh 'na mharbhán é* he was punched in the throat and was almost killed stone dead (Na Feá) SÓH1.

gáilleach *m.* jaw (Ó Méith) BMC2.

gaineamh *m.* /jin^huβ/ (An Creagán) AÓM1. /gɛn^hu/ (Ó Méith) AUA4.

gairid : **goirid** *is ~ go dtiocfaidh an fear seo abhaile* this man will come home soon (Domhnach Maighean) TÓC5.

gairtéar : **gairteál** *m.* a garter (Ó Méith) ENA1.

gairtéar : **gáirtneál** *m.* a garter (Domhnach Maighean) TÓC4.

gaisce : **gaiscí** play-actor (Na Feá) SÓH1.

gaitleach /gɑːlʲiːaːh/ corner (An Creagán) AÓM1.

gála *m.* noise, excitement, confusion (Din.) (Ó Méith) LÓM1.

galánta *a.* well. *tá mé go ~* I am well (Ó Méith) AUA4.

galar-clúimh *n.* shedding of feathers (Ó Méith) LÓM1.

gallda *a.* conceited (Na Feá) SÓH1.

gán (<*gach-aon*) *a.* (a.) *is ~ seort liom* every type of thing with me (Ó Méith) AUA2. (b.) *~ duine* /gə ˈn̪m̪ˠə/ everybody (Ó Méith) AUA4.

gandar (<*Eng.*) gander (Ó Méith) AUA4.

gann *a.* (a.) *tá an aimsir ~* times are tough (Domhnach Maighean) TÓC3. (b.) *~ ionntu* short of them (Domhnach Maighean) TÓC11.

gaor *v.* shout. *ghaor siad amach* they shouted out (Ó Méith) SNH1.

gaorfáil *vn.* *bhí siad ag ~* they were shouting (Ó Méith) SNH1.

gaorfraí *vn.* rejoicing, flag waving (Ó Méith) LÓM1.

gaosán *m.* nostril (Machaire Rois) SÓCR1.

gar *m.* **1.** (*Seanfhocal*) *chan fhuil ~ sa tseanchas fada* (Na Feá) SÓH1.

2. goodness. (a.) *a dheanas ~ duit* which does you good (Ó Méith) AUA2. (b.) *cha dtig mórán a dheanfas ~ don duine bocht* little favour can be done for a poor person (Na Feá) SÓH1.

gardáil *vn.* guarding. *~ a sheasamh orra* to stand guard on them (Ó Méith) ANR1.

garradh *m.* garden (Ó Méith) AUA3.

garraí *m.* a garden (An Cabhán Theas) HF/PF/OC.

garraíodóir : **garradóir** (Ó Méith) LÓM1.

garranta *a.* cramped, crushed (Ó Méith) LÓM1.

gasúr : **gasan** /gɑ:ɪʃən/, /gɑ:ʃən/ (Ó Méith) AUA4.

gasúr : **gasar** /gasɑr/ (An Creagán) AÓM1. [note *gasan* is heard in the *Eng.* of South Arm.] [‘*gasur* in Mon.’ (Sg.Ó.)], [cf. Scot. Gaelic *gasar*]

gathaigh *m.* sting of insect. *chuir sé ~ isteach ionam* it stung me (Ó Méith) AUA4.

gathan *m. pl.* *gathanna* dandelion (Ó Méith) ANR1.

gé : **géach** /jɛ:əx/ (Ó Méith) AUA4, *pl.* *géannu.* (*Seanfhocal*) *d'imigh siad leofa mar d'imigh ~ Ard Mhach'* (Na Feá) SÓH1.

géag *f.* an image of a girl at festival (Din.) (Ó Méith) LÓM1.

geal *a.* fallow. *talamh ~ fallow land* (Domhnach Maighean) TÓC1.

geall *m.* (a.) *bíodh ~ air nach ndéan' tú é* I bet you that you won't do it (Na Feá) SÓH1. (b.) *cuirfidh mé ~ ort/leat* I bet you/I guarantee you (Ó Méith) SNH1.

geamach *a.* blear-eyed (Ó Méith) LÓM1.

geancánach *m.* ‘fairy of a lower order and of vicious disposition’ (Ó Méith) LÓM1.

géar *a.* **1.** *lá ~ cold day* (Na Feá) SÓH1. **2.** *sour. tá an bainne ~ the milk is sour* (Ó Méith) AUA4.

gearán *m.* horse (Domhnach Maighean) DT1. [cf. *capall*].

gearr *a.* (a.) + *as*; short of *bhí mé ~ as mhálaibh* I was short of bags (Domhnach Maighean) TÓC11. (b.) short (off) *bhí sé cionn ~ he was one short* (Domhnach Maighean) TÓC3.

gearrtha /jɛ:rhə/ *va.* castrated (Ó Méith) AUA4.

géarsealladh *n.* ~ *air* a curse on him (Ó Méith) LÓM1.

geas *n.* a spell. *a bhrisfeadh na geasa* which would break the spells (Ó Méith) ENA1, *chuaigh siad faoi gheasaibh* they all fell under a spell (Domhnach Maighean) LM2.

geasróg : **geasrach** *geasracha* spells (Ó Méith) ÉÓA1.

geata : **geafta** (Ó Méith) BMC1. [note however *geata* (Ó Méith) AUA1.]

géilleadh : **géillbheailt** *vn.* (Farn.) *bhí airm mór láidir ag ~ dó* there was a large powerful army obedient to him (Domhnach Maighean) TÓC2.

géilleadh *m.* *dúirt sé gan ghéilleadh dó sin* he said not to heed that (Domhnach Maighean) TÓC2.

geillic *f.* earwig (Omeath & Down, Din.) (Ó Méith) LÓM1.

geimheas *n.* scissors (Ó Méith) LÓM2.

géimneach : **géimreach** (Ó Méith) LÓM1.

geosta *f.* (*Seanfhocal*) *an oíche dhubh go dtuití ort, 's an gheosta dhubh go mbeirí ort* (An Creagán) TME1.

ghá *prep.* *bhí a dhá shúil 'ghá síneadh amach as a chionn* his two eyes were sticking out of his head (Ó Méith) LÓM2.

gin : **géal, géin** child (Ó Méith) LÓM3.

giobal *m.* handkerchief. *~ ar shon mo chionn* a covering for my head (Ó Méith) AUA4.

giolla-na-n-adharc *n.* ram (Na Feá) SÓH1.

giorria *m.* /jaria/ (Ó Méith) AUA3.

giorrsanta *a.* short and thick set (Sg.Ó), stocky. *seanduine teannta crannta* ~ a short stocky wizened old person (Domhnach Maighean) TÓC19.

giostaire : **giostra** (Domhnach Maighean) PÓD.

giostaire *m.* *seanghiostaire* /çanjɪ:st̪rə/ ‘used as a term of contempt’
(Som.) (An Creagán) AÓM1.

giúrsán *m.* shortness of breath (Ó Méith) LÓM1.

giúsán *m.* (gen. *giúsáin*) shortness of breath (Sg.Ó.) (Domhnach Maighean) TÓC19.

glacach *a.* *rinn sé fead-ghlacach orm* he whistled (using fingers in mouth) at me (Na Feá) SÓH1.

glacadh : **glacaint** (Domhnach Maighean) TMR2.

glafarnach *f.* noise, din (Din.) (Ó Méith) LÓM1.

glan *a.* **1.** *goidé mar fuair tú ~ le do chruit?* how did you get rid of your hump? (Ó Méith) ENA1. **2.** *chun a coinneált ~ den chaisleán* to keep away from the castle (Ó Méith) ENA1.

glan *v.* (a.) + *le*; ~ *leat le do ghnaithe* ‘go away on about your business’ (lit. go away with your business) ENA8. (b.) ~ *leat as m’amharc* get out of my sight (Ó Méith) ENA1.

glanadh *vn.* *caithfidh tú ~ amach as an toigh seo* you will have to clear out of this house (Ó Méith) LÓM3.

glandaite *a.* bright complexioned (Ó Méith) LÓM1.

gleamhsán *m.* courting (Ó Méith) LÓM1.

gléigeal : **gréigeal** (Ó Méith) LÓM1.

gliomach /jʲamə/ (Ó Méith) AUA4.

gnaithe *m.* **1.** need. *bheadh ~ againn leis* we would have need of it (Ó Méith) ANC1. **2.** affair, business. (a.) *d’arsaigh sé a ghnaithe don rí* he told his affairs to the king (Ó Méith) LÓM2. (b.) *go rabh fear amuigh a rabh ~ aige leis* that a man was outside who had business with him (Domhnach Maighean) TÓC11. **3.** work. *thiocfadh leis ~ thriúir do dhéanamh* he could do the work of three (Ó Méith)

RMC1. 4. *téanfa' sin* ~ it will do (Ó Méith) LÓM1. 5. *fan go seadh! chan fhuil mo ghnaithe réidh go seadh!* hold on (wait)! I have not finished what I am doing yet (Domhnach Maighean) TÓC9.

gnó : **gnaithe**

gnóthach : **graitheach** (Domhnach Maighean) TÓC1.

go : **gus gabh** 'nois *gus a' teinidh go ndeanfidh tú do ghoradh* go now to the fire and warm yourself (Na Feá) SÓH1.

go prep. 1. *nigh do lámha* ~ *glan* wash your hands until they are clean (Ó Méith) AUA4. 2. *chuaigh sé isteach* ~ *tí Áine Luimnigh* he went into Aine Limna's House (Ó Méith) SNH2.

gobadh vn. picking. *bhí cearc agus scrath éanlaith a'* ~ *ar an tsráid* the hen and a brood of chicks were picking in the yard (Ó Méith) LÓM3.

gogarnaigh vn. cackling (Ó Méith) LÓM1.

goibhnóir m. /gəβ^hnaɾ/ m. itinerant, 'a tinker' (Wag.) (Ó Méith) AUA4.

goidé /gə^hdʲɜe/ pron. (<*cad é*) what? (Ó Méith) AUA3 1. what. (a.) ~ *rud é* what it is (Ó Méith) AUA2. (b.) *goidé fhios agamsa gá thú fhéin?* how would I know who you are? (Domhnach Maighean) TÓC8. 2. + *mar*; how. ~ *mar atá tú?* How are you? (An Cabhán Theas) OC 3. + *as*; why? ~ *as nár tháinig tú?* Why did you not come (Ó Méith) AUA3. [note : *goidé mar atá tú?* how are you? (normal usage throughout Oriel), cf. *dóigh, fáth, cuma, cruth*]

goil /gʲil^h/ vn. *tá sí* ~ *prátaí* she is boiling potatoes (Ó Méith) AUA4.

goile f. (<*gaile*) ~ *gaisgidh* valour (Sg.Ó.), martial skills (Din.) (Domhnach Maighean) TÓC12. [pron. 'galla' Sg.Ó]

goill v. (*Seanfhocal*) *nach mór a ghoilleann sé ar an chat, ainchleachtadh an leamhachta* (An Creagán) AÓM5.

gol : **gúil** (Ó Méith) LÓM2.

gol *vn. fuaidh sé a ghol agus a chaoineadh* he began to cry and wail (Ó Méith) POA1.

golaidh *m. ~ píopa* short stump of a pipe (Ó Méith) SNH1.

góna /go:nə/ *m.pl* hunkers. *bhí sí 'na suí ar a ~ beaga i gliabh* she was sitting on her hunkers in her basket (An Creagán) AÓM3.

gonc *m. fuair sé ~* he was disappointed (Ó Méith) LÓM1.

gor /gör/ *m. (a.) tá mé ag cur ~ ar na huigheacha* I am incubating the eggs (Ó Méith) BNC6. (b.) *cearc ghuir* broody (clocking) hen (Ó Méith) LÓM2.

goradh *m. suigh síos agus teana do ghoradh* sit down and heat yourself (Ó Méith) AUA4.

gorrán *m.* snout. *~ muic* a pig's snout (Ó Méith) AUA4.

gotha : **gothadh** *m. tá 'n ~ sin air* he looks like it (Na Feá) SÓH1.

grágarnaigh *f, vn.* cackling (of a chicken) (Ó Méith) AUA4, growling (Mon. Din.). *bhí sé ag ~ ag iarraidh a thuillidh dighe* he was demanding more drink (Machaire Rois) SÓCR1.

gráisgealach *a.* obscene, immodest (Ó Méith) SNH1.

gread *v. ghol sí agus bhéic sí agus ghread sí a chuid bosa* she cried and shouted and clapped her hands (Ó Méith) ENA1.

greamaigh *v. (a.) greimighim (greimím)* [pron. as if *grimighim* (Sg. Ó)] I fix, fasten (Far. Sg. Ó.). (b.) *gur ghreimigh sé* that he tied/fastened/secured (Domhnach Maighean) TÓC13.

greannmhar : **greannar** /gʲraŋəɾ/ (Ó Méith) AUA4.

gréapa (<Eng.) grape, a grapeful (Ó Méith) BNC5.

gréasaí *m, pl. gréasanu* /jɾɛ:sinu/ cobblers (Ó Méith) AUA4.

grideall : **greideal** *f.*, *gen. greidle* [pron. *greille* (Sg. Ó)], *dat. greidil* (Domhnach Maighean) TÓC6. (*Seanfhocal*) *a' fágáil a' ghrideall agus ag dul isteach sa phanna* (Na Feá) SÓH1.

greim *m.* **1.** (*Seanfhocal*) *cha bhíonn ~ dolaidh in do bhréalóide* (Na Feá) SÓH1. **2.** hint, trace (a.) *chan fhaighfeá ~ cinéil astu* you would not get a hint of kindness from them (Na Feá) SÓH1. (b.) *chan fheil ~ amháin carthanachta ionntu* there is not a hint of charity in them (Na Feá) SÓH1.

gruaig *f.* *dhá ghruaig* two sides of a ridge (of potatoes) (Ó Méith) AUA4.

gruis *n.* /gru:ɕ/ ~ *úr* new suit (Ó Méith) AUA4.

grumblán *vn.* (<Eng.) grumbling (Ó Méith) MMA1.

grurach *a.* (<*diúracas*) 'pins & needles'. *tá codladh ~ im' chois* my foot is asleep (Ó Méith) LÓM1.

guairbre *f.* flattering, waving (of flags Din.) (Ó Méith) LÓM1.

guarna *f.* ugly woman (Ó Méith) LÓM1.

gubóg *f.* dog fish (Ó Méith) LÓM1, ENA5.

guigh *v.* [pronounced 'guiv' (ÉÓT)] (An Cabhán Theas) HF/PF/OC.

guitse *v.* (<*gabh-tú-anseo*) come here (Na Feá) SÓH1.

gúna *m.* (*Seanfhocal*) *tá fad Bhaile an Ramhaigh in mo ghúna* (Na Feá) SÓH1.

gurdais *v.* (<*gabh-ar-d'ais*) go back (Na Feá) SÓH1.

guth *m.* an accent. *a ghuth ó Ghailimh aniar* '(he had) a Galway accent' (Ó Duibhín) (Domhnach Maighean) TÓC19.

I

i prep. **1.** *thiomáin [sé] leis isteach go ríochtaíbh eile i nach rabh aithne nó eolas air* he continued to drive into other unknown kingdoms (Ó Méith) ENA1. **2.** *ine gcúpla lá* in (after) a few days (Domhnach Maighean) TÓC9. **3.** *sa/ins an* ‘in the’ often *isa* (<*ionns-an*) (a.) *tá sé ‘gabháil toit isa /isə/ phíopa* (Ó Méith) AUA4. (b.) *is-talamh* into the ground (Domhnach Maighean) TÓC2.

iarann *m., pl. iarrannacha* (Domhnach Maighean) TÓC9.

idir : **eadar**

idir : **eadra** (<*eadar*) *eadra sin is maidin* between that and morning (Domhnach Maighean) TÓC2.

ifreann *m. (Seanfhocal) nár fheicidh tú ifreann - is nach rabh tú ‘do dhall ar fhud* (Na Feà) SÓH1.

imigh *v. imeacha’ mé anois* I will leave now (Domhnach Maighean) TÓC1.

imleacán : **imleán** /m^lʲan/ (Ó Méith) AUA4.

inchinn /in^lən/ *f. cuirfidh mé do ~ amach* I will put your brain out (Ó Méith) AUA4.

iníon : **níon**

inis *v. (a.) mo mhóirí a d’innsigh an scéal seo domh* my grandmother told me this story (Ó Méith) POA1. (b.) *ach mur n-innseochadh sé sin* but if he would not say that (Domhnach Maighean) TÓC2.

inniu /ɔⁿʲi^lʲ/ (An Creagán) AÓM1.

iocht *f. pity. is ~ liom thú* I pity you (Ó Méith) LÓM1.

íochtarach /i:ʰtra/ *a.* **1.** *tráigh* ~ low tide (Ó Méith) AUA4. **2.** *má tá mo chulaith ~, go bhfuil mo scéal ard* if my appearance is lowly my purpose is nevertheless important (Domhnach Maighean) TÓC9.

ioclaiste /iʰciçə/ *va.* buried. *beidh sé ~ 'n sa reilig* he will be buried in the graveyard (Ó Méith) AUA4.

iolc *v.* to bury. **1.** *d'iolc se* he buried (Domhnach Maighean) TÓC3. **2.** *iolcaim* I bury (Ó Méith) LÓM1. **3.** *an oidhche chéanna 'd'iolcadh í* the same night she was buried (Domhnach Maighean) TÓC3. **4.** *tá duine muinteara de mo chuid le hiolcadh anocht* a relative of mine is to be buried tonight (Ó Méith) ENA8.

iolcaí /iʰci/ *va.* buried (Ó Méith) AUA3. [cf. *iolcaiste*]

iomadaí /aməɟi/ *a.* (a.) very. *tá sé ~ fuar* it is very cold (Ó Méith) AUA4. (b.) too much/many (Ó Méith) LÓM1.

iomaí : **ioma** *m.* ~ *uair thigeas dubh mór ar bheagán fearthanna* (Na Feá) SÓH1.

iomáin : **iomáil** *vn.* *agus iad ag iomáil ar Léana an Bhábhúin* whilst they were hurling on Bavan meadow (Ó Méith) PÓF1.

iomáin *f.* *rachaidh mé 'un na hiomána* I will go the the hurling game (Domhnach Maighean) TÓC7.

iomaíocht : **iomartas** *v.n* *tá siad ag ~ le chéile 'féachaint gá h-acu a bhainfeadh an duais* they are competing against each other to see who would win the prize (Na Feá) SÓH1.

iomair : **iomra** (a.) ~ *a' bád* row the boat (Ó Méith) ENA8. (b.) *d'iomramh siad a' bád* they rowed the boat (Ó Méith) ENA8.

iomardas *m.* dispute (Sg.Ó), contest (Din.). *bhí ~ eidir (<idir) triúr cailleach draoid[h]eachta fá aois gach duine aca* there was a dispute between three witches concerning their ages (Fernaigh) BÓC1.

iomlán /öŋl̪an/ (An Creagán) AÓM1.

iompair : **iompairt** *v.* ~ *mé* I carried (Ó Méith) AUA2. [possible mistranscription]

iompar : **iompal** *vn.* (Ard Macha) PMCM.

iomrascáil : **iomrabhaidh** (Ó Méith) LÓM1.

ionann : **eanann** (Na Feá) SÓH1.

ionga /i:ənə/ (Ó Méith) AUA3.

ionnlaigh *a.* springing, in calf. *bearach* ~ springing heifer (Ó Méith) SNH1.

iontach /y:nt̪ä/ (Ó Méith) AUA4.

iontas *vn.* (<*aontíos* <*éintigheas*) co-habiting. (a.) *tá mé ag ~ le Dónall* I am living with Dónall (Na Feá) SÓH1. (b.) (*Seanfhocal*) *cha bhíonn eolas gan* ~ (An Creagán) NMC1.

iora : **iaraf** squirrel. ~ *rua* 'a red hare' (?) (Ó Méith) LÓM1.

is *v.* **1.** *rachaidh mé síos go bhfeicfidh mé goidé bhus indéanta* I will go down to see what is possible (Ó Méith) BNC3. **2.** [*'ba* often reduced to 'a' (Ó Duibhín)] *an rí 'a mheasa acu* the worst king of them (Domhnach Maighean) TÓC11. **3.** *d'fhan siad níos moille nó'r ghnáth leofa* they stayed longer than they normally would have (Ó Méith) ENA8. **4.** *chan í seo is b'as dó* he does not belong to this place (Ó Méith) ENA8.

íseal : **íosal** (Ó Méith) SNH1.

íseal *a.* (a.) *go híseal* secretly (Ó Méith) LÓM1. (b.) '*cos* ~ low, lowly, privately (Sg. Ó) (Domhnach Maighean) TÓC10.

istigh *a.* spent, 'up' (Sg. Ó.). *bhí na trí seachtmhaine* ~ the three weeks were up (Ó Méith) ENA1.

ith v. **1.** (a.) *rud éinteach le g'ith* something to eat (Domhnach Maighean) DT1. (b.) *cha rabh an dadaidh acu le n-ithe* they had nothing to eat (Domhnach Maighean) TÓC3. **2.** *ithfidh /i:ə/ mé a'n dadadh a thugas tú domhsa* I will eat whatever you give me (Ó Méith) AUA4. **3.** *Nach n-íosfaidh* (corr.) *sé a'n dadaidh* that he would not eat anything (Domhnach Maighean) DT1.

iúl m., dat. **1.** *ar a'n* (<aon) ~ together (Ó Méith) ÉÓA1. **2.** *chan fiú mo mhacasamhail bheith ar a'n* ~ *leat* it is not worth it to have the likes of me along with you (Ó Méith) BNC3.

L

lá *m.* *d'iarr sé lóistín go* ~ he requested lodgings until morning (Domhnach Maighean) TÓC3.

laiste : **lóiste** (Ó Méith) LÓM1.

lámhchrann /lā:φrən/ (Ó Méith) AUA3. /l̪a:φrən/ (Ó Méith) AUA4.

lámhfróir *m.* cloth maker (song) (Ó Méith) LÓM1.

lán *a.* (a.) *bhí a ~ tighe dhe pháistibh aige* he had a house full of children (Domhnach Maighean) TÓC3. (b.) *~ go dtí an scornach* full to the throat, completely drunk (Wag.) (Domhnach Maighean) DT1. (c.) *bhí an rí ~ áthais go rabh an fathach marbh* the king was overjoyed that the giant was dead (Domhnach Maighean) TÓC2. (d.) *bhí an rí ~lúthgháireach fá Aodh Beag is fán a nion a theacht abhaile* the king was overjoyed about Aobh Beag and his daughter coming home (Domhnach Maighean) TÓC2. (e.) *~treadhach* 'torn and sore, covered with wounds' (Sg. Ó.) (Domhnach Maighean) TMR2.

lancal (<Eng.) langle (Ó Méith) LÓM1.

laoite *n.* lazy person (Ó Méith) LÓM1.

lasta *va.* *bhí aghaidh a tsagairt ~ le gáirí* the priest's face was lit up with laughter (Ó Méith) RMC1.

le *prep.* **1.** *at. ag scaoileadh urchair le fear* shooting at a man (Ó Méith) ANR1. **2.** (possession) *agus lán a béil d'ór léi* and her mouth was full of gold (Cill Shléibhe) SNA1.

leá : **leaghadh** /l̪e:uɯ/ *vn.* *tá 'n t-iarrann 'leaghadh* the iron is melting (Ó Méith) AUA4.

léab *f.* leaf of tobacco (Ó Méith) LÓM1.

leaba : **liobaidh** *gen. leaptha.* (a.) *colbha leaptha* the edge of a bed (Domhnach Maighean) TÓC4. (b.) *faoin* ~ under the bed (Domhnach Maighean) TÓC5. (c.) *chóirigh sí ~ dó* she made a bed for him (Ó Méith) ENA1.

léabóg *f.* ~ *mairte* stripper, cow no longer producing prolific quantities of milk (Ó Méith) SNH1.

leaca : **leicean** /l̪ʲɛcən/ cheek (Ó Méith) AUA4.

leadarthach : **leadráil** (Ó Méith) LÓM1.

leadradh : **leadráil** (Ó Méith) BNC3.

leag *v.* *leagadh arán agus im acu* they were left bread an butter (Domhnach Maighean) TÓC8.

leagadh *m.* a knock down. *Bhain tú ~ as an saol agus bhuin an saol leagadh asad* you brought down life and life brought you down (Domhnach Maighean) PÓD.

leagan : **leagain** *vn.* *cha rabh aon fhear a chas air nach rabh sé ar son a leagain* he came upon no man whom he was not capable of knocking him (Domhnach Maighean) TÓC7.

leáite : **leagtha** *va.* melted (Cill Shléibhe) SNA2.

léana : **léanaí** meadow, playing field (Ó Méith) AUA4.

leanbaí *a.* unmarried, virgin (Din.) (Ó Méith) LÓM1.

leapa : **liobaidh** (Ó Méith) PME1.

léar, léarsa *m.* sight. *nár fheice tú aon léar níos gile ná 'n gual* may you never see anything brighter than coal (Ó Méith) LÓM1.

learógáí *f. pl.* winkers. *tharraing siad ~ le h-aghaidh a fheiceáil gá hacu 'bhéarfaidh bás don cat* they drew lots to see who would kill the cat (Ó Méith) BMC2.

leas *m.* *cha ligeann tú a ~* you do not need to (Ó Méith) BMC2.

leath : **leith** (Ó Méith) LÓM1.

leath a. 'n'eil (<*chan fheil*) *siad leath-thirim* they are not half dry (Ó Méith) AUA4.

leathchoróin : **leathchonair** (Ard Macha) PMCM.

leath-leanbh /l̪eɫʲanu/ twin (*Gemina*) (Ó Méith) AUA4.

leathphingin : **leithphinn** /l̪eɫʲi:n̪ʲ/ half penny (Domhnach Maighean)

DT1. *chan iarraim aon ~ ort* I will not ask you for a penny (lit. a half-penny) (Domhnach Maighean) TÓC9.

léi : **léithe** /l̪eɫʲə/ (Ó Méith) AUA4, /l̪e:ɫʲə/ (An Creagán) AÓM1. *tá eagal air roime léithe* he is afraid of her (Ó Méith) AUA4.

léice m. clown, awkward person (Din.) (Ó Méith) LÓM1.

leideog f. a plaice (Ó Méith, Din.). *ag teanamh ~ den iarann don ghaisgidheach* making flat the iron for the warrior (Domhnach Maighean) TÓC12.

leig v. 1. + *le*; *cha leigeann tú leis* there's no need for you (Ó Méith) BMC2. **2.** *char ~ sé air* he did not let on (Ó Méith) BNC2. **3.** *leigigí mise leis sin* let me handle that (Ó Méith) ANR1. **4.** ~ *m'anam liom* spare me (Ó Méith) ENA1. **5.** *char ~ sí aon dadamh uirthi* she did not reveal anything of her thoughts (Sg. Ó.) (Ó Méith) SNA2. [*'vowel is either long or short in Oriel ... former being chiefly poetic (Sg. Ó.)*].

léine : **léinidh** (Domhnach Maighean) TÓC4, *ábhar léineadh* 'the makings of a shirt' (Wag.) (Ó Méith) AUA4.

leis-chaoir-fheola n. leg of mutton (Ó Méith) MMA1.

leise (corr.?) /l̪e:ɫʲä/ (?) eyesight. *nil fhís (?) /ε:ɫʲ/ agam* I have no sight (Ó Méith) AUA4. [cf. *léar, léarsa*]

léiseach *m.* cure. *caithfidh mé ~ a chur /hurç/ (corr.?) uirthi* I have to cure her (Ó Méith) AUA4.

leith-chinn *m.* *char mhór nár baineadh an ~ de* half of his head was almost taken off (Ó Méith) PME1.

leithéid *m.* /lʲe:t/ (Domhnach Maighean) CNC1. *go dé 'bheir a ~ seo 'mhadaidh fán toigh* what brings so many dogs about the house (Domhnach Maighean) TÓC1.

leo : **leofa** /lʲɔʰə/ (<*leobhtha*) (An Creagán) AÓM1, (Domhnach Maighean) TÓC1.

leor *a.* *tá sé 'fáil airgead go leor* he is getting plenty of money (Ó Méith) AUA4.

lí f. *bhí sé ar lí báis* he was the colour of death (Domhnach Maighean) TMR1.

licí *a.* active (Ó Méith) LÓM1.

lig : **leig**

ligint : **leigint** (Domhnach Maighean) TÓC13.

líonadh *vn.* balancing books, stock taking (Ó Méith) LÓM1.

líonán *m.* oyster bed (Ó Méith) LÓM1.

lóda (<*Eng.*) load. ~ *bradáin* load of salmon (Ó Méith) BNC1.

lógghtha *a.* beautiful, fine. *Is ~ an t-earradh é an t-airgead* ‘money is a fine commodity’ (Ó Duibhín) (Domhnach Maighean) TÓC22. [(< ‘*lóggh, luagh, luach, value?*’ (Sg Ó.). Doubtful]

lóibín *m.* ‘running cow's milk’ (Na Feá) SÓH1.

loine : **loinín** (Ó Méith) LÓM1.

loine : **lonaidh** /lɔni/ (Ó Méith) AUA3.

lóiteas *m.* company of fairies (Ó Méith) LÓM1.

long /l̪i:ɔn/, /l̪iɔn/ (Ó Méith) AUA4, /l̪öŋ/ (An Creagán) AÓM1. ~ *air eitleóig* flying boat (Ó Méith) ANR1. [also found as *luing* (Ó Méith) ANR1, *luinghe* (Ó Méith) LÓM1].

long : **luighe** (Domhnach Maighean) TÓC4.

lorgán /l̪ɔɾiɟən/, /l̪iɾəɟən/ (Ó Méith) AUA4.

lorgánacht *vn.* rocking (Ó Méith) LÓM1.

loscadh *m.* ~ *do chroidhe ort!* may you have heartburn! (Na Feá) SÓH1.

luachraman /l̪ɔxɾəmən/ *m.* 'leipreachán', fairy (Ó Méith) AUA4.

luaigh *v.* *chuala mé 'ga luadh leat le fada* I have heard it said of you a long time (Ó Méith) SNH1.

luaireog *f.* type of seagull (Ó Méith) LÓM1.

luaith *m. dat. luaithridh. tharraing [sé] thrid an teinigh is thrid an luaithridh é* [he] dragged it through the fire and through the ash (Domhnach Maighean) TÓC2.

luastair *m.* treadle of spinning wheel (Din.). *chuir sí spág mhór air mhaide 'n* ~ she put her big fat clumsy foot on the treadle (Ó Méith) LÓM2.

lúb *f. seanduine na* ~ (song) crooked old person (Na Feá) SÓH1.

luch *f.* (<*ulcha*) a beard, [pron. *lúh* (Sg. Ó)] (Mon. Din.). *a ~ liath* his grey beard (Domhnach Maighean) TÓC19.

lúcháir *f.* welcome, receiving joyfully, joy. (a.) *bhí ~ mhór air roimhe leis na bradáin* he was very pleased to receive the salmon (Ó Méith) BNC2. (b.) *tá ~ orm ar a shon* I am glad of it (Ó Méith) AUA1.

luchóg *f.* 1. /l̪uħɟɔ/ (An Creagán) AÓM1. 'a rat' (Som.) 2. a mouse, *pl. luchógu* /l̪ɔ.ɟu/ (Ó Méith) AUA3.

lucht *m. lucht na gceann beag* the fairies, lit. little headed people (Ó Méith) ENA1.

lugaram-lag *a.* makeshift (Ó Méith) LÓM1.

lugaram-lagaram *n.* rattling. *is fhearr ~ ná a bheith folamh* it is better to be rattling than to be empty (Ó Méith) LÓM1.

lúgha *a.* **1.** want, desire. *ba bheag ar an tsaol a ba ~ uirrí (: uirthi) ná an bhó bhocht* there was little she wanted more in the world than the poor cow (Ó Méith) LÓM2. **2.** hardly. *char ~ air na daoine iad a fheiceáil chucu* people were hardly able to see them coming towards them (Ó Méith) ÉÓA1.

luí /ʃi:/ *m.* direction (An Creagán) AÓM1.

luibh *f.* **1.** ~ *an athar neimhe* ‘kind of herb’ (Ó Méith) LÓM1. **2.** tea (Ó Méith) SNH1.

lumpán (<Eng.) lump (Cill Shléibhe) SNA1.

luramóg *f.* stripling (Ó Méith) LÓM1.

lurán *m.* (<*larán*) a baby (Sg. Ó.), ‘a pretty female child’ (Din.), [‘originally a filly or a mare’ (Din.)]. *níl ionnad ach ~ úr óg* you are only a young child (Fearnaigh) BÓC1(?).

M

má *conj.* *má tá so*, indeed, however (Ó Méith) BNC5.

macan *m.* magpie (Ard Macha) PMCM.

macasamhail : **macasamhailt** (a.) *bhí a mhacasamhailt go díreach agamsa* I had one exactly like it (Ó Méith) SNH1. (b.) *glac siad a mhacasamhailt* they took his likeness (Ó Méith) SNH1.

madóg *f.* lamprey (Ó Méith) LÓM1.

madra : **madadh** /maðuβ/ (An Creagán) AÓM1, *pl. madaidh* (Ó Méith) AUA4.

magadh : **mogadh** *vn.* (Ó Méith) LÓM1. /mɔgu/ *tá sé ' ~ orm* he is laughing at me (Ó Méith) AUA4.

maide-mullaigh *m.* top beam (Domhnach Maighean) DT1.

maide-pota *m.* ladle (Ó Méith) LÓM2.

mairg *a.* *is ~ don té a thóg tú* woe to the person that reared you (Na Feá) SÓH1.

maise : **maiseadh** indeed (Domhnach Maighean) TÓC8.

maith /m^waiç/ (An Creagán) AÓM1, *mhaith* /waj/ (Ó Méith) AUA1. *a.*, *comp. is fhearr* /ə¹sɛ:r/ best, *nas fhearr* /nə³sɛ:r/ better AUA4 **1.** (a.) *tá go ~* very well (Ó Méith) ENA1, (b.) *seadh, 's maith 's is ró-maith* yes, good, very good (Domhnach Maighean) TÓC11. **2.** (a.) *ba mhaith le ráidht thú, lá dá rabh* once upon a time, you were highly thought of (Ó Méith) SNH1. (b.) *~ is 'gá ráidht (: rá) é* as good as saying it (Ó Méith) SNH1. **3.** *a. comp. go mbfearrde duit gan éisteacht léi* you would prefer not to listen to her (Ó Méith) LÓM2. **4.** *as comp. cionn is go mb'fhearr leis ariamh sleanna a chur*

air an toigh leanna ná tuíodóireacht a chur air a shean-toigh fhéin
because he always preferred to put slates on the pub roof than to
thatch his own shanty (Ó Méith) BNC1. **5.** *as comp. is fhearr liom*
[normal form in Oriel, LÓM] I prefer (Ó Méith) BNC6 **6.** *f. goidé 'n*
mhaith ata inti what good is she (Ó Méith) BNC1. **7.** (a.) *tá sé*
chomh ~ agat a theacht dá cuartú you may as well come and look
for her (Domhnach Maighean) TÓC3. (b.) *is ~ agam thú* I am glad to
have you/you are of use to me (Domhnach Maighean) TÓC2.

mala : **malai** *f.* **1.** hill (in the road) (Ó Méith) AUA2. eyebrow. *a bhfuil*
reimhre do mhéir i sileadh gach deoir le n-a ~ ghléigil ‘whose every
tear from her fair eyebrow is as large as your finger’ (Ó Duibhín)
(Domhnach Maighean) TÓC5.

malairt *f.* *thug mo cheoltaí ~ ar fheadalacht* my songs made a change
from whistling (Na Feá) SÓH1.

malairt *m.* drake (male duck) (Ard Macha) PMCM. [cf. *mallairt*]

mall : **moll** *m.* *an tráth moill* late evening. *bhí lá spóirt acu go rabh an*
tráth moill ag teacht they had a fun day until it was becoming late
(Domhnach Maighean) TÓC2.

mall *a.* *bhí sé ~ ag an traein* he was late for the train (Ó Méith) SNH1.

mallachtach : **mallachtaí** *bhí sé ~ orm* he was cursing me (Ó Méith)
AUA4.

malladh *f.* *ar a mhalladh* at once (Ó Méith) LÓM1.

mallairt (<Eng.) drake (Ó Méith) AUA4. [cf. *malairt*]

mallaitheoireacht : **mallachtaí** *vn.* (Ó Méith) AUA4.

maoidhimh *vn.* boasting, bragging. *bíonn siad a' ~ ar a gcuid thalún*
they brag about their land (Na Feá) SÓH1.

maoil *f.* a heap (Sg. Ó.). *piopa mór fada bán is é lán fána mhaoil tobac*
'a great long white pipe heaped up to the brim with tobacco' (Ó
Duibhín) (Cill Shléibhe) MM1.

maoin *f.* (*Seanfhocal*) *chan é an ~ a bhéarfá i dtír thú, agus na cailltear*
léi thú (Foirceal) PMC1.

maol *a. as ~ a' meanchúis* for little reason (?) (Na Feá) SÓH1.

maol *a. duine maoil* /mɔulʲ/ 'sir' (Ó Méith) AUA4.

maortha *m.* shepherd (Din.), 'gentle hand' (LÓM) (Ó Méith) LÓM1.

mar *prep.* ~ *sin go rabh mé* like that may I remain (Ó Méith) ANR1.

maraigh, *v.* **1.** *muirbhfeair é* it will be killed (Ó Méith) LÓM3. **2.**
muirfidh mé í I will kill it (Ó Méith) MMA1. **3.** *mharbh siad cúig*
doisin iasc they caught five dozen fish (Ó Méith) AUA4.

marbh *a. am marfa na hoíche* in the dead of night (Ó Méith) LÓM1, (Ó
Méith) ENA1.

marbhfháisc *f.* ~ *ort* a death curse on you (Ó Méith) AUA4.

mart *m.* cow. (a.) *mart gan barrach* (?) /bara/ a dry cow (Domhnach
Maighean) DT1. (b.) ~ *maitheasach* (: *mothasach*) springing cow
(Na Feá) SÓH1. (c.) *tá an ~ sin fá dhear* that cow is in heat
(Domhnach Maighean) DT1. [Also found as *mairt* (Domhnach
Maighean) DT1].

maslaidhe : **maslaiste** *tá mé ~ leis an fhuacht* I am burdened with the
cold (Na Feá) SÓH1.

meana : **meanaí** (Ó Méith) AUA4. awl, boring. (*Seanfhocal*) *déanfaidh*
tú meanaithe nó millfidh tú iarainn (Na Feá) SÓH1.

meanach *m.* 'belly of a cow' (Som.) (An Creagán) AÓM1.

méanfach : **méanfaí** (Ó Méith) AUA4.

meán-lae 1. lunch. *uair a' mheán-lae* lunch time (Ó Méith) ANR1. **2.** dinner (Ó Méith) POA1, (Ard Macha) PMCM.

meannán *m.* (*Seanfhocal*) *bolgam don mheannán, agus a sháith don uan* (Na Feá) SÓH1.

méaracán : **mearagán** /mʲarəɣan/ (Ó Méith) AUA3.

meas *m.* *goidé do mheas ar na preataí seo?* what do you think of these potatoes? (Ó Méith) LÓM2.

measadóir *m.* bailiff (Ó Méith) LÓM1.

meata : **meaite** *a.* /mʲatʲçə/ thin (Ó Méith) AUA4.

meathlaidhniú *n. pl.* reapers (Na Feá) SÓH1.

méileach : **méileachán** (Ó Méith) LÓM1.

meor *a.* shapely (Ó Méith) LÓM1.

mí *f.* **1.** (a.) *Mí na Blian' Úr* January (Ó Méith) AUA4. (b.) *Mí na Blian' Úire* January (An Creagán) AÓM1. **2.** *Mí na bhFaoilleach* February (An Creagán) AÓM1. **3.** (a.) *Mí na Féile Eoin* /fʲə'fʲiːn/ June (Ó Méith) AUA4. (b.) *Mí na Féile Eoin* /fʲö'ʲoːnʲ/ June (An Creagán) AÓM1. **4.** *Mí na gCós / Cós Buí* July (Ó Méith) AUA4. **5.** *Mí Bhuí* July (Na Feá) SÓH1. **6.** *Mí 'n Feil' Mhichíl* September (Na Feá) SÓH1. **7.** *Mí na Fomhair* September (Ó Méith) AUA4. **8.** *Mí na bPocán* October (Na Feá) SÓH1. **9.** *Mí na gConnlach* October (An Creagán) AÓM1. **10.** *Mí na gCrumhóg* 'the worm month' (?) (Na Feá) SÓH1. **11.** *deireadh an mhí* (corr.?) the end of the month (Ó Méith) AUA4. [cf. *Aibreán : Aibreaille*]

mí-ámhar *a.* loathsome (Ó Méith) LÓM1.

mian *f.* (a.) *bhí saol ar a ~ fhéin ag an chailín* the girl lived as she pleased (Ó Méith) LÓM2. (b.) *sin scéal mar mhian at' agat* that is the news you would like (Na Feá) SÓH1.

mias *f.* basin *cuirfidh mé uisce guile ar a' mhéis* I will put the boiling water in the basin (Cill Shléibhe) SNA2.

milleriúgail *f.* thorny back that grows on burdock (Ó Méith) LÓM1. [cf. *min-a'-bhriúgail*]

millte /m¹ɪ¹çə/ (Ó Méith) AUA4.

min-a'-bhriúgail *f.* burdock (Bot.) (Ó Méith) SNH1. [cf. *milleriúgail*]

ministir : **ministeoir** *ghabh sí leis an ~ Ghallda* she went with the Protestant minister (she converted to Protestantism) (Cill Shléibhe) MM1.

mínleach *f.* rich pasture. *chan ar shliabh ach mínleach a chleacht mo mhiansa* it is not on the mountain but on the pasture I practise my wishes (Ó Méith) LÓM1.

míoltóg /m¹ɛa¹l¹tɔg/ (An Creagán) AÓM1.

mionchúis : **mean(a)chúis** (Na Feá) SÓH1.

miotóg : **miteog** (Ó Méith) ENA1.

mír *f.* district (Ó Méith) LÓM1.

mire *f.* **1.** *bhí tú a' cur síos ar ~* you were writing down very fast (Ó Méith) SNH1. **2.** *ná teana meascán Máire na ~ díot fhéin* do not make a fool out of yourself (Na Feá) SÓH1. **3.** *Mire na hinchinne air* may he go mad (Machaire Chluana) MND.

misneach *m.* strength. *bhí ~ mór ionn* he was very strong (Ó Méith) SNH1.

miste *a.* *chan ~ liom* I don't care (Ó Méith) LÓM1.

mo *a.* [often found lenited] *chan ionam fhéin atá mh'anam* my soul is not within me (Domhnach Maighean) TÓC2.

moch /mu/, /muh/ *go moch* early (Ó Méith) AUA4.

modhúlacht *f. bhí cuma na modhúlachta orra* they looked well behaved (Ó Méith) ANL1.

móich-éirghe *m. early rising. d'éirigh mise ar an mhóich-éirghe inniu, agus d'fhan na buachaillí 'na gcodladh go dtí 'bhuille déag* I arose early today and the boys remained asleep until eleven (Na Feá) SÓH1.

móide *a. cha mhóide go bhfeil fhios agam* I hardly know, it is not likely that I know (Domhnach Maighean) TÓC4.

moiglí : **maiglí** *a. kind. go ~ kindly* (Ó Méith) LÓM1.

moilteog : **moiltean** /mö'fʲcən/ (Ó Méith) AUA4, /m^wi'fʲcən/ (An Creagán) AÓM1. [cf. *muiltín*]

moing : **muinghea** /m^wi:n'ɲa/ (Ó Méith) AUA3.

móirí *f. grand mother* (Ó Méith) AUA3. [cf. Manx Gaelic *mwarree*].

mór *a. 1. char mhór nár baineadh na sála de* it almost cut the heels off him (Ó Méith) ANC1. **2. char mhór nár mharbh sé an dá mhart leis an leadráil a thug sé dófa (: dóibh)** he almost killed the two cows with the beating he gave them (Ó Méith) BNC3. **3. is ~ liom ine ngreim thú, 's is beag liom ine ndá ghreim thú** you seem to me too big for one bite and two small for two bites (Domhnach Maighean) TÓC2. **4. as subs. chan fhacas ba mhó an triúr cailleach** the three witches were not seen again (Ó Méith) LÓM2. **5. cha dtáinig [sé] ar ais ní 'mhó** [he] never came back (Domhnach Maighean) TÓC8. **6. nár iarr sé ní 'mó'chíos air** that he did not ask him for more rent (Domhnach Maighean) TÓC6.

mór-ochtar *n. nine persons* (Or. Din.) (Domhnach Maighean) TÓC12.

mothaigh *v. an mothaíonn* /mu:ɲən/ tú (Ó Méith) AUA3.

muc *f. muca rónta* seals (Domhnach Maighean) TÓC4.

mucairis *f.* the huddle or rope of a creel (Ó Méith) LÓM1.

múchadh *m.* *lucht múchta agus consinsiúin* sufferers of asthma and consumption (Ó Méith) LÓM1.

muileat *m.* diamond. (*Seanfhocal*) ~ *a mádh (mámh - Din.)*, *is maith an drámh an deich* (Na Feá) SÓH1.

muilleoir : **muillteoir** /m̪iɫʲç̪əɾ/ (Ó Méith) AUA4.

muiltín *m.* a wether. *bhí Oisín ag ithe a bhreicfeasta ag an mbord agus tháinic a' ~ agus bhuin sé an breicfeasta de* Oisín was eating his breakfast at the table and the wether came and took it from him (Domhnach Maighean) PÓD.

muinchille : **muinchilte** (Domhnach Maighean) TÓC3.

muiniste /m̪öniç̪t̪ʲə/ *f.* (<*muinchille*) sleeve. *muinistí* sleeves (Ó Méith) AUA4.

muinn /m̪iːn̪ʲ/ *pron.* (<*muid + sinn?*, more likely < *muinde < muidne*) we (Ó Méith) AUA4. *muirne* (<*muinn*) (Na Feá) SÓH1. *goidé dheanfas ~?* what will we do? (Ó Méith) POA1. [‘Used in Meath, Louth and Armagh, whereas *muid* is used in Farney’ (Sg.Ó)].

múinteoir : **múisteoir** ~ *na scoile* school teacher (Ó Méith) AUA4.

muintir /m̪iːt̪ʲç̪əɾ/ (Ó Méith) AUA3.

muireann *f.* a load? (Ó Méith) LÓM3.

muirín (<*muirighin*) *f.* *bhí fear is bean ann agus ~ mhór pháiste aca* there was a man and wife who had a large family (Ó Méith) ENA2.

muirneach : **moirneach** *a.* **1.** *a mhic mhoirnigh* my dear son (Domhnach Maighean) TÓC2. **2.** anxious about, fond of (Sg. Ó.) *budh mhaith liom a bheith ~ ar an áit i rabh d'anam* ‘I would like to take care of the place where your soul is’ (Ó Duibhín) (Domhnach Maighean) TÓC2.

mullach *m.* **1.** ~ *an meán-lae* midday (Ó Méith) LÓM2. **2.** *bheir siad greim mullach cinn air* they grabbed him by the top of his head (Ó Méith) ENA1.

mullóg *a.* horned. (*Seanfhocal*) *má ba mheasa dona maol, ba mheasa mullóg* (Na Feá) SÓH1.

mura : **mur'**, **mar'** **1.** *mur leigfidh tú isteach sa luing mé* if you don't let me into the boat (Ó Méith) ANR1. **2.** [also to be found as *mar'*] (a.) *mar' bhfeil 'fhios aca gá bhfeil Oileán an Óir, chan fheil 'fhios ag aon fhear ar bith gá bhfeil sé* (Ó Méith) ENA1. (b.) *mar' rachaidh mé a chuartú mo chuid dearthár inniu* if I will not go to search for my brothers today (Domhnach Maighean) TÓC5.

muscaed *f.* 'pipe' (?) (Ó Méith) LÓM1.

N

n- (*prefix*) *chuir sé go dtí n-a ghlúine is talamh é* he put him to his knees and the ground (Domhnach Maighean) TÓC2.

ná /nã/ *conj. nas gasta ná mise* faster than me (Ó Méith) AUA4.

ná : **nó** (Domhnach Maighean) TÓC4. *a bhí i bhfad níos mó nó mo shrúbhán* which was a lot bigger than my cake (Na Feá) SÓH1

naíonacht /n̪i:naʃ/ ‘infant’ (Som.) (*corr.? / sic.?*), ‘state of being childlike’ (Din.), a christening (‘Mon. etc.’ Din.), (Old Ir. < *nóidenacht* Som.) (Seanfhocal) *naíonacht inné, páiste inniu, fír agus mná a’ lá ‘maraigh.* (An Creagán) AÓM1.

naíriste *a.* ashamed. (An Creagán) AÓM1.

naosan *m.* ‘a young child’ (according to ‘reciter’ ÉÓT) (Machaire Chluana) MND.

naoscach : **naosc** *f.* (Seanfhocal) *cha déanfas choíche - chomh fad ‘s bhéas ~ ar an móin* (Na Feá) SÓH1.

neamhchlaortha *a.* unyielding. (Ó Méith) LÓM1.

neimh *f.* grief. (Ó Méith) LÓM1.

neimhchead *m.* prohibition (Ó Méith) LÓM1.

ní : **níochán** *vn.* *tá sí ~* she is washing (Ó Méith) AUA4.

ní *part. chan fhaca siad ní ‘mhó í* they never saw her again (Ó Méith) BNC3.

níos : **nas** /nəs/ (Ó Méith) AUA4. *char smaoinigh mé ~ mó ar na ba I didn’t think about the cows anymore* (Ó Méith) BMC2. .

nuair /nɔ̃ɛɾ/ *cong.* (Ó Méith) AUA4, sometimes reduced to *'air* /aɾ^h/,
'air a bhí mise óg when I was young (Ó Méith) AUA1, also found as
n'air (An Cabhán Theas) HF.

O

ó : **bho** /wə/ (Ó Méith) BMC2.

ó *m. bhí Neillí agus mo mhóiridhe 'na ndá* ó Nelly and my grandmother were second cousins (Ó Méith) POA1.

ó *p. cha leigean sibh a leas a bheith buaidheartha uaim-sa fán* *Ghaedhlig* you needn't be worried about Irish with regards to me (Ó Méith) SNH1.

obair *v. d'obair mé go hiontach cruaidh* I worked very hard (Ó Méith) AUA4.

ocasóir *n. ~ an tsaoil* autumn (Ó Méith) LÓM1.

ocras : **acras** /akrəs/ (Domhnach Maighean) LM1.

ógánach *m. 1. A young man* (Ó Méith) AUA4. **2. groom.** *an t-ógánach is an bhrídeog* the bride and groom (Domhnach Maighean) LM2.

oibriú *vn. níl mé ag ~* I am not working (Ó Méith) AUA4.

oíche /uɪˠçə/ (Ó Méith) AUA4, /uɪˠçə/ (An Creagán) AÓM1, *ó mhaidin go 'n-oíche* from morning to night (Ó Méith) AUA4. [spelt *aoche* by ÉÓT to represent Far. pron.]

óige *f. (Seanfhocail) An ~ is a namhaideacht is doiligh a gceannaireacht* (An Creagán) AÓM1.

oigiséad : **usgáid** *f. (Domhnach Maighean) TÓC14. [ucsaíd 'is another Far. form' - Sg.Ó]*

óir : **fóir** (Ó Méith) LÓM3.

oiread : **oirid** (Ó Méith) LÓM1.

oisre *f. ['the feminine gender is peculiar to Oriel' (Ó Duibhín)] pl. oistéaraí* (Ó Méith) AUA4, *oidhsteirní* (Ó Méith) AUA2.

olann /alən/ (Ó Méith) AUA4.

ómáid *f.* homage. *bheirfinn ~ duitse mar gheobhadh bean tí* I will grant you respect as would befit the lady of the house (Ó Méith) LÓM1.

onórach *a.* **1.** (*Seanfhocal*) *tá sé chomh h-onórach leis an ghrian ag dul siar, as (: agus) an ghealach ag teacht aniar* (Foirceal) MUC1 **2.** noble. *a rí onóraigh ó noble king* (Ó Méith) BNC2. **3.** proud. (a.) *bhí siad ~ den Ghaeilg* they were proud of the Irish language (Ó Meith) AUA5 (b.) *táim ~ bhur bhfeiceáil* I am proud to see you (Ó Méith) LÓM1.

orairtí /ɔnəɾtʲri/ (<*dhó-nór-trí*) two or three (Sto.) (Ó Méith) BMC2.

ord *m.* *téigh den órd sa chloigeann orthu* hit them in the head with the sledgehammer (Domhnach Maighean) TÓC12.

ordú *m.* order. *tá sé as ~* it is out of order (Ó Méith) AUA4.

orm /əɾəm/ (Ó Méith) AUA4. /ɔɾəm/ (An Creagan) AÓM1.

orthu : **orra** (Ó Méith) PME1.

oscail : **foscail** *v.* *foscalfa' mé* I will open (Domhnach Maighean) DT1.

oscailte : **foscailte** (Domhnach Maighean) DT1.

osna : **easna** (Ó Méith) LÓM1.

osna : **osnadh** (Domhnach Maighean) TÓC4.

P

pá : **páighe** (Ó Méith) PME1.

páideog *f.* candle, rush light (Ó Méith) LÓM3.

páirc *f.* ~ *a' phráta*, ~ *a' choirce* potato field, field of oats (Ó Méith)

AUA4, *gen. pl. na bpáirceannu* (An Creagán) AÓM1.

páirt *f.* breast. *cúpla* ~ pair of breasts (Ó Méith) LÓM1.

páirtí : **páirteach** *m.* companion (Ó Méith) LÓM1.

pamhsin *m., pl. pamhsiní*, a posy. *goidé an sgéal don mbáinseoig a bheith lán rósaí is pamhsiní?* why is the green full of roses and posies? (Domhnach Maighean) TÓC2.

pardóg : **barrdóg** *f.* 'kind of pannier' (Ó Méith) LÓM1.

patrún *m.* festival, gathering (Ó Méith) BNC3.

pé *m.* (<Eng.) punishment, pay (Din.). *chuaigh Murchadh Mór amach fá shlait a bhearadh ~ do Mhurchadh beag a d'ól a chuid fiona ar maidin* Big Murphy went out for a stick which would punish Wee Murphy who drank his wine this morning (Na Feá) DE1.

pealltóg *f.* coarse cloth, ill dressed woman (Din.) (Ó Méith) ÉÓA1.

peiríocht *vn.* ferrying (Ó Méith) LÓM1.

pian *f.* *piantaí cnámha* rheumatism (Ó Méith) AUA4.

pigeán (<Eng.) *m., pl. piginí* piglet, suckling pig (Wag.) (Ó Méith)
AUA3/AUA4.

pingin : **pinn** (Na Feá) SÓH1. *pl. pinní* pins (Ó Méith) ANL1.

píob *f., pl. na píobthacha* the pipes (musical instrument) (Domhnach Maighean) TÓC6.

piocáilte *m.* pick (Ó Méith) BNC1.

pionna *m.* *pionna a brollaigh* her breast-pin (Domhnach Maighean) TÓC7.

píosa *m.* *nuair a chuaigh sé píosa den mbóthar* when he went a bit of the way (Domhnach Maighean) TMR2.

piaseog : **pistreog** (Ó Méith) ÉÓA1.

piaseogach : **pisleogach** (Ó Méith) ENA2.

planda *m.* penis (Ó Méith) LÓM1.

pléaráca : **pillearaca** (Ó Méith) LÓM1.

pléideáil *vn.* making fun (of someone), pleading (Din.) (Ó Méith) LÓM1.

pléisiúr **1.** *m.* *ag teanamh* ~ having fun (Ó Méith) DP1. **2.** *vn.* enjoying. *goidé ba scéal dó go rabh siad ag spórt 's ag ~ anois* why were they having fun and enjoying themselves now (Domhnach Maighean) TÓC3.

pléithin *f.* *'ghá phléithin* 'disporting himself' (Sg.Ó.) (Ó Méith) BO1.

plúchadh : **plúfadh** (Ó Méith) LÓM1.

plúchta : **plúfaí** /plu:ʃi/ *va.* (<*pluchtha*) (Ó Méith) AUA3.

plumbarlán *m.* dor-beetle, 'Omeath form' (Sg. Ó.) (Domhnach Maighean) TÓC25. [cf. *priompallán* (FGB)]

poc : **boc** *m.* puck (hurling term) (Ó Méith) DP1.

pocáil *vn.* 'pucking' (Ó Méith) SNH1.

pocán *m.* **1.** a buck (referring to a person), (a.) *nach tú an ~ bréan onórach* aren't you the proud buck (Ó Méith) SNH1. (b.) *Hi-Liosliath na bpocán* 'Lislea of the proud ones' (Ó Duibhín) (Ó Méith) ENA3. **2.** a bag. *i bpocán an bharraigh* in the tow-bag, ['a hiding-place for money' (Ó Duibhín)] (Domhnach Maighean) TÓC22.

poideoirí *pl.* straddle-bag (Ó Méith) AUA4.

póitire /pö'dʲərə/ *m.* *fear* ~ a beggar (Wag.) (Ó Méith) AUA4, a drunkard (Mon.- Din.)

póitireacht *vn.* drinking excessively (An Creagán) AÓM3.

póna *m.* (<Eng.) pond. ~ *éisg* fish-pond (Ó Méith) ENA1.

pop!-pop! exclamation. 'pooh-pooh' (Din.) (Domhnach Maighean) TÓC3.

portaireacht : **portanacht** (Ó Méith) LÓM1. *fear portanacht*' a liltling man (Ó Méith) ENA8.

pota /pɔ̃tə/ *m.* (Domhnach Maighean) DT1, *pl.* *potagu* /pɔ̃təgu/ (Ó Méith) AUA4. (a.) *pota cnuasaigh* pot of various edibles collected on the beach (Ó Méith) LÓM3. (b.) *pota mheán-lae* the dinner pot (Ó Méith) AUA4.

potadóir *m.* potter (Ó Méith) LÓM1.

pragáid *n.* purgative, purge (LÓM) (Ó Méith) LÓM1.

práinn *f.* (a.) *tá* ~ *orm* I am in a hurry (Ó Méith) AUA3. (b.) *teanna* (<*déan*) ~ hurry up (Ó Méith) AUA4.

práinneach *a.* busy. (a.) (*Seanfhocal*) *bíonn sé chomh* ~ *le bean ag an margadh* (Na Feá) SÓH1. (b.) *bhí sé iontach* ~ he was very busy (Ó Méith) RMC1.

práiscín : **bráiscín** apron (Ó Méith) POA1.

práta : **preáta** (Far. Sg.Ó.) (Domhnach Maighean) TÓC16, *pl.* *preátai* /pʲjəːtʲi./ (Domhnach Maighean) DT1.

práta *m.* *prátai gréine* potato spoiled by the sun (Wag.) (Ó Méith) AUA4.

préachán *m., pl.* *préachánaí* (Ó Méith) AUA4.

préasanta /presantə/ (<Eng.) present (Ó Méith) AUA4.

préidseáil *vn.* (<Eng.) preaching (Ó Méith) PME1.

príomháidh : **fríomháidh, fríomhbhán** /fʲri:wi/, /fʲri:wɑn/, *m.* bishop

(Ó Doc.) (Ó Méith) AUA4.

púdar (<Eng.) powder (Ó Méith) ANR1.

puisíní *f. pl.* lips (Ó Méith) AUA4.

punta : **ponta** *pl. pontái* (Domhnach Maighean) TÓC6.

putóg *f.* hank of hair (Ó Méith) LÓM1.

putógadh *f., pl. putógadh* (Cill Shléibhe) SNA2.

putógadh *vn.* act of disembowelling (Cill Shléibhe) SNA2.

R

rá : **ráidht** *vn.* (Ó Méith) POA1, also *ráidhtí vn. féadann sibh ~ leis* you can tell him (Ó Méith) BNC2, [note however *rá* (Domhnach Maighean) TÓC13, and *rá /ra:/* (Ó Méith) AUA4].

racánaí *vn.* rampaging. *ag dul thart ag ~* going around rampaging (Ó Méith) ANL1.

radaire *m.* ‘stroller, truant’ (Sg. Ó) (Domhnach Maighean) TÓC22.

radharc /rA:rk/ (An Creagán) AÓM1.

ráfla : **ráfladh** **1.** *tá ~ ar do theangaidh* you have a mocking tongue (Ó Méith) SNH1. **2.** *tá ~ ort* you are gossiping (Ó Méith) SNH1.

ráfla *m.* noise (Ó Méith) LÓM1.

raiméis : **raibhléis** (Ó Méith) LÓM1.

raimhre : **reimhre** (Domhnach Maighean) TÓC5.

ráithe : **ráitheche** *f.* *char stad sé go cionn thrí ~* he did not stop for three seasons (Ó Méith) POA1.

raithín-paitín *m.* suit of clothes. *b'fhéarr ~~~ d'éadach uasal a cheannacht* It would be better to buy a fine suit of clothes (Ó Méith) BNC3.

rámhaill *vn.* *tá sé ag ~* he is dreaming (Domhnach Maighean) DT1.

ramhar : **reamhair** (Domhnach Maighean) TÓC3.

rangán *a.* *madadh rua rangáin* type of fern (Na Feá) SÓH1.

rapar (<Eng.) wrapper (Ó Méith) AUA4.

rap-le-thuat *n.* mysterious/sinister noise. *Nuair a chualaidh Séamus an ~, rith sé isteach* when Séamus heard the sinister noise, he ran in (Ó Méith) RMC1.

rásadán *m.* a clump of bushes (An Cabhán Theas) HF/PF/OC.

reachaire *m.* Cushendall Pony (Ó Méith) SNH1.

reachtáil /rɔχtəlʲ/ *vn.* running. *a' ~ thart* running around (Ó Méith) AUA4.

réalt /riaɫt/ (An Creagán) AÓM1. [cf *réalt* : *réaltóg*]

réalt : **réaltóg** /rɛ:lʲtɔg/ (Ó Méith) AUA3.

réaltógach : **rialtagach** (Far. Sg.Ó.) (Domhnach Maighean) TÓC23.

reast(a) (<Eng.) *rest. teana do reast(a)* rest yourself (Ó Méith) SNH1.

reic *v.* sell. *reic agus dhíol mé* 'I bought and sold' (Ó Méith) LÓM1.

reicneáil : **reicneáid** *cibé 's ar bith gá hé tá 'g ól, díolfaidh tusa an ~*
whoever is drinking, you will foot the bill (Na Feá) SÓH1.

réidh *a.* **1.** (*Seanfhocal*) *glac go ~ , agus éireochaidh (: éiríodh) sé leat*
(Na Feá) SÓH1. **2.** *rinne mé ~* I got ready (Ó Méith) LÓM1.

réidhse *f.* abundance, plenty (Din.) (Ó Méith) LÓM2.

réigiún : **réagún** 'distant or unlikely places'. *tá an tobac ag dul sa ~*
tobacco is getting dearer (Ó Méith) LÓM1.

réiteach *m.* *thigidh leat ~ an scéil sin a fhágáil fúmsa* you can leave
that to me (Ó Méith) BNC2.

reithe : **reithean** (An Creagán) AÓM1. [cf. Scot. G. *reithean* (Dwelly)]

reoiteach : **reodhach** *a.* hoar-frosty (Far. Sg.Ó.) (Domhnach Maighean)
TÓC23.

rith *prep.* *bhí sé 'gabháil ceoil ' ~ an oíche* (corr.) he was singing
throughout the night (Ó Méith) AUA4.

rith *v.* *nach rabh ar son reatha* was not able to run (Ó Méith) ENA1.

rith-reachtáil *vn.* *chuaigh sí síos ar a ~ ~* she raced down (Ó Méith)
BNC3.

ró m. 1. (a.) *is minic a chualaidh mé nach leigeann an ~ a mhasla ar chairde* I have often heard that prosperity does not permit the insulting of friends (Ó Méith) BNC3. (b.) *Nuair a bhíos an ~ a' siuil leis, ba chóir gan bacadh leis* when luck walks with you, you shouldn't interfere with it (Ó Méith) BNC3. **2.** good luck (Ó Méith) LÓM1.

ró pref. very. *cha rabh an aifhinn go ró-choiteanta san am sin* mass was not very common at that time (Ó Méith) ÉÓA1.

róbaist /röbætʲc/ (<Eng.) 'remainder of potato after seed has been cut out' (Wag.) (Ó Méith) AUA4.

roc m. 'dry chasm made by a mountain stream' (Ó Méith) LÓM1.

ród m. road. *chas fear ins an ~ air* he met a man on the road (Domhnach Maighean) TMR2.

rodán m. 'scrubbery where water and weeds grow' (Ó Méith) SNH1.

ró-dhearmad m. 'big mistake' (Wag.) (Ó Méith) AUA4.

rogha /rɛ:/f. *teana do ~* make your choice (Ó Méith) AUA4.

rogha : **raogha más ~ leat** if you like (Ó Méith) PME1.

róibín m. beard. *mo ~ a bhearradh díom* to cut my beard off (Ó Méith) LÓM1.

róidheal m. drill. *ag téanamh ~, páirc na ~* making drills, ploughed field (Ó Méith) LÓM1.

roimh : **roime** /rímʲə/ **1.** *caithfidh mé mo chuid ghruaig a chíoradh gán mhaidin roim' liom a dhul na scoile* I have to brush my hair every morning every morning before school (Ó Méith) AUA4. **2.** + *le*; [norm. usage in Oriel] *roime leofa* /lʲo:ɸə/ before them (Ó Méith) AUA3.

roimh *p.* + *le*; [norm. usage in Oriel] (a.) *fágadh 'na baintreabhaigh tamall beag roimhe leis sin* a woman who had been widow a short time before (Ó Méith) POA1. (b.) *nach bhfeic tú gur chlis orra (: orthu) uilig dá dteachaidh ann roimhe leat* do you not see that they all who have gone before you have failed (Ó Méith) ANR1.

roincín *m.* ‘peevish person.’ (Ó Méith) LÓM1.

roinn *f.* **1.** amount, number. *bhéarfaidh mé ~ mhaith daofa* I will take plenty of them (Cill Shléibhe) SNA2. **2.** *chan fheil ach ceithre ranna sa domhan* there are only four corners of the world (Ó Méith) LÓM1.

roithleán : **roithneál** /r̥iːn̪ˠal/ *m.* wheel (Ó Méith) AUA4, wheel, anything round or revolving (Din.) (Ó Méith) LÓM2.

rómhadadh *a.* over-ripe. *a’b é go bhfeil m’iomairí ’gá rómhadadh* ‘only that my drills are over-ripened’ (Ó Duibhín) (Ó Méith) ENA2.

rómháil *a.* **1.** wealthy. *bhí siad ag éirí saibhir ~ in aghaidh an lae* they were becoming wealthier by the day (Ó Méith) BNC3. **2.** voluptuous. *brollach* ~ voluptuous breast (Ó Méith) PÓF1 **3.** prosperous. *go rabh Nollaig mhaith, ~ agat, agus a lán acu* may you have a good and prosperous Christmas with many happy returns (Na Feá) SÓH1.

rómhair : **rádhmháil** *vn.* *is eanann duit a bheith ’~ ansin is ar do liobai* you may as well be in your bed as digging there (Na Feá) SÓH1.

rompu : **rompa** (Ó Méith) PME1.

rópa /r̥ɔ:pə/ (<Eng.) rope (Ó Méith) AUA4.

rópa : **rópán** (Ó Méith) ENA9.

rotaire : **robaire** *m., pl. robairí.* *sgafta robairí* a band of robbers (Domhnach Maighean) TÓC14.

róstagu /rɔːʃtʰagu/ *n., pl.* bristle (Ó Méith) AUA4. [the plural ending *-u* is an intermediate sound between plural endings in *-a* and endings in *ai*]

ruaim *f.* rush. *tháinig sé le ~* he came in a rush (Ó Méith) ANR1.

ruaimleach *a.* red, bloodshot, bloodied (Din.) (Na Feá) SÓH1.

rualach *m.* red bog. *chan ~ fearainn í ach mínleach uasal* it is not bog land but noble pasture (Ó Méith) LÓM1.

rud *m.* *ru'* (<*rud*) *beag fuar* a little bit cold (Cill Shléibhe) SNA2. (*rud beag* /rɔ̃b'ɔ̃g/ (Ó Méith) AUA4).

rudóg *f.* the sweet willow (bot.) (Ó Méith) ENA4.

rug *v.* *bhéarfaidh mé pléisiúr mór domh fhéin sin a dhéanamh* I would really enjoy doing that (Ó Méith) ANR1.

ruim *f.* thread (LÓM) a rag, tatter (Din.). *gan ~ a bróig uirthi, gan ~ ormsa san oíche* without a tatter of her shoe, without a thread on me in the evening (Ó Méith) LÓM1.

ruisean /rɔ̃ʃənʲ/ tea (i.e. evening meal) (Ó Méith) AUA4.

rúm : **ruim** (<*Eng.*) room. *chuaigh sí síos 'un a rúim-sa* she went down to her room (Domhnach Maighean) TÓC14.

rún *m.* *chuir an rí ~ air gan a arsaí do dhuine ar bith beo goidé a chonaic sé* the king bound him to secrecy not to tell a living soul what he had seen (Domhnach Maighean) TMR1.

S

sábháil *v.* (*Seanfhocal*) *go sábháilí Dia 'inn ar nár namhaid, thaobh nár n-anama agus nár gcoirp* (Na Feá) SÓH1.

sagart /səgərɿ/, /sägərɿ/ (Ó Méith) AUA4, /siγərɿ/ (An Creagán) AÓM1.

saibhir /se:βʲər/ (Ó Méith) AUA4. [often spelt *saebhir*]

saibhreas /sɛ:βʲrʲəs/ (An Creagán) AÓM1.

saibhrigh *v.* *go saibhrí Dia dhuid* ‘may God give you luck’, lit. may God enrichen you (Ó Méith) AUA4.

sáimhín-só *m.* ‘freedom from all care or grief’ (Ó Méith) LÓM1.

sáite *va.* (*Seanfhocal*) “*tá bacán ~ agat,*” *mar a dúirt an fear a’ ceangal* (pron. ‘céil’) *an gabhar ar an chrann* (Na Feá) SÓH1.

sáith *f.* *a sháith le n-ithe* his fill to eat (Na Feá) SÓH1.

saithigh *v.* stick. *shaithigh an dubhán 'na gáilleach* the hook caught in her jaw (Ó Méith) LÓM3.

salann *m.* /salŋ/ (Ó Méith) AUA4.

samhaigh-ciaróg *f.* type of beetle. *tá gob air mar bhíodh sé 'g ithe ~~* he is sour looking (Na Feá) SÓH1.

samhail : **samhailt** *is maith amach a shamhailt é* he's very good looking (Na Feá) SÓH1, *a shamhailt* the like of him (Ó Méith) ENA1.

samhlaigh *v.* *bréag ariamh nár shamladh linn* ‘a lie was never evened to us’ (Na Feá) SÓH1.

samhnás : **samhlás** *m., gen. samhláis* vexation (Sg.Ó.) (a.) *lán samhláis* full of vexation (Ó Duibhín) (Domhnach Maighean) TÓC2. (b.) *tá ~ orm* ‘I am vexed’ (Ó Duibhín) (Sg.Ó.).

saoire *f.* *An-tSaoire* The Sabbath (Ó Méith) PME1.

saolta *a. duine* ~ non-supernatural being (Ó Méith) ENA10.

saoraiste *a. innocent. ón ghníomh chuir sé orm go bhfuil mé* ~ of what I am accused I am innocent (Ó Méith) LÓM1.

saothar *m. effort. chan fhiú mo shaothar fuireach leis* it is not worth my while waiting on him (Na Feá) SÓH1.

saothraigh *v. saothrar (<saothraítear)* it is earned (Ó Méith) SÓC1.

saothrú *vn. saving.* (Ó Méith) AUA4.

sáradhmhalta *a. outlandish, terrible. rinne sé gáire* ~ he made an outlandish laugh (Ó Méith) LÓM1.

sáraigh *v. 1. transgress. nár sáraí do philleadh/ar thilleadh!* never come back! (Na Feá) SÓH1. **2. pass. nár sáraí tú ar slogadh é** may you never drink it (Na Feá) SÓH1. **3. tire. sháraigh sé mé** he tired me (Ó Méith) SNH1.

sáraiste *a. 1. exhausted. bhí a rabh sa toigh cortha* ~ *ag éisteacht leis* everyone in the house was becoming very tired of listening to him (Ó Méith) POA1. **2. tired, overthrown, beaten** (Ó Méith) LÓM1.

sárú *m. agus mé ar mo shárú fá Shéan Buidhe* when I was beaten by John Bull (Na Feá) SÓH1.

sás *m. musical instrument. cha rabh mórán sásann' ann ins an aimsear sin* there were not many instruments at that time (Ó Méith) AUA1.

Sasana : **Sasainn** (Ó Méith) PME1.

Sasannach : **Sacsannach** (An Creagán) AÓM1. [‘probably due to the influence of Engl. *Saxon*’ (Som.)]

scabairt : **scabart** (Domhnach Maighean) TÓC4.

scadán *m. male herring (Arm. Din.) (a.) (Seanfhocal) grá mo chroidhe, a scadáin, nár gabhadh ariamh le do bholg!* (Na Feá) SÓH1. (b.) (Seanfhocal) *is cuma liom dá mbeadh siad 'n-áit i ngabhthar na scadáin* (Na Feá) SÓH1.

scafaire 1. /skaʲβ^wir^jə/ *m.* bold young man (Som.) (An Creagán) AÓM1.

2. /skafwɪr^jə/ (Ó Méith) RMC2, *f.?* ~ *bhrea* fine young man (Ó Méith) BNC2. [cf. Scot. G. *scafair* (Dwelly)]

scafánta *a.* ~ *i mbaol éigin* cool in the midst of danger (Ó Méith) LÓM1.

scáine *n.* hero (Ó Méith) LÓM1.

scaipeadh : **scabadh** (Ó Méith) BNC4

scáirdeog *m.* undersod (Ó Méith) SNH1.

scairt : **scairteach** *v.n.* *ag ~ ar an mbuachail* calling (after) the boy (Domhnach Maighean) TÓC8.

scairt : **scairtí** *vn.* (Ó Méith) AUA4. *níl feidhm agam 'theacht a ~ ort* I have no need to come calling you (Ó Méith) ENA10.

scairteach *f.* (a.) ~ *na bhfaoileannán* the screeching of the seagulls (Domhnach Maighean) TÓC4. (b.) ~ *an choiligh* the crowing of the cock (Na Feá) SÓH1.

scáltaire *m.* thin, spectre-like person (Sg.Ó.). *a ~ gan fhuil gan fheoil* you bloodless fleshless spectre (Ó Méith) ENA8.

scamhadh : **scamhfan, scamhfhan** /sgaʰʰan/, /sgauhan/ (Ó Méith) AUA4.

scamhán /sk^ʰauən/ 'liver' (corr., more likely to mean 'lung' cf. *Scamhóg* FGB) (Ó Méith) AUA4.

scanradh *m.* *ghabh ~ an buachail* the boy was terrified (Ó Méith) BNC2.

scanraithe : **scanraiste** (An Creagán) AÓM1.

scaoilte /sgel^ʰçə/ *pl.* potato slits (Ó Méith) AUA3.

scaoll *m.* fright (a.) *ag cur cailleacha i* ~ frightening witches (Ó Méith) LÓM1. (b.) *chuir sé na cailíní i* ~ he frightened the girls (Ó Méith) BNC2.

scaoth : **scaoith** *f.* crowd (Ó Méith) ENA1.

scaradh : **scarúint** (Ó Méith) LÓM2.

scata : **scabhtha** (An Creagán) AÓM4.

scata : **scafta** (or *sgafta*) (Domhnach Maighean) TÓC14.

scata : **scaifte** (Ó Méith) LÓM1.

scáthán : **scáfán** (Ó Méith) LÓM1.

sceachóg *f.* small thorn bush (Din.) (Ó Méith) ANC1. *pl.* *sceachógu* /sʃi:ɔ̃gu/. *sceachógu seargai* withered thorns (Ó Méith) AUA4. [cf. *sciachóg*]

scéal *m.* 1. news. *fuaidh an ~ amach fhríd dheich mBaile Ó Méith agus ocht mBaile Chill Shléibhe* the news spread throughout the ten towns of Omeath and the eight towns of Killeavy (Ó Méith) POA1. [note however ‘news’ is *sgéala* in Far. *fuair sé ~ ar Mhannabhár mór* he got news of Mannabhár mór (Domhnach Maighean) TÓC10.] 2. cause, reason. *goidé ba ~ dó* for what reason (Ó Méith) BNC3.

scealp *f.* drift-wood. *bhí gasún beag ag dul thart ag cruinniú ~ aige barr an taoide* there was a boy going around the high point of the tide collecting drift-wood (Ó Méith) ENA1.

scealpóg : **sceilpeog** (Domhnach Maighean) LM2.

sceimheal *f.* ~ *an dá shúil* eyelids (Ó Méith) LÓM1.

sciathán *pl.* *sgiathántaí* /ɟʲiənˠi/ *pl.* (Ó Méith) AUA3.

scifleog *f.* trailings of a skirt (Ó Méith) LÓM1.

scineadóir *m.* knife sharpener (Ó Méith) LÓM1.

scioból *m.* (*Seanfhocal*) ~ *folamh, cha bhíonn díon air* (Na Feá) SÓH1.

scíth : **sciste** *déan do* ~ rest yourself (Ó Méith) LÓM1. [cf. *sgriste*]

scíth : **sgriste** *tiocfaidh leat do* ~ 'dheanamh you will be able to rest (Ó Méith) ENA1.

scoith : **scaith** *nach sgaithfeadh é* who would not lop it off (Domhnach Maighean) TÓC2.

scioith *f.* the air of a song. *tabhair dom ~ an cheoil sin* give me the air of that song (Ó Méith) LÓM1.

scóladh : **scalladh** *m.* (*Curse.*) ~ *na gcoileach ort!* a fowl's scalding on you (Na Feá) SÓH1.

scolláireacht *vn.* scold (Lane). *thoisigh siad a' ~ liom as lár an meanchuis* he began to scold me for little reason (Na Feá) SÓH1.

scólta : **scallta** *va.* burned, tortured (Ó Méith) LÓM1.

scólta : **scálta** *bhí siad cortha scálta ag éisteacht leis* they were sick and tired of listening to him (Ó Méith) ENA11.

scrath *f.* brood. ~ *éanlaith* brood of chicks (Ó Méith) LÓM3.

scréachán *m.* screecher (Din.), a child (Ó Méith) LÓM1.

sciachóg *f.* (<*sceachóg*) whitethorn (Ó Méith) ENA4.

scribe *a.* *bróga scribe* slippers (Ó Méith) SNH1.

scriobága *f. pl.* slippers (Ó Méith) SNH1.

scríofa : **scríofaí** (Ó Méith) AUA4.

scríofa: **scríobhta** /ʃcrʲiːt̪ə/ (Domhnach Maighean) CNC1.

scrogall, scrogallach *m.* bird's craw/crop (Ó Méith) LÓM1.

scrúidire *m.* bailiff (Ó Méith) LÓM1.

scubóg *f.* (<*scobóg*) particle, speck (Sg.Ó.). *nil ach ~ luaithreadh ar bharr mo theangaidh ionat* you are only a speck of dust on the tip of my tongue (Domhnach Maighean) TÓC2.

scúille *f. & m.* servant girl (Ó Méith) LÓM1.

sdaéraí /sɔ̃ɛ:ri/ *pl.* (<Eng.) stairs (Ó Méith) AUA4.

seabhadh : **teabhadh** (*Seanfhocal*) *cha ghabhann dorn druidte ~, 's má ghabhann fhéin, cha bhuan ionn é* (Na Feá) SÓH1.

seachaint *vn.* *is ar a sheachanta é* he is a person to avoid (An Creagán) AÓM1.

seachrán /ɕar^hän/ *m.* *astray. chuaigh na caoirigh ar ~* the sheep went astray (Ó Méith) AUA4.

seachtain /ɕa:tən/, /t^hɕa:^htən/ (Ó Méith) AUA4.

seachtain *num.* *d'fhág sí páiste seachtaine ina déidh* she left seven children after her (corr.?) (Ó Méith) ENA2.

séad, séid *f. ar séad,* wandering (Ó Méith) LÓM1.

seadh /ɕiɣ/ *a.* (An Creagán) AÓM1. (a.) *go ~* still (Ó Méith) POA1, (b.) *fán go ~!* wait a minute! (Domhnach Maighean) TÓC9.

seadh /ɕɛɣ/ *v.cop.* (<*is eadh*). *Seadh, seadh, sin a' seort* yes, yes, that sort of thing (Ó Méith) AUA1.

seal *m.* *gach beirt acu ar a ~* every two of them at a time (Ó Méith) ANR1.

sealán *m.* *~ na croiche air* may he be strung up (Machaire Chluana) MND.

seamair : **siomar** (Ó Méith) LÓM1.

sean *a.* old (and unmarried). *sean-bhuachaill* old bachelor, *sean-chailín* old spinster (Ó Méith) ENA9.

sean *m.* (*Prov.*) *is iomdha sean ar chroith mé lámh leis, chan iontas mé [a] b[h]eith (sic.?) claoidhte bocht* (Domhnach Maighean) TÓC21.

sean-aimsear *f.* the old times. *ins an tsean aimsear* in the old days (Ó Méith) POA1.

sean-aint *f.* great aunt (Ó Méith) AUA2.

sean-ársaidheacht *f.* ‘hoary old age’ (Sg. Ó.), great age (Domhnach Maighean) TÓC4.

sean-bhaile *m.* ruin (Ó Méith) AUA4.

seanchadach *m.* ‘old cloak’ (Som.) (An Creagán) AÓM1.

sean-dhall *m.* ‘(lit. old, blind man) a seer, a wizard’ (Sg. Ó) (Fearn.) (Domhnach Maighean) TMR1.

seangán /ç̣iːɣ̃n/ (An Creagán) AÓM1, /tʲç̣ɣ̃n/ (Ó Méith) AUA3.

sean-toigh *m.* shanty (Ó Méith) BNC1.

searbh *a.* ~ *le caorthainn* ‘bitter with rage’ (Na Feá) SÓH1.

seargánach *m.* consumptive. ~ *seang* ‘withered consumptive’ (Ó Méith) LÓM1.

searrach *m.* (*Seanfhocal*) *tá cionn searraigh ar a' mhaidin earraigh* the spring morning has a foals head (Ó Méith) SNH1.

seas *v.* **1.** + *ar*; *gur sheas se uilig air* that he trampled all over him (Domhnach Maighean) TMR2. **2.** *gá hé an gaisgíoch 'sheas insa' tsáil orm* who is the warrior who stood on my heel (Domhnach Maighean) TÓC12.

séid *v.* **1.** (*Seanfhocal*) *séideann an ghaoth as go hárd más áil léithe, níl a fhios againn gá lí /f̣iː/ a dtig sí ná gá háit a dtéid sí* ‘the wind blows where it likes. We do not know where it comes from nor where it goes’ (Som.) (An Creagán) AÓM1. **2.** + *leat*; hurry up. *shéid sé lena chuid oibre* he hastened with his work (Na Feá) SÓH1.

seilg *f.* hunt, pack. *tháinig seilg mhór gadhar 'n-ár ndéidh* a pack of hounds came after us (Domhnach Maighean) TÓC4.

seilide : **seilige** ~ *búrc* a snail (Ó Méith) AUA4.

seilide : **seilite** ~ *búrc* common snail (Sg. Ó.) (Domhnach Maighean) TÓC25.

seimhniú *vn.* shining (Ó Méith) LÓM1.

seirbhís *f. ag cuartú seirbhíse* seeking employment (Ó Méith) BNC5

séire *m.* supper (Ard Macha) PMCM.

seisean : **soisean** (Domhnach Maighean) PÓD.

seisreach : **seistreach** (An Creagán) AÓM2.

seitri /çit̪ri/ *vn.* neighing (Ó Méith) AUA4.

séú : **seiseadh** (Na Feá) SÓH1.

siamsa *n.* (<*siomsán*) ‘clover’ (*sic.*) (LÓM), wood-sorrel (Ó Méith) LÓM1.

sibh : **’ibh muirfidh mé ’ibh uilig** I will kill you all (Ó Méith) BNC2.

sídheán *m.* ‘a fairy mount of hill’ (Sg. Ó.). (a.) *na daoine* ~ the fairies (Ó Méith) ENA10. (b.) *copógaí* ~ fairy docks (Ó Méith) ENA10. (c.) *uisce na* ~ (Ó Méith) ENA10. [cf. *sián* FGB]

síl : **saoil** *v.* think. (a.) *is beag a shaoileanns Nansaí Mhór gá hé tá ag caitheamh a piopa* Nancy does not care who is smoking her pipe (Ó Méith) POA1. (b.) *goidé a shaoileas tú dó* what do you think of it (Ó Méith) AUA4.

siléar : **soiléar** *m., gen. soiléir. tar liom ’un an tsoiléir* come with me to the cellar (Ó Méith) ENA1. *i soiliribh an rí* in the kings cellars (Ó Méith) ANR1.

simléir : **simleóid** /t̪çim̪ʲɔd̪ʲz/ (Ó Méith) AUA3.

simplí *a. buachaill simplí* simpleton (Ó Méith) ANC1.

sínim *v. + le;* to side with, to lie with. *char mhaith liom síneadh leo* I would not wish to side with them (Ó Méith) LÓM1.

sinn : **’inn bhuail sé ’inn** he hit us (Domhnach Maighean) LM1.

sínte *va. fuair siad an buachaill bocht ~ marbh ar an talamh* they found the poor boy lying dead on the ground (Ó Méith) LÓM2.

siobadh *m.* *ag teacht 'nár shíobadh* ‘coming in drifts’ (Ó Méith) LÓM1.

siocair *f.* *as an tsiocair sin* for that reason (Ó Méith) LÓM3.

sioctha : **siocaste** *a.* *tá mé* ~ I am frozen (Ó Méith) AUA4.

siogaí-mná *f. pl.* fairy women (Ó Méith) AUA4.

siola *m.* *progeny. tá cuid dá shíola san tír go seadh* some of his descendents are still in the country (Ó Méith) LÓM2.

siolla : **siolladh** *nil* ~ *de scéal le fáil* there is not a word about it (Ó Méith) SNH1.

sionnach : **seannach** (Ó Méith) AUA3.

sióraí *a.* *amach go ~ leis* ‘away out with him, he runs out as fast as he could’ (Sg. Ó.) (Ó Méith) ENA10.

sistealéir *m.* a hackler (Ó Méith) LÓM1.

siúl *m.* (a.) *char lig sé ar shiúil mé* he did not let me go (Ó Méith) AUA4. (b.) *sin an buachaill a bhí ag tabhairt na cionnaí óga thar siúl* that is the boy who was taking the young ones away (Ó Méith) BMC2.

siúráilte (<Eng.) sure (Ó Méith) ANC1.

slaghdán : **slaodán** /s̪l̪ːˠd̪ˠan/ (An Creagán) AÓM1.

slám : **sleamann, slamann** (Ó Méith) BNC5.

sláma *f.* handful (Ó Méith) BNC6.

slaod *m.* half fool, dim witted fellow (Din.) (Ó Méith) SNH1.

sléibhteoir *m.* mountain man (abuse) (Ó Méith) LÓM1.

slí *f.* **1.** manner. *bhí an mac óg a' béicní i ~ nach rabh aon dhuine sa tí in inmhe néal codlata 'fháil* the young son was shouting in a manner that did not let anyone in the house get a wink of sleep (Ó Méith) LÓM3. **2.** *chaoín sí i slighe* she cried profusely (Ó Méith) LÓM2.

sliabh /çʲe̯u/ (Ó Méith) AUA4, /çʲe:βʲ/ (Domhnach Maighean) DT1,
/çʲi:ruβ/ (An Creagán) AÓM1.

sligeán *m.* a shell, sea-shell. *Cor na Muclach na sligeán* Cornamucklagh
of the sea-shells (Ó Méith) ENA11. [cf. *sligín* FGB.]

slinneán *m.* *d'iomcharóchadh siad í ar a slinneáin* they would/used to
carry her on their shoulders (An Creagán) AÓM3.

sloinne : **sloinneadh** (Foirceal) PMU1. *gár ~ thú* what is your surname
(Na Feá) SÓH1.

slóitreach *m.* havoc (Sg.Ó.) *go ndéin tú ~ de na gasraí* that you wreaked
havoc with the boys (Ó Méith) ENA8.

sluasaid : **sluasad** (Ó Méith) AUA4.

smag *m.* (<Eng. smack, Din.) pound, blow (Sg.Ó.) (Domhnach
Maighean) TÓCR1.

smaoinigh *v.* **1.** *smaoinighim* [i.e. *smaoiním*], pron. as *smaoinim*
(Sg.Ó.). **2.** *smaointím* I think (Ó Méith) LÓM1 [it should be noted
however that other examples of *smaoinigh* from Om. lack the
epenthetic *t* sound].

smaois *f.* marrow. *a leaca is a ~ éagsúlta* his (death's) cheek and nose
were awful (Din.) (Ó Méith) LÓM1.

smig : **smigead** /smʲigəð/ (Ó Méith) AUA4.

smig : **smigidh** (Ó Méith) POA1.

smólach : **smaolach** /smʷɛ:laʰ/ (An Creagán) AÓM1, (Ó Méith) LÓM1.

smuais *n.* marrow. *nuair a chognóchadh sé í ó fhéith go smuais* when he
would chew it from sinew to inner marrow (Domhnach Maighean)
TÓC7.

smug *m.* grief (LÓM), mucus (Sg.Ó.). *is minic a bhain mur ~ 'mur ndeor díbh* it is often that your grief has brought a tear to our eyes (Ó Méith) LÓM1.

snaidhm : **snadh** *f.* a hold (as in wrestling). *Bheir siad a chéile ins na snadhmannaihb cruaidhe coraidheachta* they clinched each other in strong grappling holds (Domhnach Maighean) TÓC2.

snaidhmeach : **snadhmach** *vn.* tying (Ó Méith) LÓM1.

snámh *m.* **1.** sea, nautical journey. *ar a tsámh* on the sea (Ó Méith) LÓM1. **2.** ability to swim. *cha rabh ~ ar bith ag an fhaoileannán* the gull was not able to swim at all (Ó Méith) ENA5.

snaois : **snaos** (Ó Méith) AUA4.

snas *m.* *chan fheil ~ na Gaeilge air* he lacks the idiom of the Irish language (Ó Méith) LÓM1.

sneacht *m.* *bhí sé 'cur shneachta* it was snowing (Domhnach Maighean) DT1.

sneadh /çɲˠiː/ *f.* 'nits' (Som.) (An Creagán) AÓM1.

snoighe *vn.* (*Seanfhocal*) *Nuair a chríonas an t-slat is deacair ~ go réidh* (Na Feá) SÓH1.

sobhran (<*Eng.*) sovereign (Coin). *~ buí* gold sovereign (Ó Méith) LÓM3.

socair *a. bí* ~ be still (Ó Méith) AUA4.

socracht : **socraíocht** **1.** contentment. *cha rabh ~ agam 'fhada is a bhí mé amuigh* I was not contented whilst I was out (Na Feá) SÓH1. **2.** rest. *teana ~ duid (: duit) féin* rest yourself (Ó Méith) SNH1.

soitheach /sɔːja/ (Ó Méith) AUA4.

sólás *m.*, *pl. solástaí (sic.?). thoisigh Filip a thabhairt solástaí leis i nGaedhlig* Philip began to give solace (?) to him in Irish (Machaire Cluana) MUF2.

son *m.* **1.+ ar;** in order to. *fua' (<chuaigh) mé amach le gunna ar shon coiníní a ghabháilt* I went out with a gun to hunt rabbits (Ó Méith) AUA4. **2.+ ar;** to be able. (a.) *nach rabh Raodhmann ar ~ theacht amach as an uisce* that Raymond was not able to come out of the water (Ó Méith) BNC2. (b.) *cha rabh sé ar son mórán gnaithe a dhéanamh* he was not able to do much work (Ó Méith) ENA9. **3.+ ar;** for the purposes of. *tá lá maith ann ar ~ coirce a bhaint* it is a good day for cutting oats (Ó Méith) BNC2. **4.+ ar;** suitability. *níl sin ar do shon* that is not fit for you (Wag.) (Ó Méith) AUA4.

sona : **sona** /sõ:n̪t̪ə/ *a.* (a.) happy, civil. *tá sé socair ~* he is civil (Ó Méith) AUA4. (b.) /su:n̪t̪ə/ *a.* good. *tá sí ~ socair* 'she is a good quiet girl' (Wag.) (Ó Méith) AUA4.

sonas *m.* ~ *is ádh ort* thank you (esp. in receipt of gift) (Ó Méith) SNH1.

sopar (<Eng.) supper. *mo shopar* /həpəɾ/ (Ó Méith) AUA4.

sopóg /səpɔg/ (Ó Méith) AUA4.

sórt : **seort** (Ó Méith) AUA1.

Spáinn : **Spáinní** (Ó Méith) AUA4.

sparais *f.* /sbəɾəɕ/ **1.** roost. *ar a' ~* on the roost (Ó Méith) AUA4. **2.** loft above fire place (Wag.) (Ó Méith) AUA4.

sparnadh, sparnaidh *n.* deadly disease (Ó Méith) LÓM1.

spás *a.* suddenly. *baineadh ga éag uainn go spás é* through death he was suddenly taken from us (Ó Méith) LÓM1.

spealadóir : **speileadóir** (Ó Méith) LÓM1.

spéartha : **spéarthaí** (Domhnach Maighean) TÓC1.

speilic *f.* pointed rock, 'high mountain rock' (Ó Méith) LÓM1.

spéis /sb'e:s/ (Ó Méith) AUA4.

splinc *f.* high mountain rock (Ó Méith) LÓM1.

spliona (<Eng.) *m.* enmity, spleen (Ó Méith) LÓM1.

spliúchán : **spliúcán** a blister (Domhnach Maighean) TÓC7. [note *spliúchán*, 'a bladder' (Or. Sg.Ó.)]

spórt : **spóirse** *bhí spóirse amuigh* there was fun outdoors (Ó Méith) AUA1.

spórt *vn.* having fun. *goidé ba scéal dó go rabh siad ag ~ 's ag pléisiúr anois?* why were they having fun and enjoying themselves now? (Domhnach Maighean) TÓC3.

spré : **spréadh** /sp're:u/ *v.n.* spreading (turf) (Ó Méith) AUA4.

spriseadh *m.* jump (Din.). (a.) *bhain mé ~* I jumped (Domhnach Maighean) TÓC11. (b.) *thug mé ~* I jumped (Sg.Ó./Din.).

sraíd *f.* village (Cill Shléibhe) BC1.

srán *m.* sudden burst, mad effort (Din.). *srán gáire, srán feirge* (Arm.) *thug sé srán gan chéill ag iarraidh leighis* burst of laughter, outburst of anger, a senseless outburst seeking relief (Ó Méith) LÓM1.

srannfach : **srannfaí** *v.n.* (Ó Méith) LÓM2.

sraofaí /sro:fi/ *vn.* (<*sraothartach*) sneezing (Ó Méith) AUA4.

sreamóide *f.* lazy woman (Ó Méith) LÓM1.

sreangán /s'rɔ̃n/ (Ó Méith) AUA4.

srídín, sraoidín *m.* very small parasite (Na Feá) SÓH1.

sról *m.* *bean faoi shról* a nun (Ó Méith) LÓM1.

srubhán *m.* cake (Na Feá) SÓH1.

stád /sɔ̃ɑɟ/ *vn.* *caithfidh tú 'droch-chuideachta a ~* (corr.?-Wag.), you will have to desist from bad company (Ó Méith) AUA4.

stailt *n.* /st̪ilʲtʲ/ a blow, strike (An Creagán) AÓM1, [cf. *stailc* (Dwelly)]

stánaí *m.* brazen girl (Ó Méith) DP1.

stangaire *m.* loiterior, a tedious visitor (Na Feá) SÓH1.

stangán *m.* *rinne tú ~ orm* you kept me waiting for a long time (Ó Méith) SNH1.

staradh *vn.* tossing hay. *bím seal ag rácáil agus a' ~ an fhéir* I spent a while raking and tossing the hay (Ó Méith) LÓM1.

staráí *m.* 'storyteller; shrew' (Ó Méith) LÓM1.

staraigh *v.* (<Eng.) to stir. (a.) *staráim* I stir. (b.) *staraigh suas é* stir it up (Ó Méith) LÓM1.

stéadmhar *a.* steady horsemanship (Ó Méith) LÓM1.

steafóg *f.* blow (Ó Méith) LÓM1.

steapach, stiopach *f.* ugly girl (Ó Méith) LÓM1.

stelladóir : **steallaire** (Ó Méith) DP1.

stioch *n.* drop (of water) (Lane) (Ó Méith) LÓM2.

stoirmeach : **stoirmiúil** *an lá ~ sin, bhainfeadh sé na h-adharcaigh as an eallach* that stormy day, it would blow the horns off the cattle (Na Feá) SÓH1.

stoll *m.* decrepit person/animal (Ó Méith) LÓM1.

stop : **stap** (Ó Méith) PÓF1.

stór : **steór** gen. *steóir* (Sg.Ó.), *chuaigh an Gearlánach 'un an steóir* the Gearlánach went to the store (Domhnach Maighean) TÓC13.

strabóid *f.* lazy woman (Ó Méith) LÓM1.

strafló *f. pl. straflógaí*, (<*streabhóg*) a young girl (Far. Sg.Ó), slightly-built girl (Lane). *Bíonn sé aige na scafairibh ag bréagradh na straflógaí* the young men have it wooing the young girls (Domhnach Maighean) TÓC22.

stráic *m.* pride, conceit. *daonnaí nach leigfeadh an ~ dófa a'n fhocal Gaeilg a labhairt* people for whom pride would not permit to speak a word of Irish (Ó Méith) LÓM2.

stráiciúil : **stráicil** (Ó Méith) LÓM1.

stróc *v.* stoke. *stap agus ná ~ mo chlocha* stop and don't stroke my breasts (Ó Méith) PÓF1.

struaic *f.* inclination. *tá ~ ort* your head is inclined to one side (Din.) (Ó Méith) SNH1.

stuaim *f.* ingenuity. *as a ~ féin a bhain sé é* he made/created it from his own ingenuity (Ó Méith) LÓM1.

stuamach *a.* accomplished (Ó Méith) LÓM1.

stuf *n.* (<Eng.) stuff. (*Seanfhocal*) *tá mórán den droch-stuf, 'rud a bhí sa phinn ionntu* (Na Feá) SÓH1.

stupalach *a.* sturdy (Ó Méith) LÓM1.

sturabout *n.* (<Eng.) stirabout, porridge (Ó Méith) AUA4.

sturcán *m.* a bullock (An Cabhán Theas) HF/PF/OC.

súgha : **súithche** /su:çə/ soot (An Creagán) AÓM1.

súile *f.* (*Seanfhocal*) *go leigi Dia do shúla duit, ach mur' mbeadh an t-amharc iontu, is mór an maise ort iad* (Na Feá) SÓH1.

suim *f.* attention. *char chuir sé ~ ionam* he paid me no attention (Ó Méith) AUA4.

sul : **sar** (a.) *char smaoinigh sé seile a chur isteach sa hata ~ ar amharc sé ann* he did not think to spit in the hat before he looked in (Ó Méith) BNC1. (b.) *sar má rabh 'fhios aige gá rabh sé bhí sé aige toigh an fhathaigh* before he knew where he was he was at the giant's house (Ó Méith) ENA1.

sul : **sol** (a.) *sol má thiontaigh an bái'ríon ar ais na bhaile* before the queen turned back for home (Ó Méith) LÓM3. (b.) *sola a rabh do*

leithid-se 'bhodach aici before she had the like of you as, a churl
(Domhnach Maighean) TÓC12.

sul *conj.* *d'éagfainn leis an ocras ~ mar bheinn ann* I would die of the
hunger before I would be there (Ó Méith) ENA1.

sursan *m.* rest, relaxation (a.) *tá sibh a' déanamh mur ~* you are resting
yourselves (Ó Méith) LÓM1. (b.) *teanfa' mise mo shursán* I will rest
myself (Ó Méith) RMC1.

T

tabhaigh v. cause, happen. *tabhaigh domh an ainnir a bhain mo chroí díom* I met the girl who took my heart from me (Ó Méith) LÓM1.

tabhair : **tiubhraigh** v. **1.** *go dtiubhradh sé dó í* that he would give it to him (Ó Méith) ENA1. **2.** *Bhí bó ionn fad ó shoin a dtearad* [*<dtabharfadh, < tiubhradh (ÉÓT)*] *siad a' Ghlas Ghaibleann uirthi* there was once a cow a long time ago which they called the *Glas Ghaibhleann* (Domhnach Maighean) PÓD. [cf. *tabhair*].

tabhair /t̪iːʲ/ v. **1.** v. *tabhair aire uaid* (: *uait*) mind yourself (An Creagán) AÓM1. **2.** *go dtugáí Dia trócaire domh* may God have mercy on me (Na Feá) SÓH1. **3.** + *suas*; *tabhair suas* give up (Domhnach Maighean) TÓC4. **4.** *tabharfa' /t̪o:rə/ mé* I will give (Domhnach Maighean) DT1. [cf. *beir*]

tacht v. *go dtachtaí an diabhal thú* may the devil choke you (Ó Méith) PME1.

tada : **dadadh, dadaí** (Ó Méith) BNC1.

taem v. (*<tabhair-dom*) give me (Ó Méith) LÓM3.

tafann /t̪aũəŋ/ (Ó Méith) AUA3, /t̪aʊhəŋ/ (Ó Méith) AUA4.

tafann : **tamhaint** (Ó Méith) LÓM1.

tafann : **tamhann** (Domhnach Maighean) TÓC14.

tafta m. (*<tochta*) the seat of a boat (Din.). *taftaí* (Ó Méith) AUA4.

táilliúir : **táilleoir** (*Seanfhocal*) *ná fág fuigheall an ~ 'do dhéidh* (Na Feá) SÓH1.

tairbhe m. (Din.), f. (FGB) *na titigí amach fá rud gan ~ do not fall out over trivial things* (Na Feá) SÓH1.

taisce : **taiscí** *fágfaidh mé i dtaiscín in áití fuair (sic.?) é* I will store it in a cold place (Cill Shléibhe) SNA2.

taiseachán : **teiseanú** (Ó Méith) DP1.

taispeáint : **taiseánt** *vn.* (Ó Méith) LÓM1.

taiseán /tʲɛsban/ *v.* (Ó Méith) AUA3.

taithí *f.* practice (Ó Méith) LÓM1.

tálach *m.* **1.** pain. *tá ~ in mo láimh* there is a pain in my arm (Ó Méith) SNH1. **2.** ‘a murmuring dissatisfaction’ (Mon. Din.).

talladh *m. pl.* *taltaí.* a cutting, leftovers (of cloth) (Fearnaigh) ?BF.

tamall : **tamaillt** period of time. *bhí sé a’ siúil ~ maith a’ casán* he walked the path for a considerable time (Cill Shléibhe) SNA1.

tamall : **tamallt** *m.* loan. *a’ dtabharfaidh tú ~ den tuaigh agus den triosc?* will you give me a loan of the axe and of the saw? (Ó Méith) ANC1.

tamall *m.* once. *bhí an chorr éisc ~ agus cha rabh éan ar bith ab fhearr snámh nó í* there was once a heron and there was not a bird which was a better swimmer than her (Ó Méith) ENA5.

tamara (<Eng.) tomorrow (Ó Méith) AUA4.

támh *f.* idle (Far. Din.). *tá droch-thámh ionn* it looks like it (the weather) will deteriorate (Na Feá) SÓH1.

tanaí *a.* *lá ~* cold day (Na Feá) SÓH1.

taobh /tʰu:β/ AÓM1 *m.* **1.** *fá dtaobh de seo* about this (Ó Méith) POA1.

2. *tá sé thart gach dtaoibhe de* it is all around (Ó Méith) SNH1. **3.** *~ ar thaobh* (from) one side to the other (Ó Méith) BMC1. **4.** *bhí éad urrí (: uirthi) i d~ na Glaise-Gaibhlinn* she was jealous of the Glaise-Gaibhlinn (Ó Méith) LÓM2. **5.** *tao'muigh* (<taobh-amuigh) outside (Ó Méith) LÓM1.

taobh *v.* trust. *ná ~ thusa, a mhic, nion na cailligh éascaí son, do not rely on the daughter of the busy hag (Na Feá) SÓH1.*

taoide *m.* the waters' edge (of the sea). *bhí siad ag dul síos 'un an taoide they were going down to the tide (Ó Méith) ENA1.*

taoscach *a.* proud (Ó Méith) LÓM1.

tar : **téir** /tʲɛːr/ (a.) ~ *liom* 'let us go' (Wag.) (Ó Méith) AUA4. (b.) *ná ~ do mo chomhair lá nó oíche don't come near me day or night (Ó Méith) ENA1.* [cf. *tar v.*]

tar *p.* *teacht tar n-ais a' chomhair na h-áite sin to come back anywhere near that place (Ó Méith) ÉÓA1.* [cf. *thar*]

tar *v.* **1.** *cha dtioc' léi a fháil she could not get it (Domhnach Maighean) TÓC1.* **2.** *cha dtigeadh leis he could not (Ó Méith) AUA4.* **3.** *tá rí mór ag teacht na caisleáin seo go dtigidh leis luchóg a dhéanamh díot a great king is coming to this castle so that can make a mouse out of you (Ó Méith) BNC2.* **4.** *sin rud nach dtig a choidhche that is something that will never happen (Domhnach Maighean) TÓC2 [i.e. present tense operating as the future tense]* **5.** + *dó; cha dtig dó sin a bheith mar sin that cannot be (Ó Méith) ENA1.* **6.** *a' tar (corr.) isteach coming in (Ó Méith) AUA4.*

tarlaigh *v.* *an rud a tharlaidh what happened (Ó Méith) ANR1.*

tarrach *vn.* threshing (Ó Méith) LÓM1.

tarraingt /tɑ:rn/ *vn.* (Ó Méith) AUA4.

tarraingt *f.* ~ *le ró* a pull for luck (Ó Méith) LÓM1.

té *pron.* (*Seanfhocal*) *is fearr an ~ thigeas 'na 'n ~ 'fhágthar (Na Feá) SÓH1.*

teach : **toigh**

teacs : **teacst** (Ó Méith) PME1.

téad *f.* *Nuair a sheinn fear na dtéadaibh an cláirseach* when the man of the strings played the harp (Domhnach Maighean) TMR2.

téag /tʲɛ:ɡ/ *v.* (<*téigh*) ~ *thú fhéin* heat yourself (Ó Méith) AUA4.

teagmháil : **teagmhadh** *v.* happening. *char theagmhadh domh a bheith saibhir* I did not happen to be rich (Ó Méith) LÓM1.

tealaráí /tʲɛaləri/ *m. pl.* (<*teile*) **1.** ants, wasp/bee (Mon. Din.) (Ó Méith) AUA3. **2.** horse-flies, pismire (Wag.) (Ó Méith) AUA4.

téama : **téamadh** (Ó Méith) RMC1.

téamadh *f.* sport, tricks. *d'airseochainn dófa* ~ I used to tell them yarns (Ó Méith) LÓM1.

teampall : **téapall** (Ó Méith) ENA1.

teananta (<*Eng.*) tenant (Ó Méith) AUA4.

teanga /tʲaŋə/ *f.* (An Creagán) AÓM1, *cha dtigfeadh liom mo theanga cur thart air* I could not put my tongue around it (Ó Méith) AUA4.

teann *m.* straining, tightening, dint (Sg. Ó.). ~ *is dochar ar an mball sin* strain and harm on that spot (?) (Far.) TÓC2.

teannadh : **teannaídh** (*Seanfhocal*) *a thuilleadh ~ ort, ar eagla go dtuitfidh an painéal ort* (Na Feá) SÓH1.

teannadh *vn.* *bhí mé ag ~ leis ar gach aon choispeán* I was closing on him with every step (Domhnach Maighean) TÓC4.

teangas : **teannas** (Ard Macha) PMCM.

teannta *a.* ‘tight’ (Sg. Ó.). *seanduine ~ crannta giorrsanta* a tight wizened thickset oldman (Domhnach Maighean) TÓC19.

teanntaigh *v.* gut. *teannochaidh sé na putógadh amach as an mhuic* he will remove the intestines from the pig (Cill Shléibhe) SNA2.

téatrach *m.* (<*Eng.* tether) (Ó Méith) BNC3., *pl. téatracha*, (Domhnach Maighean) TÓC4.

téigh v. **1.** *téigh abhaile* go home (Ó Méith) LÓM2. **2.** (a.) *cha dteimse abhaile* I will not go home (Domhnach Maighean) TÓC6. (b.) *cha dtéid a chuid comhsanaigh leis* his neighbours will not go with him (Ó Méith) SÓC1. (c.) *théid sé amach san fharraige folcarnaigh falcarnaigh* he went out into the rough sea [i.e. present tense used in story telling for past tense] (Domhnach Maighean) TÓC4. (c.) *nuair a théid tú* when you [will] go (Ó Méith) ENA8. **3.** + *le*; *cha dtéid sé leat* you will not succeed (Domhnach Maighean) TÓC6. **4.** *a' dteachaigh tú* did you go (Ó Méith) AUA4. **4.** (a.) *fua'* (<*chuaigh*) /*ɸua*/ *mé ar fascadh* I went under shelter (Ó Méith) AUA4. (b.) *ar an tseachtain fuai'* /*ɸui*/ *thart* last week (Ó Méith) AUA4. **5.** *Rachaid* (<*rachad*) I will go (Machaire Chluana) MND. **6.** *rach'muinn* we will go (Ó Méith) PME1. **7.** *cha rachfadh* /*raɸ*/ *sé ar meisce* he would not get drunk (Ó Méith) AUA4. **8.** + *isteach*; to realise, find out. *Nuair a chuaigh an scéal isteach 'uig* (<*chuig*) *an scolóig* when the farmer realised / found out (Domhnach Maighean) TÓC3. **9.** to begin. (a.) *fuaidh sé a gháiridh mhogaidh orm* he began to laugh at me mockingly (Domhnach Maighean) PÓD. (b.) *chuaigh se a dheanamh teórainnteach díreach* he started to set out exact boundaries (Domhnach Maighean) TÓC8.

teileán-capail m. horse fly (Ó Méith) LÓM1.

teilg : **tlig** v. (a.) *tlig díot na sean-bhratógai úd* throw off those old rags (Ó Méith) BNC2. (b.) *tligfidh mé chuige iad* I will throw them to him (Ó Méith) PME1.

teilgean : **tligeadh** /*tʲiʲjuβ*/ vn. *ag* ~ vomiting (An Creagán) AÓM1.

teilgean : **tligint** vn. *ag* ~ *fola* bleeding (Ó Méith) LÓM1, (Ard Macha) PMCM.

teinteán : **teinleán** (Ó Méith) LÓM1.

teip : **tiob** v. **1.** fail, 'prove too much for' (Mon., Om. Din.) (a.) *dá dtiobfadh an iarracht ar an fhear* if the man's attempt would fail (Ó Méith) LÓM2. (b.) *thiob sé orm* I failed (Ó Méith) LÓM1. (c.) *thiob orm* I failed (Ó Méith) LÓM2. (d.) *gur thiob sé orthu uilig* that they all failed (Machaire Rois) SÓCR1. (e.) *dá dtiobfadh an buille orm* if my blow should fail me (Domhnach Maighean) TÓC13. **2.** stop. (a.) *thiob sé mé gan a dhul* he stopped me from going (Ó Méith) SNH1. (b.) *thiob sé mé* he stopped me (Ó Méith) LÓM1.

teorainn f., pl. *teorainnte, teorainnteacha, gen. pl. teorainnteach* (Sg. Ó). *chuaigh sé a dheanamh teorainnteach* he started to set out boundaries (Domhnach Maighean) TÓC8.

thar prep. (a.) *thairis an choirp* above/over the body (corpse) (Ó Méith) ENA2. (b.) *tháinig sé thar n-ais* he came back (Ó Méith) LÓM2. (c.) *sin an buachaill a bhí ag tabhairt na cionnaí óga thar siúl* that is the boy who was taking the young ones away (Ó Méith) BMC2.

tí n. part of a plough (a yoke - Wag.) (Ó Méith) AUA4.

tig v. /tʲiɟʲ/ (An Creagán) AÓM1, **1.** ~ *liom* I can (Ó Méith) AUA2. **2.** ~ *badaí beaga* small boats come (Ó Méith) AUA4.

timpeall : **timcheallt** (<*timcheall*) about. *i dtimcheallt Oileáin an Óir* about the Island of Gold (Ó Méith) ENA1.

tincéir : **tincléir** (Ó Méith) AUA4.

tine : **tinidh** (Ó Méith) (Cill Shléibhe) SNA1.

tinn a. *bhí sé 'gearáin ar cionn* (corr.) *tinn* he was complaining about a sore head (Ó Méith) AUA4.

tinnceasar m. hankerchief. *chruinnigh sé an t-ór isteach ina thinnceasar go tobann* he suddenly gathered the gold into his handkerchief (Cill Shléibhe) SNA1.

tinteán : **teinnteán** (Domhnach Maighean) TÓC8.

tinteán : **tinnleán** (Ó Méith) AUA4.

tiobadh *m.* veto, stop. *ar cuireadh ~ air* which was vetoed (Domhnach Maighean) TÓC24. [cf. *teip* : *tiob*]

tiomáin : **tiomáil** *v.* (a.) *thiomáil sé é ar ais a' teacht abhaile* he drove it towards home (Ó Méith) BMC2. (b.) *thiomáil leis go dteachaidh sé isteach go Ríoghacht na Sorcha* he drove on until he entered a kingdom in the east (Sg. Ó.) (Ó Méith) ENA1. [*tiomáin* may have been used in Far., *thiomáin se aníos 'un doruis* he rode up to the door (Domhnach Maighean) TÓC9].

tiomáint : **tiomáilt** *v.n* *b'éigean dó a thiomáilt isteach ionn an Iúr* he had to drive back into Newry (Ó Méith) BMC2. [note *tiomáint* is to be found in Sg. Ó, *d'iarr sé air tiomáint leis* he told him to clear off (Ó Méith) ENA1.]

tiomscú *m.* meeting, congregation (Ó Méith) LÓM1.

tionscaim *v.* I collect (Ó Méith) LÓM1.

tiontaigh : **teanntaigh** *v.* *theanntaigh sé ar ais le theacht abhaile* he turned for home (Ó Méith) BMC2.

tiontú : **teantach** *vn.* *teantach suas* rooting up (by a pig) (Ó Méith) AUA4, (Domhnach Maighean) TMR2.

tír *f.* **1.** *s' ~* in the area (Ó Méith) LÓM1. **2.** *ins an ~* in the country (Ireland) (Ó Méith) LÓM1.

titim : **tuitim** *v.n* shedding. *tá sé ~ den chinn* it (corn etc) is shedding (Ó Méith) AUA4.

tiubh : **tiugh** *a.* **1.** thick, stupid. *tá na h-amadáin ~ go leor ansin* the fools are quite thick (plentiful?) there (Ó Méith) RMC1. **2.** close. *bhí an teach biotáilte ~ ar an bhóthar* the bar was close on the road (Ó Méith) LÓM3. **3.** quickly. *rith na gadaí chomh ~ te* is a *thiocfadh*

leofa (: *leo*) the thieves ran as quickly as they could (Ó Méith) ANC1.

tobac : **tombac** *gá hacu b'fhearr leat píopa tombac nó saoisín srónach* which would you prefer a tobacco pipe or snuff (Domhnach Maighean) PÓD.

tochais *v.* (a.) *tochaisim* I scratch (Sg. Ó). *thochaiseochainn me féin ar na geataibh agus d'fhuigfinn mo chuid fionnaidh ortha* 'I would scratch myself against the gates and leave my hairs on them' (Ó Duibhín) (Domhnach Maighean) TÓC4.

tochas /tʰəs/ *vn.* *tá do thón le ~ agat!* you have your ass to scratch! (Domhnach Maighean) DT1.

tochas : **tachas** (*Seanfhocal*) *tinneas is ~ ort* (Na Feá) SÓH1.

tóg *v.* *tógthar domh* it appears to me (Ó Méith) LÓM1.

tógáil : **tógáilt** /tʰo:ɡʲɑlʲtʲ/ (An Creagán) AÓM1, /tʰɑhəpʲtʲ/ (Domhnach Maighean) DT1.

togha : **taogha** (Ó Méith) LÓM1.

toghadh /tʰe:uʷ/ *vn.* (Ó Méith) AUA4.

tógtha : **tógthai** (Domhnach Maighean) TÓC4.

toigh *m., gen. toighe* (Ó Méith) AUA4. house (normal usage) (a.) ~ *leanna* drinking house (Ó Méith) BNC1, (An Creagán) AÓM1. (b.) ~ *biotáilte* spirit house (Ó Méith) ENA8. (c.) ~ *na mairt* the cow shed (Domhnach Maighean) DT1.

toighte *a.* 'chosen, choice, best' (Sg. Ó), *mór-ochtar de fhearaihb toighte na Féinne* – 'nine select men of the Fianna' (Ó Duibhín) (Domhnach Maighean) TÓC12.

toileach *a.* happy, satisfied (Ó Méith) DP1.

toiligh *v.* suit. *téigh bealach ar bith a thoileáchas tú* go whatever way suits you best (Na Feá) SÓH1.

toireasc : **triosc** (Ó Méith) ANC1.

toirneach /t̪a:ɾ̪n̪ˠa/ *f.* (Ó Méith) AUA4.

toirtín : **túirtín** (pron. ‘*túirtin*’) ‘cake made of oatmeal’ (Sg.Ó) (Domhnach Maighean) TÓC8.

tolladh *vn.* *ag* ~ making a hole (Som.) (An Creagán) AÓM1.

tomóg /t̪amog/ (An Creagán) AÓM1.

tonn *f., pl.* *tonnaí* (Ó Méith) AUA4.

tonnóg /t̪onog/ *f., pl.* *tonnógu* /t̪onogu/ a duck (Ó Méith) AUA4. /t̪on̪:ag/ *tonnag pl. na tonnagaí* /t̪on̪:agɾ̪/ (Domhnach Maighean) DT1.

tornóir : **túrnadóir** (Ó Méith) LÓM1.

torp *m.* a sod. *tá ~ glas agam ort, a bhodaigh* ‘I have you under a green sod, you churl’ (Ó Duibhín) (Ó Méith) ENA1. [cf. *torpán*]

torpán *m.* sod of turf (Ó Méith) BNC6. [cf. *tarpán* (Ó Méith) DP1.]

tórramh : **tórradh** *m., gen* *tórraidh* (a.) (Fearn.) MÓC1, (b.) *tí tórraidh* /t̪o:r̪ˠi/ wake house (Ó Méith) AUA4. (c.) (*Seanfhocal*) *go rabh siad aige tórramh an diabhail* (Na Feá) SÓH1.

tosaigh : **toisigh**

tost *m.* *bí ’do thost anois, seo chugainn Briain Ó Machain* be quiet now, here is Brian Mackin (Na Feá) SÓH1.

trá : **tráigh**, *gen.* /t̪ra:β̪ˠə/ (An Creagán) AÓM1, (Domhnach Maighean) TÓC4.

trácht *vn.* referring (a.) *an bheirt seo air a bhfeil mé ag* ~ this pair that I make reference to (Ó Méith) PME1. (b.) *san am air a bhfeil mé ag* ~ in the time that I am talking about (Ó Méith) BNC3.

trainsiúr *m.* plate (Ó Méith) LÓM1.

traonach : **tradhna** (*sic.?*) cornerake. (*Seanfhocal*) “*gach éan mar oiltear*” *arsa 'n ~ ag dul sa neantóig* (Na Feá) SÓH1.

tráth *m.* ‘the horal diurnal’, daytime (Ó Méith) LÓM1.

tráthnóna *m.* evening (Ó Méith) AUA4.

tráthúil : **tráthamhail** /ˈt̪raːβ̪əɫ̪/ (An Creagán) AÓM1.

treabhadh /t̪ˠɾoːu/ *vn.* (Ó Méith) AUA4.

tréad : **sréad** (Ó Méith) LÓM1.

tréadaí : **sréadaí** shepherd (Ó Méith) LÓM1.

treafa : **treabhaiste** /t̪ˠɾoːt̪ˠə/ *va.* (Ó Méith) AUA4.

treas *num. a. 1.* third [normal form used in Oriel]. *tháinig an ~ fhathach amach* the third giant came out (Ó Méith) LÓM2. **2.** *num. a.* third (Ó Méith) MMA1.

tréigeadh /c̪r̪ˠeːɟ̪uβ̪/ *vn.* ‘to deceive’ (Som.) (An Creagán) AÓM1.

tríd-a-chéile *a.* dis-contented, confused. *fuair mé thríd-a-cheile mar nár phill siad ar ais* I became disturbed when they did not return (Na Feá) SÓH1.

trillín : **trilleán** *gan ~ gan tréan* without care or worry (Ó Méith) LÓM1.

trioblóid : **triobla** *nil a'n dadadh tabhairt ~ dó* nothing is troubling him (Ó Méith) AUA4.

triomaigh : **triomlaigh** (Ó Méith) LÓM2.

triomscú *vn.* wandering. *thit mé i dtriomscú* I began to wander (Ó Méith) LÓM1.

triosc *m.* (<*toireasc*) saw (Ó Méith) ANC1.

tríothu : **fríofa** (Ó Méith) BNC5.

troch *m.* (<*Eng.*) trough. *troch muice* pig-trough (Ó Méith) ENA8.

trua : **truaighe** /t̪ruəjə/ (Ó Méith) AUA4, *mo thruaighe!* Alas!

(Domhnach Maighean) TÓC5.

trua *f.* *trua chléibh* heartfelt pity (Na Feá) SÓH1.

truailleán *m.* sinner (Ó Méith) LÓM1.

trumbarlán *m.* monkey. ~ *coilleadh* ‘a wood monkey’ (LÓM) (Ó Méith) PME1.

tua : **stua** *m.* ~ *uisce* rainbow (An Creagán) AÓM1. [cf. *tua-uisce*]

tua : **tuaigh** (Ó Méith) ANC1. *an ~ bhriste bhearnaigh* the broken and gapped axe (Domhnach Maighean) TÓC2.

tuafall *m.* burdock (bot.) (Ó Méith) LÓM1.

tuaileas : **tualas** *m.* (Arm.) (Sg.Ó).

tuaileas *m.* tidings, news, report. *dúirt sé go maithfeadh sé an cíos dófa dá dtiocfadh leofa ~ a thabhairt gá rabh Oilean an Óir* he said that he would forgive their debt if they could inform where the Golden Island was (Ó Méith) ENA1.

tualas *m.* (<*tuaith-lios*) fairy fort (Ó Méith) LÓM1.

tualasc *m.* news, tidings (Ó Méith) LÓM1. [cf. *tuaileas*]

tuar *m.* *chuir mé eadaí ar ~* I put clothes to bleach (Ó Méith) AUA4.

tua-uisce *f.* rainbow (Ó Méith) AUA4. [cf. *stua uisce*]

tubaiste *f.* accident (Ó Méith) LÓM1.

tubaisteach : **tubaí** sudden. (*Pray.*) *go sábháilí Dia inn ar an bhás ~ nó anbhás* (Na Feá) SÓH1.

tuill *v.* *d’óladh sé a dtuilleadh sé, 's a thuilleadh, dá bhfaigheadh sé é* he used to drink all he earned, and more, if he would get it (Ó Méith) BNC1.

tuilleadh *m.* (*Seanfhocal*) *a thuilleadh de sin chucu, agus leas dá mbia* (Na Feá) SÓH1.

tuireamh : **tuireadh** *m. gen. tuiridh* ‘act of keening in rhyme’ (Sg. Ó).

(a.) *ag ~ na gcorp* keening the dead (Ó Méith) ENA2. (b.) *le haghaidh tuiridh uirthi* to lament over her (Cill Shléibhe) MM1.

tuirleadh *m. (<tuirling)* rolling or falling down (Far. Sg.Ó). *gan tuisleadh, gan ~* without a slip, without a fall (Domhnach Maighean) TÓC2.

túisce *a.comp.* sooner. *chan ~ athraíste é* as soon as he had changed (Ó Méith) BNC2.

tuisleadh **1.** *vn.* slipping **2.** *m.* slip (Domhnach Maighean) TÓC2.

turlag *f.* sod (Ó Méith) LÓM1.

turscar : **truscar** (Ó Méith) LÓM2.

tuth : **tof** *f.*, gen. *toife* (Domhnach Maighean) TÓC4.

U

uaigh /u:ɪj/,/ö:ɪ/ (Ó Méith) AUA4. *thligh* (<*tlig*) *mé na cnámha isteach ins an* ~ I threw the bones into the pit (Ó Méith) LÓM2.

uair *f. má bhí an ~ sin, níl anois* if that time once was, it is no longer ('Once upon a time') (Domhnach Maighean) TÓC4.

uait : **uaid** /β^wid^j/ (An Creagán) AÓM1.

uan *m, pl. uanaí* (Domhnach Maighean) DT1.

ubh : **uigh** /i³/ *pl. uigheacha* /i:ahə/ (Ó Méith) AUA4, *tá ~ ag an tonnóig* the duck has an egg (Domhnach Maighean) TÓC2. [the South Cavan form is *ubh* (An Cabhán Theas) HF/PF/OC.]

úcaire *m.* a fuller (Ó Méith) LÓM1.

uchtach *m. ghlac mé ~* I took courage (Ó Méith) BMC2.

úd : **udaí** *an fear ~* yonder man (Domhnach Maighean) TÓC8, also found as *éadaí* (Domhnach Maighean) TÓC1.

udhmalla *a.* (<*udmhall*) nimble, active (Din.). *gad chuige go bhfuil cuma óg ~ ort?* why do you look young and fit? (Ó Méith) LÓM2.

uile : **uilig** (Ó Méith) LÓM1.

uimhle *n.* navel (Ó Méith) LÓM1.

úimigh *v.* (<*ullmhaigh*) prepare ~ *domh* prepare for me (Ó Méith) LÓM1.

uirthi /ɔrhi/ (Ó Méith) AUA4.

uisce-farraige *m.* seawater (Ó Méith) AUA4.

úll *m., pl. úllaí* (Ó Méith) AUA4. **1.** *úlla* testis (Ó Méith) LÓM1. **2.** *úll a scórnaighe* his Adam's apple (Domhnach Maighean) TÓC2.

ullmhaithe : **ullmhain** /ö:əβ^win^j/ (An Creagán) AÓM1.

uncail : **oncal** (Domhnach Maighean) TÓC5.

uncail : **unnal** (Ó Méith) AUA4.

úr *a. gealach* ~ new moon (Ó Méith) AUA4.

urchall : **urchar** /örʰər/ *m.* 'spancel of a cow' (Som.) (An Creagán)
AÓM1.

úr-chrú *m. úr-chruidhtheacha* new horse shoes (Domhnach Maighean)
TÓC9.

urradh *m.* utensils, furniture (Ó Méith) LÓM2.

úrscéalaí : **úirscéalaí** *m.* 'one who relates romances' (Sg. Ó) (Fearn.)
TÓC4.

ur-spéis *f.* great liking or appetite, a craving (for) (Arm. Sg.Ó). *ghlac sí úr-spéis sa bhrot* she took a liking for the soup (i.e. she converted to Protestantism) (Cill Shléibhe) MM1.

úth /uː/ *m.* (Ó Méith) AUA4.

LIOSTA na bhFOINSÍ

PRÍOMHFHOINSÍ

ANC - Allidh Ní 'l Coilleadh¹

1. [Muireadhach Méith] ‘An t-Amadán óg’, *An tUltach* 8.3 (1931) lch. 6

ANG - Aillis Ní Ghamhna

1. Ráidhteachas an Fheadha 114, 136
[Séan Ó hAnnainn] ‘Ráidhteachas an Fheadha 101-145’, *An tUltach* 5.5 (1928) lgh. 6-7

ANL - Áine Ní Lorcáin

1. [Muireadhach Méith] ‘An Luchóg agus an Dreoilín’, *An tUltach* 1.11 (1924) lch. 7

ANR - Aillidh Ní Raghallaigh¹

1. [Muireadhach Méith] ‘Ag Suirghidh le Nighin a’ Ríogh’, *An tUltach* 5.7 (1928) lch. 3

AÓM - Aindrias Ó Marcaigh

1. SOMMERFELT, A., ‘South Armagh Irish’, *Norsk Tidsskrift*

¹ Is féidir gur ionann an bheirt daoine seo.

for *Sprogvidenskap* 2 (1929) lgh. 107-191

2. [Muireadhach Méith] ‘An gabha, an saor-adhmaid agus an cúl-chuingire’, *An tUltach* 9.9 (1932) lch. 4
3. Ó SEARCAIGH, S., *Foghraidheacht Ghaedhilg an Tuaiscirt* (Brún agus Ó Nualláin, Baile Átha Cliath 1925) lgh. 178-179
4. [Muireadhach Méith] ‘Naomh Pádraig agus an Buachaill’, *An tUltach* 1.8 (1924) lch. 8
5. Ráidhteachas an Fheadha 133, 134
[Séan Ó hAnnainn] ‘Ráidhteachas an Fheadha 101-145’, *An tUltach* 5.5 (1928) lgh. 6-7

AUA - Anna Uí Annlúain

1. RTÉ Archives ‘Guth na Gaeltachta - Proinsias Ó Conluain i gcomhrá le Bean Uí Annlúain’ (Seán Mac Réamoinn, 1961)
2. Mac THRÉINFHIR, B., ‘Cainteoir Dúchais Deireanach Óméith’, *An tUltach* 39.11 (1962) lgh. 10-11
3. WAGNER, H., *Linguistic Atlas and Survey of Irish Dialects I* (Institiúid Ard-Léinn Bhaile Átha Cliath, BÁC 1958)
4. WAGNER, H., *Linguistic Atlas and Survey of Irish Dialects IV* (Institiúid Ard-Léinn Bhaile Átha Cliath, BÁC 1969) lgh. 4-13
5. RTÉ Archives, 1949, AUA ag caint le Tomás Mac Cuilleanáin agus Peadar Ó Dubhda.

BC - Bean Connolly

1. LAOIDE, S.?, ‘Notes and queries’ 110 *Irisleabhar na Gaeilge* 10 (1899) lch. 31

BMC - Brian Mac Cuarta

1. [Muireadhach Méith] ‘I dTír na hÓige’, *An tUltach* 3.6 (1926) lch. 7
2. Céirníní Dögen (1931) ‘Canúintí na Gaeilge’, Uladh, Acadamh Ríoga na hÉireann, Rian1, 2 & 4 (LA1217d1, LA1218d1, LA1219d1)

BNC - Brighid Ní Chaslaigh

1. [Muireadach Méith] Scéaltaí air Oidhche Shamhna - ‘Aodhaidh mhac Eachmharcaigh’ ‘An Gréasaidhe Bróg’ ‘Scéal eile air oidhche Shamhna’, *An tUltach* 4.10 (1927) lch. 6
2. [Muireadach Méith] ‘Ríchat na mBróg’, *An tUltach* 3.3 (1926) lch. 6
3. [Muireadach Méith] ‘An Dá Mhart’, *An tUltach* 8.3 (1931) lch. 6
4. [Muireadach Méith] ‘Cúiteamh’ *An tUltach* 3.7 (1926) lch. 6
5. Ó MUIREADHAIGH, L ‘Nighean an Fhathaigh Mhóir’, *Béaloideas* 1.3 (1928) lgh. 270-273
6. Céirníní Dögen (1931) ‘Canúintí na Gaeilge’, Uladh, Acadamh Ríoga na hÉireann, Rian 5-8 (LA1220d1, LA1221d1, LA1221d2, LA1222d1)

BNE - Bríd Nic Eoghain

Ráidhteachas an Fheadha 51, 52, 54, 137, 140, 141, 144

1. [Séan Ó hAnnainn] - ‘Ráidhteachas an Fheadha 44-100’, *An tUltach* 5.4 (1928) lgh. 6-7
- ‘Ráidhteachas an Fheadha 101-145’, *An tUltach* 5.5 (1928) lgh. 6-7

BO - Bean gan ainm as Ó Meith

1. [LAOIDE, S] ‘An Sgadán’, *Sgéalaidhe Óirghiall*, (Conradh na Gaeilge, Baile Átha Cliath 1905) lch. 120

BÓC - Brian Ó Cathaláin?

1. [LAOIDE, S] ‘An Triúr Cailleach’, *Sgéalaidhe Óirghiall*, (Conradh na Gaeilge, Baile Átha Cliath 1905) lch. 119

BR- Bean darb ainm Róise

1. [LAOIDE, S] ‘Tuireadh Mháir’ Nic Párláin’, *Sgéalaidhe Óirghiall*, (Conradh na Gaeilge, Baile Átha Cliath 1905) lch. 112

CNC - Catriona Ní Chumascaigh

1. Ó SEARCAIGH, S., *Foghraidheacht Ghaedhilg an Tuaiscirt* (Brún agus Ó Nualláin, Baile Átha Claith 1925) lch. 185

DE - Duine éigin as na Fíodh

1. [LAOIDE, S] ‘Murchadh beag agus Murchadh mór’, *Sgéalaidhe Óirghiall*, (Conradh na Gaeilge, Baile Átha Cliath 1905) lgh. 99-101

DP - Donn Piatt (Níorbh chainteoir dúchais é)

1. PIATT, D. S., ‘Gaeilge Óméith’, *An tUltach* 44.8 (1967) lgh. 10-11

DT - Dan Tuite

1. WAGNER, H., Ó BAOILL C., *Linguistic Atlas and Survey of Irish Dialects IV*, (Royal Irish Academy, BÁC 1969) pt. 65 (M) lgh. 4-13

EMB - Eoghan Mhac an Bháird

1. [LAOIDE, S] ‘Tomhas Chathaoir Mhic Cába’, *Sgéalaidhe Óirghiall*, (Conradh na Gaeilge, Baile Átha Cliath 1905) lch. 109
2. [LAOIDE, S] ‘Deanamh an Chota Mhóir’, *Sgéalaidhe Óirghiall*, (Conradh na Gaeilge, Baile Átha Cliath 1905) lch. 109

ÉÓA - Éamonn Ó hAnluain

1. [Muirtheadach Méith] ‘Fear an Airgead-Thoite agus an Diabhal’, *An tUltach* 4.7 (1927) lch. 6

ENA - Eibhlín Ní Anluain

1. [LAOIDE, S] ‘Eachtra Thoirdealbhaigh mhic Ríogh na hÉireann’, *Sgéalaidhe Óirghiall*, (Conradh na Gaeilge, Baile Átha Cliath 1905) lgh. 66-85
2. [LAOIDE, S] ‘An Bhean Phisleogach’, *Sgéalaidhe Óirghiall*, (Conradh na Gaeilge, Baile Átha Cliath 1905) lgh. 96-97
3. [LAOIDE, S] ‘Bailte Chuailnge’, *Sgéalaidhe Óirghiall*, (Conradh na Gaeilge, Baile Átha Cliath 1905) lch. 118
4. [LAOIDE, S] ‘Seacht n-Óige ná Coilleadh’, *Sgéalaidhe Óirghiall*, (Conradh na Gaeilge, Baile Átha Cliath 1905) lch. 112

5. [LAOIDE, S] ‘An Chorr Éisg’, *Sgéalaidhe Óirghiall*, (Conradh na Gaeilge, Baile Átha Cliath 1905) lch. 108
6. [LAOIDE, S] ‘Gubóg’, *Sgéalaidhe Óirghiall*, (Conradh na Gaeilge, Baile Átha Cliath 1905) lch. 113
7. [LAOIDE, S] ‘Cárnán Mh’réid’ Náir’, *Sgéalaidhe Óirghiall*, (Conradh na Gaeilge, Baile Átha Cliath 1905) lch. 116
8. [LAOIDE, S] ‘An Dá Iascaire’, *Sgéalaidhe Óirghiall*, (Conradh na Gaeilge, Baile Átha Cliath 1905) lgh.85-88
9. [LAOIDE, S] ‘Giolla na Cruite’, *Sgéalaidhe Óirghiall*, (Conradh na Gaeilge, Baile Átha Cliath 1905) lgh. 88-90
10. [LAOIDE, S] ‘An Leanbh do Ghoid na Daoine Sídhéan’, *Sgéalaidhe Óirghiall*, (Conradh na Gaeilge, Baile Átha Cliath 1905) lgh. 91-95
11. [LAOIDE, S] ‘Bailte Chuailnge’, *Sgéalaidhe Óirghiall*, (Conradh na Gaeilge, Baile Átha Cliath 1905) lch. 118
12. [LAOIDE, S] ‘Micheál Ó Ceallaigh agus an Corp’, *Sgéalaidhe Óirghiall*, (Conradh na Gaeilge, Baile Átha Cliath 1905) lgh. 105-107
13. [LAOIDE, S] ‘Seacht n-Óige an Aeir’, *Sgéalaidhe Óirghiall*, (Conradh na Gaeilge, Baile Átha Cliath 1905) lch. 113

HF - Hugh Fitzsimmons

Ó TUATHAIL, E., ‘Gleanings from Loch Ramor’, *Béaloideas* 7:2 (An Cumann le Béaloideas Éireann, Baile Átha Cliath, 1937) lgh. 191-196

LM - Lúcas Ó Muirgheasa

1. Ó SEARCAIGH, S., *Foghraidheacht Ghaedhilg an Tuaiscirt* (Brún agus Ó Nualláin, Baile Átha Cliath 1925) lgh.182-183
2. [LAOIDE, S] ‘Gubóg’, *Sgéalaidhe Óirghiall*, (Conradh na Gaeilge, Baile Átha Cliath 1905) lgh. 113-114

LÓM - Lorcán Ó Muireadhaigh (Níorbh chainteoir dúchais é)

1. Ó DOIBHLIN, D., ‘A word-list from Omeath, Co. Louth’, in *Miscellanea Celtica in Memoriam Heinrich Wagner*, ed. by Séamus Mac Mathúna and Ailbhe Ó Corráin (Uppsala, Almqvist & Wiksell 1997) lgh. 281-295

2. An Ultach - Scéalta as Ó Méith nár luadh ainm chainteora dúchais leo.

Ó MUIREADHAIGH, L, ‘An Taibhse’, *An tUltach* 1.10 (1924) lch. 5

-‘Tobar na glaise-ghaibhlinn’, *An tUltach* 1.3 (1924) lch. 6

-‘Séamus an tAmadán’, *An tUltach* 1.3 (1924) lch. 6

-‘Trí lá na bó riabhaigh’, *An tUltach* 1.3 (1924) lch. 6

-‘An Tarbhán breac’, *An tUltach* 1.7 (1924) lgh.7-8

-‘An cionn gamhna’, *An tUltach* 1.5 (1924) lch. 6

-‘An Chailleach bhiorra’, *An tUltach* 1.4 (1924) lch. 7

3. Ó MUIREADHAIGH, L, *Pota Cnuasaigh - (An Chéad Chuid)* (Dún Deaglán, Oifig Sheagháin Uí Mhaitiú 1923)

Ó MUIREADHAIGH, L, *Pota Cnuasaigh - (An Dara Chuid)* (Dún Deaglán, Oifig Sheagháin Uí Mhaitiú 1924)

MM - Mac Mhurchaidh

1. [LAOIDE, S] ‘Tuireadh Mháir’ Nic Párláin’, *Sgéalaidhe Óirghiall*, (Conradh na Gaeilge, Baile Átha Cliath 1905) lch. 117

MMA - Míchéal Mhac Ardghail

1. [Muireadhach Méith] ‘An bheirt dh'réar’, *An tUltach* 1.6 (1924) lch. 7

MND - Máire Ní Dhálaigh

Ó TUATHAIL, E., ‘Béaloideas ó Fhearnmhaigh’, *Clogher Record Album (Clogher Record Iml. 3. lch. 254-268*

MÓC - Mícheál Ó Cathaláin

1. [LAOIDE, S]., ‘Sáith agus Fuighleach’, *Sgéalaidhe Óirghiall*, (Conradh na Gaeilge, Baile Átha Cliath 1905) lch. 108

2. LAOIDE, S]., ‘Gubóg’, *Sgéalaidhe Óirghiall*, (Conradh na Gaeilge, Baile Átha Cliath 1905) lch. 114

MUC - Maighréad Uí Cheallaigh

1. Mac CON MIDHE, P. ‘Gaeilge Ard Macha-2’, *An tUltach* 42:8 (1965) lch. 6

MUF - Mac Uí Fhionnagáin

1. [LAOIDE, S] ‘Boladh i n-Áit Bídh’, *Sgéalaidhe Óirghiall*, (Conradh na Gaeilge, Baile Átha Cliath 1905) lch. 115

2. [LAOIDE, S] ‘Sgéal fá Philip Ministeoir’, *Sgéalaidhe Óirghiall*, (Conradh na Gaeilge, Baile Átha Cliath 1905) lch. 115

NMC - Néill Mac Chon na nGall

1. Ráidhteachas an Fheadha 21

[Séan Ó hAnnainn] ‘Ráidhteachas an Fheadha 1-43’, *An tUltach* 5.2 (1928) lch. 3

OC - Owen Coyle

Ó TUATHAIL, E., ‘Gleanings from Loch Ramor’, *Béaloideas* 7:2 (An Cumann le Béaloideas Éireann, Baile Átha Cliath, 1937) lgh. 191-196

PF - Peter Fitzsimmons

Ó TUATHAIL, E., ‘Gleanings from Loch Ramor’, *Béaloideas* 7:2 (An Cumann le Béaloideas Éireann, Baile Átha Cliath, 1937) lgh. 191-196

PMC - Padhra Mhac Caolaidh

1. Ráidhteachas an Fheadha 89

[Séan Ó hAnnainn] ‘Ráidhteachas an Fheadha 44-100’, *An tUltach* 5.4 (1928) lch. 6-7

PMCM - Pádraig Mac Con Midhe

1. Mac Con Midhe, Pádraig, "Gaeilge Ard Mhacha", *An tUltach* 44:7 (7/1967) lgh. 9-10

PME - Peadar Mag Eóin

1. [Muireadhach Méith] ‘Paidí agus Séan’, *An tUltach* 16.2 (1939) lch. 8

PMU - Proinnsias Mag Uinnseacháin

1. [LAOIDE, S] ‘Paidir an Mhairnéalaigh’, *Sgéalaidhe Óirghiall*, (Conradh na Gaeilge, Baile Átha Cliath 1905) lch. 109

PÓA - Paidí Ó Anluain

1. Ó hANNLUAIN, P., ‘An Luachramán’, *An tUltach* 14.8 (1937) lgh. 7-8

PÓD - Párra Ó Dálaigh

- Ó TUATHAIL, E., ‘Béaloideas ó Fhearnmhaigh’, *Clogher Record Album* Iml. 3. (*Clogher Record*, 1975) lgh. 254-268

PÓF - Paidí Ó Fearáin

1. Ó SEARCAIGH, S., *Foghraidheacht Ghaedhilg an Tuaiscirt* (Brún agus Ó Nualláin, Baile Átha Claith 1925) lch.180

RMC - Roibeirt Mhic Ceamhna

1. [Muireadach Méith] ‘Figheadóir na Tulcha’, *An tUltach* 8.2 (1931) lch. 7
2. Ó SEARCAIGH, S., *Foghraidheacht Ghaedhilg an Tuaiscirt* (Brún agus Ó Nualláin, Baile Átha Claith 1925) lch.180

SL - Seosamh Laoide (Níorbh chainteoir dúchais é)

1. LAOIDE, S., *Sgéalaidhe Óirghiall*, (Conradh na Gaeilge, Baile Átha Cliath 1905) lch. 146

SMG - Séan Mac Gruadair

1. Ráidhteachas an Fheadh 53

[Séan Ó hAnnainn] ‘Ráidhteachas an Fheadha 44-100’, *An tUltach* 5.4 (1928) lgh. 6-7

SNA - Sorcha Nic Amhlaidh

1. [Séamus Ó Maolagáin] Gaeilge Chontae Ard Mhacha: scéal ó Shorcha Nic Amhlaidh, Contae Ard Mhacha - ‘ag díol an asail’, *An tUltach* 7.2 (1930) lch. 2

2. [Seumas Ó Maolagáin] ‘Coinnle Feaghdha’, *An tUltach* 5.3 (1928) lch. 8

SND - Siubhán Ní Dhubhghaill

Ó TUATHAIL, E., ‘Béaloideas ó Fhearmmhaigh’, *Clogher Record Album* Iml. 3. (*Clogher Record*, 1975) lgh. 254-268.

SNH - Sorcha Ní hAnnlúain

1. LAOIDE, S., ‘Some Omeath words and idioms’, *Irisleabhar na Gaedhilge* 11.132 (1901) lgh.155-156

2. LAOIDE, S., ‘An Gearrán Bán’, *Sgéalaidhe Óirghiall*, (Conradh na Gaeilge, Baile Átha Cliath 1905) lgh. 97- 98

SÓC - Séan Ó Catháin

1. WILLIAMS, N.J.A., ‘Short Texts from Omeath’, *Éigse* 13 (1969-70) lgh. 320-3

SÓCR - Séamus Ó Cruadhlaigh

1. LAOIDE, S., ‘An Luighe (.i. Long) ar Eilteóig’, *Sgéalaidhe Óirghiall*, (Conradh na Gaeilge, Baile Átha Cliath 1905) lgh. 57-65

SÓH - Séan Ó hAnnainn (Níor chainteoir dúchais Oiriaila é)

1. Ó hANNAINN, S., ‘Ráidhteachas an Fheadha 1-43’, *An tUltach* 5.2 (1928) lch. 3

- ‘Ráidhteachas an Fheadha 44-100’, *An tUltach* 5.4 (1928) lgh. 6-7

- ‘Ráidhteachas an Fheadha 101-145’, *An tUltach* 5.5 (1928) lgh. 6-7

- ‘Ráidhteachas an Fheadha 146-148’, *An tUltach* 5.6 (1928) lch.7

- ‘Ráidhteachas an Fheadha 149-198’, *An tUltach* 5.8 (1928) lch. 3

- ‘Ráidhteachas an Fheadha 199-229’, *An tUltach* 5.10-11 (1928) lch. 12

- ‘Ráidhteachas an Fheadha 230-249’, *An tUltach* 6.1 (1929) lch. 3

- ‘Ráidhteachas an Fheadha 250-266’, *An tUltach* 6.6 (1929) lch. 15

- ‘Ráidhteachas an Fheadha 272-289’, *An tUltach* 7.1 (1930) lgh. 7-8

TME - Tomás Mac Eoghain

1. Ráidhteachas an Fheadha 49, 139

[Séan Ó hAnnainn] ‘Ráidhteachas an Fheadha 44-100’, *An tUltach* 5.4 (1928) lgh. 6-7

TMR - Tomás Mac Ruadair

1. LAOIDE, S., ‘Ridire Labhradha Luirc’, *Sgéalaidhe Óirghiall*, (Conradh na Gaeilge, Baile Átha Cliath 1905) lgh. 11-12
2. LAOIDE, S., ‘An fear a chuir cluain ar an mbás, *Sgéalaidhe Óirghiall*, (Conradh na Gaeilge, Baile Átha Cliath 1905) lgh. 16-19

TÓC - Tomás Ó Corragáin

1. LAOIDE, S., ‘Irish in Monaghan County I’, *Irisleabhar na Gaedhilge* 6.10 (1896) lgh.145-152
2. [LAOIDE, S.], ‘Aodh beag O Leabharcha’, *Sgéalaidhe Óirghiall*, (Conradh na Gaeilge, Baile Átha Cliath 1905) lgh. 1-10
3. [LAOIDE, S.], ‘An Dearbhráthair Bocht agus an Dearbhráthair Saidhbhir’, *Sgéalaidhe Óirghiall*, (Conradh na Gaeilge, Baile Átha Cliath 1905) lgh. 12-16
4. [LAOIDE, S.], ‘An Bacach Mór’, *Sgéalaidhe Óirghiall*, (Conradh na Gaeilge, Baile Átha Cliath 1905) lgh. 19-26
5. [LAOIDE, S.], ‘Fathach Mór O Reibhleáin’, *Sgéalaidhe Óirghiall*, (Conradh na Gaeilge, Baile Átha Cliath 1905) lgh. 26-34
6. [LAOIDE, S.], ‘Parra Mhac Ghiolla Riabhaigh’, *Sgéalaidhe Óirghiall*, (Conradh na Gaeilge, Baile Átha Cliath 1905) lgh. 34-37
7. [LAOIDE, S.], ‘Fionn Mac Cumhaill agus a Mháthair’, *Sgéalaidhe Óirghiall*, (Conradh na Gaeilge, Baile Átha Cliath 1905) lgh. 38-39

8. [LAOIDE, S.], ‘Tigh na Gann-Choda’, *Sgéalaidhe Óirghiall*, (Conradh na Gaeilge, Baile Átha Cliath 1905) lgh. 39-42
9. [LAOIDE, S.], ‘Gobha an tSuic’, *Sgéalaidhe Óirghiall*, (Conradh na Gaeilge, Baile Átha Cliath 1905) lgh. 42-47
10. [LAOIDE, S.], ‘Mannabhár Mór mac Ríogh Lochlann’, *Sgéalaidhe Óirghiall*, (Conradh na Gaeilge, Baile Átha Cliath 1905) lgh. 48-50
11. [LAOIDE, S.], ‘Bréagóir Éireann’, *Sgéalaidhe Óirghiall*, (Conradh na Gaeilge, Baile Átha Cliath 1905) lgh. 50-53
12. [LAOIDE, S.], ‘Athbhaisteadh Chaoilte’, *Sgéalaidhe Óirghiall*, (Conradh na Gaeilge, Baile Átha Cliath 1905) lgh. 53-55
13. [LAOIDE, S.], ‘An t-Iarla Ruadh mhag Mhathghamhna’, *Sgéalaidhe Óirghiall*, (Conradh na Gaeilge, Baile Átha Cliath 1905) lgh. 55-57
14. [LAOIDE, S.], ‘Crann Donóige’, *Sgéalaidhe Óirghiall*, (Conradh na Gaeilge, Baile Átha Cliath 1905) lgh. 102-105
15. [LAOIDE, S.], ‘Cailleach gan Déirc’, *Sgéalaidhe Óirghiall*, (Conradh na Gaeilge, Baile Átha Cliath 1905) lgh. 109-110
16. [LAOIDE, S.], ‘Ocht mBaile, i bhFearnmhuigh’, *Sgéalaidhe Óirghiall*, (Conradh na Gaeilge, Baile Átha Cliath 1905) lch. 110
17. [LAOIDE, S.], ‘Cormac Mac Airt’, *Sgéalaidhe Óirghiall*, (Conradh na Gaeilge, Baile Átha Cliath 1905) lch. 111
18. [LAOIDE, S.], ‘Rann Imtheachta’, *Sgéalaidhe Óirghiall*, (Conradh na Gaeilge, Baile Átha Cliath 1905) lch. 111
19. [LAOIDE, S.], ‘An Seandúine’, *Sgéalaidhe Óirghiall*, (Conradh na Gaeilge, Baile Átha Cliath 1905) lgh. 111-112

20. [LAOIDE, S]., '(a) Rádh an Duine Leisg', *Sgéalaidhe Óirghiall*, (Conradh na Gaeilge, Baile Átha Cliath 1905) lch. 112
21. [LAOIDE, S]., 'Séan', *Sgéalaidhe Óirghiall*, (Conradh na Gaeilge, Baile Átha Cliath 1905) lgh. 119-120
22. [LAOIDE, S]., 'An t-Airgead', *Sgéalaidhe Óirghiall*, (Conradh na Gaeilge, Baile Átha Cliath 1905) lch. 120
23. [LAOIDE, S]., 'Oidhche na Seacht Síon', *Sgéalaidhe Óirghiall*, (Conradh na Gaeilge, Baile Átha Cliath 1905) lch. 110
24. [LAOIDE, S] 'Tuireadh ar cuireadh tiobadh air', *Sgéalaidhe Óirghiall*, (Conradh na Gaeilge, Baile Átha Cliath 1905) lch. 117
25. [LAOIDE, S] 'Na Seacht gCodlatáin', *Sgéalaidhe Óirghiall*, (Conradh na Gaeilge, Baile Átha Cliath 1905) lch. 116

FO-FHOINSÍ

BHALDRAITHE, T. de, *English-Irish Dictionary* (Oifig an tSoláthair, BÁC, 1959)

DINEEN, Rev P. S., *Foclóir Gaedhilge agus Béarla* (Irish Texts Society, BÁC, Corcaigh 1904, eag. nua. 1927, athchló 1970)

Ó DUIBHÍN, C., *Foclóir Oirthear Uladh — Consolidated Glossary of East Ulster Gaelic*

(http://www.smo.uhi.ac.uk/~oduibhin/#ulaidh_thoir)

LANE, T O' Neill, *English-Irish Dictionary* (Talbot Press, BÁC 1904, méadaithe 1922)

LAOIDE, S., *Sgéalaidhe Óirghiall*, (Conradh na Gaeilge, Baile Átha Cliath 1905)

Ó BUACHALLA, B., *Peadar Ó Doirín, Amhráin* (Clóchomhar, Baile Átha Cliath 1969)

Ó DOCHARTAIGH, C., *Dialects of Ulster Irish* (Studies in Irish Language and Literature VII, Department of Celtic, Queen's University, Béal Feirste 1987)

Ó DÓNAILL, N. (Ed.), *Foclóir Gaeilge-Béarla* (Oifig an tSoláthair, Baile Átha Cliath 1977)

Ó DUFAIGH, S., Ó DOIBHLÍN, D., *Nioclás Ó Cearnaigh, Beatha agus Saothar* (Clóchomhar, Baile Átha Cliath 1989)

Ó FIAICH, T., *Art Mac Cumhaigh, Dánta* (Clóchomhar, Baile Átha Cliath 1973)

Ó FIAICH, T., Ó CAITHNIA, L., *Art Mac Bionaid, Dánta* (Clóchomhar, Nás 1979)

Ó GALLCHÓIR, S., *Séamas Dall Mac Cuarta, Dánta* (Clóchomhar, BÁC 1971)

Ó MUIRÍ, R., *Lámhscríbhinn Staire an Bhionadaigh* (Éigse Oiriaila, Múineacháin 1994)

RÍS, S. de, *Peadar Ó Doirnín, a bheatha agus a shaothar* (Oifig an tSoláthair, BÁC 1969)

STOCKMAN, G., *Cruinneas Gramadaí agus Corrfhocal Eile* (Lagan Press, Béal Feirste 1996), lch. 88

TRIMBLE, G., *Glór Gaeilge Oirdheisceart Uladh, Cnuasach de sheoda ceoil ó bhéalaibh na ndaoine*, (Coiscéim, BÁC 2009)

WAGNER, H., Ó BAOILL C., *Linguistic Atlas and Survey of Irish Dialects IV*, (Royal Irish Academy, BÁC 1969) lgh. 295-300

WILLIAMS, N. J. A., *The etymology of ársuighim*. In *Éigse* 13, 1969/70, lgh. 181-5

TAIFEADÁIN A CHUATHAS i gCOMHAIRLE ORTHU

CNUASACH BHÉALOIDEAS ÉIREANN, AN COLÁISTE
OLLSCOILE, BAILE ÁTHA CLIATH :

- (1955-65?), Anna Bean Uí Anluain (Ó Méith) i gcomhrá le Máirtín Ó Cadhain, amhráin agus seanchas, (T1563).

- (1962), Anna Bean Uí Anluain (Ó Méith) i gcomhrá le Michael J. Murphy agus Leo Corduff, (T0163).

- (1950), Anna Bean Uí Anluain, comhrá agus abairtí le Heinrich Wagner (CT0363, CT0188, CT0189).

CARTLANN RTÉ:

- (19/12/1961), Proinsias Ó Conluain i gcomhrá le hAnna Bean Uí Anluain (Ó Méith) (Seán Mac Réamoinn, 1961).

- (19/12/1961), Proinsias Ó Conluain i gcomhrá le Peter Sloan (Ó Méith) (Seán Mac Réamoinn, 1961).

- (14/2/1949), Anna Bean Uí Anluain (Ó Méith) ag caint le Tomás Mac Cuilleanáin agus Peadar Ó Dubhda.

CÉIRÍNÍ DOEGAN (<http://dho.ie/doegen/>) :

- (1931) Céirníní Ó Méith.
- (1931) Céirníní Ard Mhacha.

SAOTHAIR EILE a mBAINÉADH ÚSÁID ASTU

An Roinn Oideachais, *Ainmneacha Plandaí agus Ainmhithe* (Oifig an tSoláthar, Baile Átha Cliath 1978)

BRADLEY, J., 'A glossary of words from South Armagh and North Louth', *Ulster Folklife* 32 (1986) lgh. 91-94

DWELLY, E., *The Illustrated Gaelic-English Dictionary* (Gairm Publications, Glaschú 1994)

HOLMER, N.M., *On some relics of the Irish dialect spoken in the Glens of Antrim*, (Almqvist & Wiksells, Uppsala 1940)

HOLMER, N.M., *The Irish language in Rathlin Island, Co. Antrim*, (Royal Irish Academy [Hodges Figgis], BÁC 1942)

HUGHES, A.J., *Robert Shipboy MacAdam* (The Institute of Irish Studies, Queen's University, Béal Feirste 1996)

LAVER, J., *Principals of Phonetics* (Cambridge University Press, Cambridge, 1994)

LÚCÁS, L.U., *Cnuasach Focal as Ros Goill*, (Acadamh Ríoga na hÉireann, Baile Átha Cliath 1986)

- McKENNA, M., 'A note on a feature of Omeath Irish', *Celtica* 15 (1983) 65-66.
- *The Spiritual Rose*, (Institiúid Ard-Léinn Bhaile Átha Cliath, BÁC 2001)
- NEILSON, W., *An Introduction to the Irish Language* (1808, second edition 1843) (facsimile reproduction of first edition published by Ultach Trust, Béal Feirste, 1990)
- NÍ UALLACHÁIN, P., *A Hidden Ulster, People, songs and traditions of Oriel* (Four Courts Press, BÁC 2003)
- Ó BAOILL, C., *Contributions to a comparative study of Ulster Irish and Scottish Gaelic* (Studies in Irish Language and Literature IV, Department of Celtic, Queen's University, Béal Feirste 1978)
- Ó DUIBHÍN, C., *Cainnteoirí dúthchais agus foinsí béaloidis Gaedhilge as Oirthear Uladh*
(<http://www.smo.uhi.ac.uk/~oduibhin/cainnteoir/index.htm>)
- Ó TUATHAIL, E., *Scéalta Muintir Luinigh*, (Irish Folklore Institute, BÁC 1933)
- O'BOYLE, J.P., *The Irish Dialect of Co Monaghan* (Tráchtas M.A., Ollscoil na Banríona, Béal Feirste 1957) neamhfhoilsithe

QUIN, E.G., et al. (ed.) (*Contributions to a Dictionary of the Irish Language, based mainly on Old and Middle Irish materials* (Acadamh Ríoga na hÉireann, BÁC 1990)

SMITH, P., *Oidhreacht Oirghiall* (Iontaobhas Uladh, Béal Feirste 1995)

Uí BHEIRN, Ú., *Cnuasach Focal as Teileann*, (Acadamh Ríoga na hÉireann, BÁC 1989)

WAGNER, H., *Linguistic Atlas and Survey of Irish Dialects*, Iml. I (BÁC 1958) lgh. xiv-xv.: 'A linguistic atlas and survey of Irish dialects', *Lochlann* 1 (1958) lgh. 9-48